

Opinnäytetyö (AMK)

Sosiaalialan koulutusohjelma

Toiminnalliset menetelmät

2016

Siiri Thynell

PROJEKTI PÄTKÄ: VIDEOSTA VOIMAA TYÖNHAKUUN

– Työväline nuorten työllistymisen tukemiseksi

Siiri Thynell

PROJEKTI PÄTKÄ: VIDEOSTA VOIMAA TYÖNHAKUUN

- Työväline nuorten työllistymisen tukemiseksi

Tämän toiminnallisen opinnäytetyön tehtävänä oli kehittää ja pilotoida ideoimani Pätkä-työväline nuorten työllistymisen tukemiseksi. Kokeilevan kehittämistyön tavoitteena oli luoda työväline, joka tukisi paitsi nuorten työnhakuvalmiuksia, myös syrjäytymistä jatkossa torjuvaa itsetuntemusta ja osallisuutta. Tavoitteeseen pyrittiin konkreettisen työnhaun välineen ja voimavarakeskeisen työskentelyn avulla. Toiveena oli muokata nuorten minäkäsityksiä myönteisemmäksi sekä tarjota voimaantumisen mahdollisuus. Kehittämistyö toteutettiin yhteistyössä SPR:n Turun Nuorten turvatalon ja turvatalon viiden asiakasnuoren kanssa.

Kehittämisen menetelminä käytettiin dialogista keskustelua, ammattilaisten konsultointia, kokeilevaa toimintaa sekä työn vaiheiden dokumentointia. Menetelmien tarkoituksena oli tukea kehittämistyön toimijoiden osallisuutta työn eri vaiheissa ja työvälineen hyödynnettävyyden perustelua kehittämistyön raportoinnin kriittisessä arvioinnissa. Kehittämistyön teoreettiset lähtökohdat ovat työttömyyden tarkastelussa syrjäytymisen riskitekijänä sekä työttömyyden seurauksissa yksilön ja yhteiskunnan näkökulmasta. Myös identiteettityön ja lisääntyvän itsetuntemuksen merkitys osana syrjäytymisen ehkäisemistä ja työllistämistä sekä taidelähtöiset menetelmät identiteettityön tukena ovat keskeinen osa tietoperustaani.

Kehittämistyön tuloksena syntyi viisi valokuvaterapeutista ja voimavarakeskeistä video-cv:tä eli Pätkä-videota ja ohjaajan opas työskentelyä jatkossa soveltavan ammattilaisen työn tueksi. Koska kehittämistehtäväni oli pilotoida ideomani työskentelymalli, nivoutuu myös arviointini sen hyödynnettävyydestä ja jatkokehittämismahdollisuuksista osaksi kehittämistyön tuloksia.

Kehitetty työväline kartuttaa työnhakijan itsensä esittelemisen taitoja sekä helpottaa työhaastatteluun valmistautumista ja itsensä korjaavaa katsomista. Sitä voidaan soveltaa nuoren itsetuntemusta tukevan työskentelyn välineenä silloinkin, kun työllistymistä ei tavoitella. Ohjaajan opasta voivat hyödyntää niin työllistämisestä, identiteettityöstä kuin valokuvauksen terapeuttisesta soveltamisesta kiinnostuneet ammattilaiset.

Osallistuneet nuoret kokivat nauttineensa työskentelystä, löytäneensä itsestään uusia ilmaisuja sekä ajattelunsa itsestään muuttuneen myönteisemmäksi. Videoiden ja niiden tekemisen merkitys koettiin suurena. Nuorten turvatalon henkilökunta piti tärkeänä nuorten itsetunnon vahvistamista sekä nuorten voimavarojen ja äänen esiin tuomista. Henkilökunta näki kehitetyn työvälineen soveltuvan voimaannuttavaan, kuntouttavaan ja syrjäytymisen vastaiseen työhön.

ASIASANAT:

Työllistymisen tukeminen, nuorisotyöttömyys, syrjäytyminen, itsetuntemus, identiteetti, voimaantuminen, taidelähtöiset menetelmät, työväline, kehittämistyö

BACHELOR'S THESIS | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Degree Programme in Social Services | Activating Methods in Social Services

November 2016 | 74 + 11

Outi Linnossuo

Siiri Thynell

LET'S MAKE A MOVIE – ABOUT ME

- A tool to support youth employment

The purpose of this functional thesis was to develop and pilot the Pätkä-tool that I created to support youth employment. The aim was to create a tool that would support not only youth employment readiness, but also self-awareness and participation in order to avoid social exclusion in the future. This objective was pursued by applying for employment and doing empowering work. The idea was to positively adjust the self-images of young people and offer them the experience of empowerment. The project was done in co-operation with five young clients from FRC's youth shelter in Turku.

The applied methods included dialogue, consulting of professionals, experimental activities and the documentation of the work in progress. The aim was to support the involvement of the project participants in different stages of the work and also to justify the usefulness of the tool under critical evaluation of the project report. The theoretical background of the project is in the examination of unemployment as a risk factor in marginalization and the consequences of unemployment from the viewpoints of the individual and society. The role of identity building and increasing self-awareness as a way of preventing marginalization, alongside with art-based methods used for supporting identity building are a central part of my knowledge base.

The project resulted in five phototherapeutic and empowering video resumes called Pätkä-videos, and an instructor's guide for the professionals using the method in the future. Because my assignment was to pilot the work method, the prospects of functional usage and further development possibilities are also a part of the results of the project.

The developed tool expands introductory skills, offers help in preparing for a work interview and aids in finding one's self-compassion. It can be applied in work that supports a youth's self-awareness even when employment is not set as the goal. The instructor's guide can be applied by professionals interested in employment, identity work and phototherapeutical goals.

The youth involved felt that they enjoyed the work they did, found new expressions of themselves and thought of themselves in a more positive way. The creation of the videos, and the videos themselves, were found very significant. The staff of the youth shelter felt that building the youth's self-esteem and bringing their resources and voice out was important. The staff saw that the tool was suitable for empowering, rehabilitating and anti-marginalizing work.

KEYWORDS:

Employment support, youth unemployment, social exclusion, self-knowledge, identity, empowerment, art-based methods, tool, development project

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	6
2 LÄHTÖKOHDAT KEHITTÄMISTYÖLLE	7
2.1 Kehittämistyön käynnistäminen	7
2.2 Kehittämistyössä mukana olleet toimijat	9
2.3 Kehittämistehtävä ja kehittämistyön tavoitteet	10
3 TYÖTÄ VAILLA OLEVAT NUORET	12
3.1 Työttömyys syrjäytymisen riskitekijänä	12
3.2 Nuorisotyöttömyyden seurauksia	14
3.3 Työllistämisen tavoitteena työllistyminen	17
4 OSALLISUUS JA IDENTITEETTITYÖ OSANA SYRJÄYTYMISEN EHKÄISEMISTÄ	21
4.1 Osallisuuden vahvistaminen työllistämisen tukena	21
4.2 Tarkentuvan identiteetin merkitys työllistyttäessä	25
4.3 Taidelähtöiset menetelmät identiteettityön tukena	28
5 KEHITTÄMISTYÖN KUVAUS	34
5.1 Kehittämistyön eteneminen moniammatillisessa yhteistyössä	34
5.2 Kehittämisen menetelmät	43
5.3 Aineiston dokumentointi ja hyödyntäminen	45
6 TYÖVÄLINE NUORTEN TYÖLLISTYMISSÄN TUKEMISEKSI	47
7 ARVIOINTI- JA POHDINTAOSA	50
7.1 Palautetta Pätkästä	50
7.2 Pätkän arviointia	53
7.3 Ammatillinen pohdinta	63
LÄHTEET	71

LIITTEET

- Liite 1. Todistus osallistumisesta
- Liite 2. Kehittämistyön arviointikysymykset toimeksiantajalle
- Liite 3. Kehittämistyön arviointikysymykset osallistuneille nuorille
- Liite 4. Ohjaajan opas: Kansilehti
- Liite 5. Ohjaajan opas: Sisällysluettelo
- Liite 6. Ohjaajan opas: Vinkit työhakemuksen sisällöstä
- Liite 7. Ohjaajan opas: Kuvaustilanteen vinkkilista
- Liite 8. Ohjaajan opas: Oppaan käyttömahdollisuuksia
- Liite 9. Ohjaajan opas: Harjoitus Autiosaari
- Liite 10. Ohjaajan opas: Harjoitus Voimakuva

1 JOHDANTO

Useimmat auttamis- ja työllistämispalvelut kuvaavat olevansa asiakaslähtöisiä, osallistavia ja voimavarakeskeisiä. Parhaimmillaan ne saattavatkin aidosti voimauttaa ja kuntouttaa tukea tarvitsevaa. Pahimmillaan ne sen sijaan voivat korostaa uupuneen, kiihtyneen ja iskuja itsetuntoonsa saaneen työnhakijan kokemusta omasta poikkeavuudesta. Jos työllistäminen tapahtuu työmarkkinoiden tarjontalähtöisesti eikä työnhakijan todellisten edellytysten puitteissa, näyttäytyy se ennemminkin yhteiskunnan taloudellista kestävyyttä ja toimintakykyä, kuin yksilön hyvinvointia palvelevana. Epämielekäs työ, vääristyneet pystyvyyskäsitykset ja työttömyyden aiheuttamat hoitamattomat mielen haavat saattavat nopeasti koitua vasta alkaneen työsuhteen kohtaloksi - ja tuskin lisäävät työelämän houkuttelevuutta jatkossa.

Kehittämistyöni tarkoituksena oli kehittää ja testata ideoimani palvelukokonaisuus nuorten työllistymisen tukemiseksi. Tavoitteeni oli luoda työväline, joka parantaisi paitsi työnhakuvalmiuksia konkreettisen työnhaun välineen avulla, tukisi ennen kaikkea itsetuntemusta, osallisuutta ja myönteisempää minäkäsitystä. Lähtökohtina vaikuttivat opintojeni alusta seurannut ammatillinen kiinnostukseni nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseen sekä asiakastyössä kohtaamani, työttömien itsensä esittämät kokemukset nykyisten työllistämistoimenpiteiden epäkohdista.

Tietoperustassa käsittelen työttömyyden ja syrjäytymisen yhteyksiä sekä nuorisotyöttömyyden seurauksia sosiaalityön näkökulmasta. Koska identiteettityö osana työllistymisen tukemista on nähdäkseni ensiarvoisen tärkeää niin työkyvyn palauttamisen, itseä koskevien uskomuksien muokkaamisen, kuin lopulta työelämään kiinnittymisenkin näkökulmista, käsittelee tietoperustani myös osallisuuden ja tarkentuvan identiteetin merkitystä työllistämispalveluissa. Kehittämistyöni laajahkot teoreettiset lähtökohdat perustelen työttömyyden väistämättömillä mielenterveysvaikutuksilla.

Toteutin toiminnallisen opinnäytetyöni yhteistyössä SPR:n Turun Nuorten turvatalon kanssa. Kehittämistyö käynnistyi esittämäni idean yhteisellä jalostamisella joulukuussa 2015 ja päättyi työn arviointiin syyskuussa 2016. Tässä opinnäytetyöraportissa kuvaan kokeilevan kehittämistyöni etenemisen idean syntymisestä aina toteutukseen ja sen päättämiseen asti. Kehittämistyöni tuotoksen hyödyntämismahdollisuuksineen esittelen omassa luvussaan ennen raportin päättävää arviointia ja ammatillista pohdintaani.

2 LÄHTÖKOHDAT KEHITTÄMISTYÖLLE

2.1 Kehittämistyön käynnistäminen

Syksyllä 2015 tehtävänäimme oli sosionomiopinnoissani osana palveluiden tuottamisen, kehittämisen ja johtamisen opintokokonaisuutta ideoida valitsemamme asiakasryhmän tarpeita palveleva sosiaalialan yritys. Syrjäytymisestä ja sen ehkäisemisestä opintojeni alusta lähtien kiinnostuneena halusin kehittää yritysideoita, joka tukisi pitkäaikaistyöttömien työllistymistä. Syntyi ajatus yrityksestä, joka tuottaisi asiakkaan toiveiden ja osaamisen pohjalta käsikirjoitetun video-cv:n avuksi työnhakuun. Ajatuksena oli alusta alkaen mukailla ja vaalia työskentelyssä *Voimauttava valokuva*-menetelmän olemusta - ainakin osan video-cv:stä halusin kuvattavan sellaisen tekemisen parissa tai sellaisessa ympäristössä, jossa työnhakija itse kokisi pärjäävänsä ja olevansa itsevarma tai joka tuntuisi hänelle mahdollisimman luontevalta. Uskoin, että itsensä näkeminen potentiaalisena työnhakijana valmiissa, editoidussa video-cv:ssä toimisi parhaimmillaan korjaavana kokemuksena kariutuneista työnhakuyrityksistä tai monenkirjavista muista syistä alentuneelle minäkäsitykselle.

Osin lyhenteenä sanoista pitkäaikaistyöttömien työllistymisen tukeminen, osin valmista tuotetta kuvaten ja osin lyhyitä määräaikaistyösuhteita satirisoiden video-cv sai tuotenimekseen Pätkä. Työskentelyn päätteeksi asiakas saisi omakseen editoidun parin minuutin mittaisen Pätkän, jota saisi vapaasti käyttää työnhaussa itse valitsemilleen työnantajille. Työelämässä kohtaamieni kokemusten perusteella monet nykyiset työllistämistoimenpiteet ovat paitsi melko tehottomia, eivät myöskään tue asiakkaan osallisuutta parhaalla mahdollisella tavalla. Aktivoiviksi tarkoitetut toimenpiteet olivat kuulemissani tarinoissa tuntuneet ennemminkin sanktioilta ja pyrkimykset tukea työnhakijan työkykyä olivat ennemminkin korostaneet työttömän toiseutta.

Olin toistuvasti kohdannut asiakkaiden itsensä kertomana tarinoihin, joissa pitkäaikaistyöttömän tuli säännöllisesti käydä TE-toimistossa uusimassa työttömän työnhakijan statuksen voimassaolo, muun muassa etuuksiensa turvaamiseksi. Näissä tapaamisissa työnhaku rakentui ennemminkin avointen työmarkkinoiden tarjontalähtöisesti, kuin asiakkaan omien kykyjen tai toiveiden pohjalta. Tämä on toki monin osin ymmärrettävää - asiakkaan ohjaaminen aloille, joilla työllistyminen ylipäänsä saati ilman tarvittavaa kokemusta olisi varsin epätodennäköistä tai vähintäänkin haastavaa, olisi tuskin kovin-

kaan eettinen tai kestävä ratkaisu niin yksilöllisillä, kuin yhteiskunnallisillakaan mittareilla. Oma yritysideani tarjoaisi kuitenkin erilaisen lähtöasetelman - asiakas saisi itse valita työnantajat, joille Pätkänsä lähettäisi. Uskoin tämän sitouttavan, motivoivan ja osallistavan työnhakijaa perinteisiä työllistämistoimenpiteitä enemmän oman tulevaisuutensa luovimisessa. Ideaalitulanteessa näin voimaantuneen ja valtaistuneen työnhakijan, joka todella haluaisi kiinnittyä työelämäänsä ja uskoisi itsekkin olevansa siihen soveltuva. Vaikka Pätkä ei lopulta poikisikaan työsuhdetta, uskoin sen tekemisen prosessin olevan parhaimmillaan asiakasta aidosti kuntouttava ja voimaannuttava.

Lokakuussa 2015 syntynyt ideani jäi toistaiseksi tekeytymään ja pääsi uudelleen käsittelyyn, kun suoritin loppuvuodesta 2015 työharjoittelun Suomen Punaisen Ristin Turun Nuorten turvatalolla. Kerroin ideastani Nuorten turvatalon johtajalle ja henkilökunnalle, jotka ilokseni kiinnostuivat siitä ja esittivät itseään yhteistyökumppaniksi mahdolliselle opinnäytetyöprojektilleni, mikäli Pätkän kohderyhmäksi tarkentuisi opinnäytetyössä nuorisotyöttömät. Asiakasryhmän muutos innosti itseänikin - koin ensiarvoisen tärkeänä pyrkiä helpottamaan nuorisotyöttömien tukalaa tilannetta, ennen kuin heidän työttömyytensä ehtisi muuttua pitkäaikaiseksi, mielenterveyttä ja työkykyä vakavasti uhkaavaksi sekä jopa ylisukupolvista huono-osaisuutta aiheuttavaksi. Nuoret tuntuivat sopivalta asiakasryhmältä myös siksi, että uskoin heillä olevan matalampi kynnyksensä ryhtyä kokeilemaan uutta ja sähköistä palvelua.

Olin löytänyt yhteistyökumppanikseni valtakunnallisen ja kansainvälisen kolmannen sektorin toimijan, jonka arvot ja periaatteet kohtasivat paitsi omieni kanssa, tukivat myös täydellisesti projektiani. Tarve opinnäytetyölleni ei siis syntynyt tilauksena toimeksiantajalta, vaan lähtökohtaisesti omasta ideastani. Ideani pohjana olivat kuitenkin samat teemat, joiden vuoksi Nuorten turvatalot ovat olemassa ja aiheet - kuten nuorisotyöttömyys ja syrjäytymisen ehkäiseminen - näyttäneet toistuvasti ajankohtaisissa yhteiskunnallisissa sosiaalialan keskusteluissa, tasavallan presidenttiä myöten.

Tarve opinnäytetyölleni oli siis jo olemassa ja vaikkei se työelämän tilaamana toimeksiantona syntynytkään, rakentui se dialogissa yhteistyökumppanini kanssa yhteiseksi kehittämistyöksi. Yhteistyökumppanini lupasi tarjota toiminta-alustan ja asiakasnuoret työlleni ja ohjausta minulle. Nuorten turvatalo kiinnostui kehittämästäni palvelusta ja tuotteesta sellaisenaan, mutta työskentelykonsepti jalostui vielä pidemmälle yhteisissä keskusteluissamme loppuvuodesta 2015 ja alkuvuodesta 2016.

Toiminnallisen opinnäytetyöni työmuodoksi tuli kehittämistyö, sillä tavoittelemani tuotos oli uusi palvelukokonaisuus – myös jatkossa käyttökelpoinen työväline nuorten syrjäytymistä torjuvaa työtä tekeville. Itseni lisäksi muita toimijoita työni dialogisessa kehittämisessä olivat yhteistyökumppanini SPR:n Nuorten turvatalo sekä viisi osaksi kehittämistyötäni valikoitunutta turvatalon asiakasnuorta, jotka seuraavaksi esittelen.

2.2 Kehittämistyössä mukana olleet toimijat

SPR Nuorten turvatalo Turku

Toimeksiantajani Turun Nuorten turvatalo on yksi Punaisen Ristin viidestä Suomessa ylläpitämästä turvatalosta. Turvatalotoiminnan tarkoituksena on vastata nopeasti ja joustavasti 12–21-vuotiaiden nuorten ja heidän perheidensä tarpeisiin. Turvatalojen tavoitteena on tukea asiakkaita ympärivuorokautisesti ja mahdollisimman varhaisessa vaiheessa tarjoamalla matalan kynnyksen tukea elämän erilaisissa kriisitilanteissa. Turun Nuorten turvatalon palveluita ovat kriisivastaanotto- ja majoitus, perhehuonetointi, näpistyskeskustelujen ja läheisneuvonpidon toteutus ja koordinointi Turussa sekä muun muassa valmius- ja päivystystoiminta internetissä ja defusing-purkukeskustelut Punaisen Ristin ensihuoltoryhmän auttajille ja vapaaehtoistyöntekijöille. Nuorten yleisimpiä turvatalolle tulon syitä ovat ristiriidat perheessä, omat tai läheisen mielenterveysongelmat, väkivallan uhka, päihteiden käyttö ja asunnottomuus. (Punainen Risti 2016a.)

Turvatalotoiminnan eräänä tehtävä on kehittää ja käynnistää nuorten syrjäytymistä, pahoinvointia ja työttömyyttä ehkäiseviä projekteja. Turvatalotyötä ohjaavat samat seitsemän kansainvälistä periaatetta, kuin kaikkea muutakin Punaisen Ristin toimintaa kaikkialla maailmassa: inhimillisyys, tasapuolisuus, puolueettomuus, riippumattomuus, vapaaehtoisuus, yleismaailmallisuus ja ykseys. (Punainen Risti 2016a.)

Pilottiprojektiin osallistuneet nuoret

Kehittämistyöhöni osallistuneet nuoret alkoivat ohjautua pilottiprojektiin laatiessani tammikuussa 2016 Pätäkä-nuoren tuntomerkit ja toimittaessani ne Nuorten turvatalolle. Koin tuntomerkkien laatimisen olennaisena työskentelyn pilottivaiheen rajaamisen kannalta. Esitin turvatalon henkilökunnalle, että tuntomerkeistä tulisi yhden tai useamman täyttyä heidän arvioidessaan nykyisten tai kevään 2016 aikana ohjautuvien uusien asiakkaiden soveltuvuutta kehittämistyöhöni.

Asiakkaiden yksityisyyden turvaamiseksi turvatalo toimi ensimmäisenä yhteydenottajana nuoriin. Ensikeskusteluissaan henkilökunta kertoi kehittämistyöstäni pääpiirteittäin ja tiedusteli nuoren halukkuutta osallistua tai kuulla asiasta lisää. Kiinnostuneilta nuorilta kysyttiin lupa luovuttaa heidän yhteystietonsa minulle. Yhteystiedot saatuani aloitin viiden nuoren kontaktoinnin, jotka kaikki esittivät halukkuutensa osallistua. Kaikki viisi nuorta olivat 19–22-vuotiaita naisia, joista kolmella ilmeni kognitiivisia taitoja haittaava ominaisuus. Koska kaikki osallistuneet nuoret olivat täysi-ikäisiä, ei lupa-asioita tarvinnut käsitellä.

2.3 Kehittämistehtävä ja kehittämistyön tavoitteet

Kehittämistoiminta käynnistetään, kun tavoitteena on kehittää aikaisempia toimintatapoja- tai rakenteita jollain tavalla toimivammaksi ja sujuvammaksi. Kehittämistoiminnan lähtökohtana on tavanomaisesti nykyisten toimintatapojen puutteet tai haasteet, mutta sen voi laukaista myös visio paremmasta tavasta toteuttaa nykyisiä toimintamalleja. (Toikko & Rantanen 2009, 16; Kananen 2012, 53.) Oman hankkeeni taustalla vaikuttavat kummatkin mainitut tekijät – kokemukseni nykyisten työllistämispalveluiden tehotomuudesta, niiden haasteesta tukea työnhakijan osallisuutta ja itsetuntemusta sekä visioni asiakaslähtoisemmästä työnhakuvälineestä.

Kehittämistehtäväni oli kehittää ja pilotoida ideoimani palvelukokonaisuus, jonka tarkoituksena on tukea nuorten työllistymistä, työnhakuvalmiuksien harjaantumista sekä voimaantumista. Sovimme tekemäni videot tarvittavine välivaiheineen sekä tulosten esittelyn ja opinnäytetyöraportin toimittamisen työn päätyttyä. Työskentelyn edetessä havaitsin kerryttäväni runsaasti tekemällä karttuvaa valokuvauksen soveltamiseen asiakastyössä liittyvää hiljaista tietoa (Vilkkä 2006, 32), jota en juurikaan voisi hyödyntää opinnäytetyöraportissani. Tästä johtuen täydensin kehittämistehtävääni omalla tavoitteellani koota pilottiprojektista ohjaajan opas työskentelyä mahdollisesti jatkossa ohjaaville – vaikkei yhteistyökumppanini tätä edellyttänytkään.

Kehittämishankkeen tavoite määritellään tavanomaisesti joko ulkoapäin tai toimijoiden itsensä määrittämäksi (Toikko & Rantanen 2009, 15). Oma kehittämistyöni sai alkunsa jo olemassa olevasta yhteiskunnallisesta tarpeesta, mikä monilta osin vaikutti palvelukokonaisuuden tavoitteenasetteluun. Rajattu helpotusehdotukseni syrjäytymisen ehkäisemiseksi oli kuitenkin itse esittämäni, mikä mahdollisti kehittämistyöni toimijalähtöisen etenemisen ja kehittämisen prosessoimisen avoimessa ympäristössä (Toikko & Ranta-

nen 2009, 14). Palvelukokonaisuus syntyi tarpeesta tukea nuorisotyöttömien työllistymistä ja ehkäistä nuorten syrjäytymistä. Pyrin vastaamaan tarpeeseen tarjoamalla nuorille konkreettisen välineen avuksi työnhakuun sekä tukemalla nuorten työnhakuvalmiuksien kehittymistä kuntouttavan ja voimaannuttavan työskentelyprosessin avulla. Keskeisin tavoitteeni kehittämistyön käynnistyessä oli tukea nuoria minäkäsityksensä tarkentamisessa sekä edistää heidän työnhakuvalmiuksiaan.

Työskentelyn tavoitteiden mitoittaminen sopivaan laajuuteen on kuitenkin hyvin tärkeää (Laine ym. 2010, 77). Kehittämistyössäni tarkoitukseni ei niinkään ollut tavoitella uusien ominaisuuksien ja vahvuuksien kehittymistä nuorissa, vaan tuoda näkyväksi heissä jo olevia voimavaroja, vahvuuksia ja tunnistamattomia puolia. Muutoshakuisuus liittyi siis lähinnä nuorten olettamuksiin omasta itsestään.

3 TYÖTÄ VAILLA OLEVAT NUORET

3.1 Työttömyys syrjäytymisen riskitekijänä

Syrjäytymisessä on kyse yksilön ja yhteiskunnan välisten siteiden heikkoudesta. Se on kasautunutta huono-osaisuutta ja monenlaisia puutteita hyvinvoinnissa. (Raunio 2010, 26.) Syrjäytyminen on ulkopuolelle jäämistä sosiaalisista suhteista, vaikuttamisesta ja mahdollisuuksista osallistua työhön, kulutukseen ja yhteisölliseen toimintaan (Laine ym. 2010, 11). Yksittäinen, ehkä pitkittynyt, hyvinvoinnin ongelma ei vielä tee ihmisestä syrjäytynyttä. Syrjäytynyt asema syntyy, kun huono asema ja heikot siteet yhteiskuntaan pitkittyvät ja vakiintuvat pysyväksi olotilaksi (Laine ym. 2010, 12).

Sosiaalinen syrjäytyminen nähdäänkin itseään vahvistavana prosessina, jossa syrjäytyminen yhdestä osallisuutta tuottavasta yhteydestä edistää muistakin osallistavista yhteyksistä syrjäytymistä ja jossa puutteet hyvinvoinnissa alkavat ketjuuntua (THL 2016a). Syrjäytyminen määrittelee keskeisesti myös ammatillisen sosiaalityön tavoitteita ja toiminta-aluetta yhteiskunnassa. Sosiaalityö ja järjestöjen tekemä työ ovat keskeisessä asemassa syrjäytymisen vastaisessa työssä – myös yhteiskumppanini Nuorten turvatalon yksi perustehtävistä on ehkäistä nuorten syrjäytymistä ja huonovointisuutta. (Raunio 2010, 3-10.)

Yhteiskunnan näkökulmasta sosiaalinen syrjäytyminen näyttäytyy ensisijaisesti työstä syrjäytymisenä. Vastaavasti työelämään osallistuminen nähdään yhteiskuntaan integroitumisena ja sosiaalisena osallisuutena: työ mahdollistaa toimeentulon, arjen rytmin, mielekästä sisältöä elämälle ja sosiaalisia suhteita. (Raunio 2010, 11; Rauramo 2012, 127.) Vaikka mikään yksittäinen hyvinvoinnin puute ei varsinaisesti aiheuttaisikaan syrjäytymistä, pitkäaikainen työttömyys ja vaikeus päästä työmarkkinoille nähdään useimmiten syrjäytymisen alkusyynä (STM 2006, 5). Työmarkkinoilta syrjäytyminen on vakava uhka syrjäyttävän kierteen syntymiselle, joka altistaa syrjäytymiselle muistakin osallisuutta tuottavista yhteyksistä, kuten sosiaalisista suhteista sekä yhteiskuntaan osallistumisesta (Raunio 2010, 27; Kuorelahti & Viitanen 1999, 13). Alhainen koulutustaso, pitkittynyt työttömyys ja ongelmat toimeentulossa ovat syrjäytymistä ennustavia tekijöitä, jotka osaltaan altistavat taas muihin syrjäytymisen vaara-alueisiin, kuten asunnottomuuteen, päihdeongelmiin, pitkäaikaissairauksiin ja rikolliseen käyttäytymiseen. (THL 2016a; STM 2006, 86–91; Rauramo 2012, 17.) Syrjäytymisen onkin käsit-

teenä nähty liittyvän jollakin tasolla lähes kaikkiin yhteiskunnassa tapahtuviin sosiaaliin ilmiöihin (Kuorelahti & Viitanen 1999, 73).

Syrjäyttävää toimintaa voi tapahtua paitsi yksilön ja yhteisön välisessä vuorovaikutuksessa, myös yhteiskuntarakenteiden tasolla (Raunio 2010, 20). Kehittämistyöni idean syntyyn liittyy myös kohtaamani kokemukset nykyisten työllistämispalveluiden syrjäyttävästä olemuksesta. Moni kohtaamani työnhakija oli kokenut, että aktivoiviksi tarkoitetut työllistämistoimenpiteet olivat tuntuneet ennemminkin sanktioilta epäonnistuneista pyrkimyksistä osallistua työelämään ja enemmänkin korostaneet työnhakijan kokemusta omasta toiseudesta. Joidenkin asiakkaiden kanssa ammattilaisten pyrkimykset vahvistaa normalisuutta saattavatkin jopa syventää syrjäytymisen uhkaa (Raunio 2010, 91).

Jos tarjottu intervention muoto ei kohtaa työnhakijan tarpeiden kanssa, voi sosiaalityökin pahimmillaan vahvistaa kielteistä leimautumista ja ylläpitää tai jopa edistää syrjäytymistä (Raunio 2010, 44). Jos esimerkiksi työllistämistoimenpiteistä huolimatta asiakas ei työllisty, työmarkkinoille pääsy voi tuntua entistä mahdottomammalta ja kokemus omasta pärjäämättömyydestä vahvistua – vaikka tosiasiassa kyse saattaisikin olla tukitoimen tehottomuudesta. Suomalaisessa yhteiskunnassa vallitsee monilta osin ajatus, että kaikilla yhteiskunnan jäsenillä on ainakin teoreettisesti yhtäläiset mahdollisuudet osallistua toimintaa, koulutukseen ja työhön – muun muassa maksuttomasta koulutusjärjestelmästä johtuen. Kärjistetysti: jos yksilö ei menesty, hän saa syyttää siitä itseään. Kun elämässä menestyminen katsotaan yhä useammin omasta tilastaan vastuullisen ja vapaita valintoja tekevän yksilön vastuuksi, uupuneimpien ja yksinjäätneiden syyllisyys ja häpeä kasvavat. (Lempiäinen & Silvasti 2014, 103, 187.)

Syrjäytyminen on näyttäytynyt yhteiskunnallisissa keskusteluissa ja poliittisten suunta-aviivojen suunnitteluissa jo pidemmän aikaa (Vaarama ym. 2014, 160–161). Yksittäisen henkilön syrjäytyminen reunailmiöineen uhkaa myös yhteisöjä, joissa yksilö vaikuttaa ja lopulta koko ympäröivää yhteiskuntaa. Sisäministeriö onkin määritellyt syrjäytymisen yhdeksi suurimmaksi yksittäiseksi sisäisen turvallisuuden uhaksi (MAST 2011). Syrjäytymisen estäminen ja poistaminen onkin nostettu yhteiskuntapolitiikan keskeiseksi tavoitteeksi. Ennaltaehkäisevät toimet ovat ensiarvoisen tärkeitä syrjäytymistä torjuttaessa, sillä korjaavat toimet ovat aina taloudellisestikin kuormittavampia kuin ennaltaehkäisevät. (Raunio 2010, 3–9, 61.) Myös inhimillisesti tarkastellen on toivottavaa, että syrjäytyminen voidaan torjua ennen kuin yksilö joutuu kokemaan sen aiheuttamat haitat ja vaikutukset omassa elämässään. Syrjäytymistä ehkäisevää ja poistavaa työtä ovat-

kin erityisesti sellaiset toimet, joiden pyrkimyksenä on palauttaa sivuun joutuneet ihmiset takaisin yhteisöjen ja yhteiskunnan vaikutuksen, esimerkiksi työn, piiriin. (Laine ym. 2010, 17.)

Työn avulla ihminen saa mahdollisuuden tyydyttää perustarpeitaan, joista kuuluisimmat lienevät Maslowin muovaamat: fysiologiset ja turvallisuuden tunteeseen liittyvät tarpeet sekä arvostukseen, itsensä toteuttamiseen ja yhteisöllisyyteen liittyvät tarpeet. (Rauramo 2012, 13.) Hyvinvointi on toki subjektiivinen käsite ja rakentuu jokaisella ihmisellä hänen yksilöllisten kriteeriensä perusteella. Kuitenkin voidaan esittää, että työssäolo useimmiten myötävaikuttaa korkeampaan hyvinvointiin ja työttömyys puolestaan vaarantaa hyvinvoinnin edellytykset – työttömien todennäköisyys hyvään elämänlaatuun on muun muassa tutkittu olevan kaksi kertaa pienempi, kun työhön osallistuvilla (Ala-Kauhaluoma ym. 2004, 161; Hämäläinen ym. 2005, 75; Vaarama ym. 2014, 130).

3.2 Nuorisotyöttömyyden seurauksia

Syrjäytyminen vaikuttaa ilmiönä koostuvan hyvin monesta toisiinsa vaikuttavasta osasta, joiden väliset yhteydet ja vaikutukset ovat vaikeasti selitettävissä. Vaikka sen yksiselitteinen määritteleminen lienee mahdotonta, voidaan siinä tunnistaa riski- ja uhkatilanteita, jotka saattavat usein edeltää huono-osaiseen asemaan joutumista. (Raunio 2010, 5; Laine ym. 2010, 13.) Koulutuksen tai työelämän ulkopuolelle jäävät nuoret ja nuoret aikuiset ovat yksi merkittävimmistä syrjäytymisen riskiryhmistä (THL 2016b; Nuorisotutkimusseura ry. 3/2010, 37). Pitkittyvä työttömyys puolestaan aiheuttaa syvempää syrjäytymistä työmarkkinoilta ja vaikeuttaa työkyvyn säilyttämistä – työkyky kun ei tule käytetyksi (Colliander ym. 2009, 122). Työkyky voi vaarantua myös heikenevän terveyden vuoksi, sillä pitkittyvän työttömyyden on nähty lisäävän yksilön sairastavuutta (Hämäläinen ym. 2005, 83). Tämän estämiseksi työttömyyden katkaisemisen tulisi tapahtua mahdollisimman varhain, mieluiten jo puolen vuoden sisällä työttömäksi jäämisestä (Raunio 2010, 59). Kuitenkin alle 12 kuukautta kestänyt työttömyys laskeaan vielä lyhytaikaiseksi (Vaarama ym. 2014, 123).

Työttömyys on suuri kriisi ihmiselämässä (Hämäläinen 1999, 206). Työ on ihmiselle keskeinen henkilökohtaisen kasvun areena. Siellä hän kohtaa sekä pettymyksiä, että myönteisiä kokemuksia ja siten rakentaa käsitystään itsestään ja kasvaa sellaiseksi, kun voi kasvaa. Jos työttömyys estää ihmistä osallistumasta tälle areenalle, voivat itsensä toteuttaminen, henkilökohtainen kasvu ja persoonallistuminen jäädä vajavaisek-

si. (Juuti & Salmi 2014, 71–72, 250; Vaarama ym. 2014, 119.) Työtä tekemällä nuori oppii itsestään uusia puolia ja alkaa luottaa itseensä. Kokemus pätevyydestä ja karttuva ammatillinen identiteetti vahvistavat työkykyä ja voidakseen hyvin, on saatava tuntee itsensä aikaansaavaksi (Colliander ym. 2009, 138; Juusola 2015, 83). Jos nuori ei pääse tekemään työtä, nämä asiat vaarantuvat (Välivehmas 2014, 13). Työkokemukseen ei voi karttua, jos työtä ei saa tehdä. Vähäinen työkokemus taas entisestään heikentää mahdollisuuksia työllistyä. Nuoret, joilla on vain vähän työkokemusta ja joiden työsuhteet ovat olleet pääosin määräaikaista, kokevat eniten työttömyyttä. (Lempiäinen & Silvasti 2014, 91; Nyyssölä & Pajala 1999, 19.)

Myös työsuhteiden määrä- ja osa-aikaisuus aiheuttavat stressiä, elämäntilanteen epävakaisuutta ja turvattomuuden tunnetta. Köyhyysraja hipovat tulot, pelko työsuhteen päättymisestä sekä suppeammat työsuhte-edut ja -turva vaikeuttavat toimeentuloa ja työelämään kiinnittymistä. Mikäli yksilöllä ei ole mahdollisuutta osallistua esimerkiksi työterveyshuollon palveluihin tai työntekijöitä palkitsevaan kulttuuritoimintaan, saattaa se osaltaan vaikeuttaa hyvinvoinnin kohenemistä. Nämä työsuhteet kasautuvat useimmiten työuraansa aloittaville nuorille työnhakijoille ja ovat harvoin työnhakijan oma valinta. (Raunio 2010, 80–82, 128; Rauramo 2012, 16, 99; Kinnunen ym. 2005, 168.) Koska työttömyyden kustannukset ovat työtä etsivälle kuitenkin niin korkeat, päätyy moni ottamaan vastaan lähes millaista tahansa tarjottua työtä (Lempiäinen & Silvasti 2014, 187). Työkokemus saattaa hiljalleen karttua, mutta samalla kuilu integraatiota tuottavaan työhön osallistumiseen kasvaa entisestään.

Syrjäytymisvaarassa olevien nuorten tukeminen on ensiarvoisen tärkeää, ennen kuin ongelmat ehtivät pitkittyä ja kertaantua. Työttömyydestä aiheutuva stressi ja yksinäisyys uhkaavat pitkään jatkuessaan mielenterveyttä. Lisäksi kokemus heikkenevästä työkyvystä altistaa ahdistuneisuudelle, masentuneisuudelle ja muille mielialaongelmille entisestään (Colliander ym. 2009, 135; Keltikangas-Järvinen 2008, 183.) Nuoruudessa ja aikuisuudessa työttömyys- ja masennuskaudet puolestaan nivoutuvat toisiinsa aiheuttaen entistä enemmän yksinäisyyttä ja psyykkistä huonovointisuutta. Työttömyyden kokemisen onkin nähty vähentävän yksilön onnellisuutta ja itsearvostusta. Jos työtön nuori ei voi saavuttaa elämälleen asettamia tavoitteitaan käytössä olevilla keinoillaan, alkaa hän ajan mittaan turvautua vaihtoehtoihin, ehkä epäsuotuisiinkin, keinoihin. Epäsosiaalista käyttäytymistä alkaa usein seurata myös pitkään jatkuneesta stressi-tilasta. (Lempiäinen & Silvasti 2014, 102; Hämäläinen ym. 2005; Heiskanen & Vallisaari 1997, 73.) Pitkittyessään työttömyys alkaa rappeuttaa myös nuoren aikarytmiä – jos

käytettävä aika ei rajaudu työ- ja vapaa-aikaan, on kaikki aika samanlaista. Poikkeavaksi muodostunut rytmi puolestaan vaikeuttaa työn saamista ja säilyttämistä entisestään. Aikatauluttomuudesta syntynyt käänteinen vuorokausirytmä on haitallinen myös mielenterveydelle, jos nuori alkaa kokea itsensä poikkeavaksi ja pärjäämättömäksi. (Lempiäinen & Silvasti 2014, 107; Ala-Kauhaluoma ym. 2004, 103.) Häpeä, ulkopuolisuus ja muut alentavat tunteet voivat puolestaan johtaa henkilön eristäytymiseen yhteisöistään ja yhteiskunnasta. (Laine ym. 2010, 13; Takanen 2011, 72).

Opinnoista työelämään pääsy on elämän keskeisimpiä nivelvaihteita. Tämän nivelvaiheen onnistunut ylittäminen myötävaikuttaa muuhunkin yksilön selviytymiseen, sillä Eriksonin kehitysteorian mukaan onnistuneesta kehitystehtävän selvittämisestä seuraa uusi luonteenvahvuus (Uusitalo-Malmivaara 2014, 72). Työelämään kiinnittymisen ja ammatillisen identiteetin omaksumisen onkin katsottu olevan yksi nuoruuden tärkeistä kehitystehtävistä (Colliander ym. 2009, 118; Kuukasjärvi ym. 2011, 15; Kinnunen ym. 2005, 203). Vastavalmistuneella on alansa tuoreimmat taidot ja näkökulmat, jotka tulisi nopeasti saattaa työelämän käyttöön (Välivehmas 2014, 182; Kuorelahti & Viitanen 1999, 99). Työelämään pääsy opintojen jälkeen ei kuitenkaan ole aivan yksinkertaista: vakituisten virkojen sijaan nuoria odottavat yhä enemmän osa-aikaiset työsuhteet ja kasvavat työttömyysluvut (Nyyssölä & Pajala 1999, 9).

Syntyessään mistä tahansa syystä, syrjäytyminen on aina vakava uhka yksilön terveydelle ja tulevaisuudelle. Toistuvat ulkopuolelle jäämisen kokemukset ja tunne pärjäämättömyydestä voivat vaurioittaa minäkäsitystä ja tunnetta omasta pystyvyydestä pysyvästi. Pitkään jatkuva tunne toisten tuen tarpeesta olemisesta voi koitua erityisen kuormittavaksi (Vilén ym. 2008, 70). Työttömät nuoret kamppailevat usein monenlaisien, työllistymistä estävien tekijöiden kanssa. Alhainen koulutus, heikko itsearvostus ja elämänhallinta, aiemmat epäonnistumisen kokemukset sekä työelämävalmiuksien ja työkokemuksen puute tahoillaan vahvistavat työttömyyttä ylläpitävää kierrettä. (Lempiäinen & Silvasti 2014, 109; Kinnunen ym. 2005, 172.) Jos nuorella on vaikeus kiinnittyä työelämään tai hänen työsuhteensa katkeaa varhaisessa vaiheessa, ei työn päättymisen itsessään ole suurin kohti syrjäytymistä ajava riskitekijä. Kyse on useamminkin siitä, että ominaisuudet jotka estivät nuorta kiinnittymästä työelämään, estävät häntä kiinnittymästä muihinkaan työsuhteisiin. (Kuorelahti & Viitanen 1999, 123.)

3.3 Työllistämisen tavoitteena työllistyminen

Yhteiskuntapolitiikan ja sosiaalityön näkökulmasta työllistäminen tarkoittaa käytännössä työttömien ja etenkin pitkäaikaistyöttömien aktivoimista takaisin työelämään kannustavien ja kuntouttavien toimenpiteiden avulla. Yksinkertaisesti: työttömyys on syrjäytymisriski, jota pyritään pienentämään helpottamalla työmarkkinoille pääsyä. (Raunio 2010, 85–89, 128.) Nuorten työttömyysongelman helpottamiseksi kehitetty toimenpide on nuorisotakuu. Nuorten työllistymistä vahvistavan nuorisotakuun idea on tarjota jokaiselle alle 25-vuotiaalle nuorelle ja alle 30-vuotiaalle vastavalmistuneelle työ-, työkokeilu-, opiskelu- tai kuntoutuspaikka viimeistään kolmen kuukauden kuluessa työttömäksi joutumisesta. Nuoren syrjäytyminen yhteiskunnasta pyritään torjumaan kiinnittämällä nuori johonkin aktiivista osallistumista vaativaan kontekstiin. Nuorisotakuuta on kritisoitu paitsi toteutumattomana, myös sen tavasta nähdä työelämään osallistumaton nuori syrjäytyneenä, kiinnittämättä juurikaan huomiota hänen muun sosiaalisen elämänsä rakenteisiin. Näin takuun vilpittömyys ehkäistä nuoren syrjäytyminen hänen henkilökohtaisen kasvunsa vuoksi näyttäytyy näennäisenä ja yhteiskunnan pyrkimys varmistaa oma toimintakykynsä korostuu. (Gretschel ym. 2014, 40–41; Nuorisotakuu 2016.)

Vaikka Suomessa syrjäytyneiden ei nähdäkään yksiselitteisesti olevan päävastuussa omasta tilanteestaan, on yksilön vastuiden ja oikeuksien yhteensovittaminen kuitenkin nähty tärkeänä tuottaessa hyvinvointipalveluita (Raunio 2010, 46–47). Aktivoivien ja työllistävien toimenpiteiden näkökulmasta vastuu ja velvollisuus näyttäytyvät palveluiden vastaanottamisena ja niihin osallistumisena. Työttömillä on oikeus sosiaaliturvaan, mutta velvollisuus olla elämättä passiivisesti sen varassa. Käytännössä se tarkoittaa yhteiskunnan osoittamiin aktivointipalveluihin osallistumista. (Raunio 2010, 86.) Mikäli aktivoivat toimenpiteet rakentuvat lähinnä työmarkkinoiden tarjontalähtöisesti tai työnhakija kokee ne pakkointegraatioksi, saattavat ne pahimmillaan lisätä työnhakijan passiivisuutta ja vähentää työelämän houkuttelevuutta. Jotta aktivoivat ratkaisut olisivat eettisesti ja inhimillisesti kestävämpiä, tulisi niiden suunnittelussa pyrkiä edistämään työnhakijoiden itseohjautuvuutta. (Raunio 2010, 88.)

Pätkä-työskentelyn idea on, että nuori saa itse valita työnantajat, joille lähettää video-cv:nsä. Uskon tämän sitouttavan, motivoivan ja osallistavan työnhakijaa perinteisiä työllistämistoimenpiteitä enemmän oman tulevaisuutensa luovimisessa. Kehittämistyössäni näin nuorten vastuuttamisen myös olennaisena osallistavana tekijänä. Osallis-

tuneiden nuorten tuli pohtia työn henkilökohtainen merkitys itselleen sekä osallistua Pätäk-videon suunnitteluun ja toteuttamiseen. Oma roolini oli toimia osallistavien puitteiden mahdollistajana ja nuoren tukijana tämän tarkentaessa itsetuntemustaan, mutta nuoren vastuulla oli aktiivinen osallistuminen ja ajatustyö.

Työstä syrjäytymisen ehkäisyyn ei kuitenkaan tulisi olla vain työttömyyden hoitoa, vaan kokonaisvaltaista työnhakijan työkyvyn tukemista (Kuorelahti & Viitanen 1999, 14; Ala-Kauhaluoma ym. 2004, 155). Hyvinvoinnin mittarina pidetään yleisesti sen vajeiden sijaan siihen myönteisesti vaikuttavia asioita. Tästä huolimatta on muistettava, että kielteisten ja elämää haittaavien asioiden kitkeminen ei suinkaan tarkoita myönteisten asioiden läsnäoloa eikä oireiden puuttuminen ole yhtä kuin hyvinvointi. (Uusitalo-Malmivaara 2014, 51; Kinnunen ym. 2005, 13; Vaarama ym. 2014, 118.) Auttamistyön tavoitteena ei saisi olla vain vaikeiden elämäntilanteiden yli auttaminen, vaan asiakkaan elinolosuhteiden ja mahdollisuuden parantaminen ja hänen tukemisensa kohti sosiaalisen muutoksen aikaansaamista (Raunio 2010, 142). Aktivointipoliittisten toimenpiteiden taustalla vaikuttaakin melko raju rakkaus: yksilö yritetään pakottaa auttamaan itse itseään (Lempiäinen & Silvasti 2014, 188). Passiivisen etujen vastaanottamisen sijaan etenkin nuorilta ja pitkäaikaistyöttömiltä edellytetään aktiivista osallistumista oman tilanteensa helpottamiseksi. Tyrehtyneet yritykset kohti työllisyyttä koituvat kalliiksi paitsi kansantaloudelle, myös työnhakijan terveydelle ja toimeentulolle. (Lampinen & Pikkusaari 2012, 27–28; Ala-Kauhaluoma ym. 2004, 56.)

Työllistyminen puolestaan turvaa paitsi kansantalouden toimintakyvyn ja työmarkkinoiden elinvoimaisuuden, suojaa se myös yksilöä työttömyyden tuomilta negatiivisilta vaikutuksilta (Lampinen & Pikkusaari 2012, 27; Ala-Kauhaluoma ym. 2004, 26). Onnistuneet työllistämistoimenpiteet voivat vähentää kielteisiä vaikutuksia, joita työelämään osallistumattomuus saattaa aiheuttaa. Epäsosiaalistuminen, merkityksellisen tekemisen puute ja itseluottamuksen heikkeneminen saattavat vaarantaa työkykyä siten, että vaikka työnhakija pääsisikin töihin, voisi siellä pysyminen koitua hyvin haastavaksi. Työnhakijan itsetunto ja psyykkinen hyvinvointi vaarantuvat mikäli työttömyys jatkuu pitkään (Kuorelahti & Viitanen 1999, 32). Täten työllistyminen voidaan nähdä yhtenä keskeisimpänä syrjäytymistä torjuvana tekijänä.

Työmarkkinoille osallistumisen merkitys korostuu lähtökohtaisesti taloudellisen integraation näkökulmasta, mutta se nähdään laajempaakin osallisuutta aikaansaavana kokonaisuutena. Toimeentulon ongelmien korjaaminen ei yksinään riitäkään syrjäytymisen poistamiseksi, mikäli yksilö on sosiaalisesti eristäytynyt. Työn ajatellaan tarjoa-

van yksilölle tärkeitä siteitä yhteiskuntaan ja muihin ihmisiin sekä edistävän yksilön hyvinvointia. (Raunio 2010, 11, 39, 75.) Mielekäs työ tekee elämästä merkityksellisempää ja on olennainen osa ihmisen identiteettiä (Juuti & Salmi 2014, 28; Colliander ym. 2009, 61; Ijäs 2009, 179). Suomessa työetiikan on lisäksi koettu olevan monen olemista keskeisesti määrittävä arvo ja eräs keskeisimpiä osallisuuden väyliä (Raunio 2010, 83). Raunio toteaaakin syrjäytymistä käsittelevässä teoksessaan (2010, 83) melko äärimmäisesti: *"Hyvä elämä toteutuu työntekoon osallistumalla ja työntekoon myötävaikuttaminen määrittää yksilön sosiaalisen arvon."*

Kehittämistyöni lähtökohtainen tavoite on parantaa vähintään toisten asteen koulutuksen suorittaneen nuoren työnhakuvalmiuksia, jolla on vaikeus työllistyä omalle alalleen tai ollenkaan. Saadun koulutuksen ja ammattitaidon kehittäminen sekä ylläpitäminen on tärkeää paitsi yksilön, myös yhteiskunnan kannalta. Käyttämätön ja täten vanhen tuva ja surkastuva ammattitaito on jo kansantaloudellisesti kestämaton vaihtoehto (Hämäläinen ym. 2005, 93). Myöskin ammatti-identiteetin ja itsevarmuuden alansa osaajana on mahdotonta kehittyä, mikäli nuori ei saa harjoittaa ammattitaitoaan tai hyödyntää koulutustaan (Kuorelahti & Viitanen 1999, 32). Mitä suurempi aukko nuoren valmistumisen ja omalle alalle sijoittumisen väliin kasvaa, sitä vaikeammaksi työllistymismahdollisuudet kehittyvät. Nuoren mahdollisuuksiin saada hakemansa työpaikka vaikuttaa hänen omien edellytystensä lisäksi se, millaisia edellytyksiä muilla paikkaa hakeneilla on (Kuorelahti & Viitanen 1999, 49). Tähän ajatukseen perustuen onkin oletettavaa, että vuosittain samalle alalle valmistuvat ja täten ajankohtaisimman osaamisen saaneet työnhakijat saattavat työhaussa kiriä pidempään työttömänä olleiden ja ammattitaitoaan harjoittamattomien edelle.

Olen valinnut keinoksi ehkäistä nuorten syrjäytymistä työllistymisen tukemisen. Työn saanti toki tukisi nuorten hyvinvointia yllä aiemmin esitellysti, mutta sen toteutuminen ei ole vain itsestäni ja osallistuvista nuorista kiinni. Tästä syystä haluan korostaa kehittämistyöni mahdollisuuksia aikaansaada muitakin muutoksia – vaikka työura ei nuorilla heti urkenisikaan. Nuoren uupumuksen taustalla voi vaikuttaa pettymys nykyisestä elämästä ja haaveet toisenlaisista tavoista elää. Unelmien tarkastelu onkin pitkäjänteistä, mutta varsin kannattavaa työtä – tiedostettua unelmaa kohden on helpompi pyrkiä. (Katajainen ym. 2008, 17, 128.) Toivon, että Pätkä-työskentely saisi nuorissa aikaan asennemuutoksen työllistymistä ja mikä tärkeintä, käsityksistä omaa itseään kohtaan. Yksilön käsitykset itsestään ja omista mahdollisuuksistaan kun vaikuttavat pitkälti hänen selviytymiseensä (Kuorelahti & Viitanen 1999, 13).

Itseä koskevan sisäisen puheen muuttaminen sävyltään myönteisemmäksi ja itseä koskevien kielteisten uskomusten hylkääminen ovatkin usein välttämättömiä tavoitteita elämäntapamuutokseen pyrittäessä (Katajainen ym. 2008, 20, 174). Voimaantuminen -voimavarakeskeisyyden, osallisuuden ja aktivoinnin ohella – on eräs kuntouttavan työskentelyn keskeisiä periaatteita. Kuntouttava työorientaatio puolestaan on syrjäytymisen ehkäisemiseen tähtäävän työskentelyn keskeinen lähtökohta. (Karjalainen & Sarvimäki 2005, 42–46; Laine ym. 2010, 17.) Pätäkä-työskentely voi tarjota nuorille voimaantumisen, osallisuuden ja kuulluksi tulemisen kokemuksia, jotka parhaassa tapauksessa voivat korjata aiempia huono-osaisuuden kokemuksia sekä toimia myönteisiä kokemuksia tavoittelevana ajavana voimana. Vaikka työskentely ei poikisikaan työsuhdetta, ainakin nuori on saanut harjaannuttaa itsensä esittelemisen taitoja ja kohentanut työnhakuvalmiuksiaan jatkossa.

Teknologisen kehityksen myötä työelämän rakenteet ja vaatimukset ovat alkaneet muuttua. Teknologian kehittyminen on tehnyt joitakin ammattikuntia tarpeettomaksi ja alkanut vaatia työvoimalta korkeampaa osaamista. Muuttuneet rakenteet ja kasvaneet vaatimukset ovat osaltaan vauhdittaneet työelämästä syrjäytymistä. Tämän päivän yhteiskunnassa eläminen vaatii ihmisiltä uudenlaisia taitoja ja tiedollista osaamista. (Raunio 2010, 77.) Kariston (1986, 35) mielestä tietoyhteiskunnassa korostuu yksi köyhyyden ulottuvuuksista: tiedollinen köyhyys, joka tarkoittaa olennaisten informaatiolähteiden ja vuorovaikutusverkostojen ulkopuolelle jäämistä. Oman kehittämistyöni yksi tarkoitus on edistää nuorten asemaa työhaussa nykyaikaisen työnhakun välineen, video-cv:n, avulla ja täten kaventaa eroja tasavertaisuudessa.

Hyväkään CV ei kuitenkaan itsessään varmista työnsaantia. Se on lähinnä hyvä viestintän väline työnhakijalle: mitä hän haluaa osaamisestaan kertoa ja kenelle tieto on osoitettu. (Välivehmas 2014, 129.) Kielellinen viestintä on vain osa kaikkea viestintää: kehonkieli, eleet ja äänenpainot ovat tärkeä osa sanatonta viestintää (Helenius ym. 1998, 66). Keskeinen osa työllistymisen tukemisessa työhaun välineen tarjoamisen ohella omassa kehittämistyössäni olikin pyrkimys edistää nuorten itsetuntemusta ja osallisuutta.

4 OSALLISUUS JA IDENTITEETTITYÖ OSANA SYRJÄYTYMISEN EHKÄISEMISTÄ

4.1 Osallisuuden vahvistaminen työllistämisen tukena

Tunne johonkin paikkaan tai ryhmään kuulumisesta on ihmiselle tärkeä. Sekä hyvien, että haastavampien kokemusten läpikäyminen on antoisampaa jaettuna. Uupuneena ja vaikeiden elämänvaiheiden äärellä ryhmään kuulumisen tunne on vieläkin tärkeämpi. (Vilén ym. 2008, 66–67.) Osallisuus on parhaimmillaan vielä ryhmän jäsenyyttä enemmän. Se on sekä aktiivista mukana oloa, että aktiivista muiden huomioimista. Osallisuus ei voi rakentua ilman vastavuoroisuutta ja pyrkimystä dialogisuuteen. Tasavertaisuuteen ja kunnioitukseen perustuva vuorovaikuttaminen edistää myös myönteisen minäkäsityksen tarkentumista ja itsen löytämistä. (Oranen 2008, 9–13; Heiskanen & Vallisaari 1997, 66; Allard 1996, 166–167.)

Osallisella ihmisellä on käytössään tarpeensa mukaiset riittävät aineelliset resurssit ja aktiivista päätäntävaltaa elämäänsä liittyvissä ratkaisuissa. Osallisuus tarkoittaa ryhmän jäsenyyden lisäksi merkityksellisiin suhteisiin kuulumista. Osallisuuden vaaliminen ja mahdollistaminen ovatkin ensisijaisen tärkeitä tekijöitä syrjäytymisen ja huono-osaisuuden vastaisessa työssä. (THL 2016c.) Oikeus osallisuuteen mainitaan jopa YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksessa yhtenä lapsen perusoikeuksista (Nuorisotutkimusseura ry. 4/2010, 5). Osallistaminen puolestaan on sosiaalista vahvistamista, jonka tavoitteena on parantaa nuorten elämäntaitoja sekä torjua nuorten syrjäytymistä (Nuorisotutkimusseura ry. 3/2010, 1).

Osallisuuden vaaliminen on tärkeää myös asiakkaan motivoinnin näkökulmasta. Pessimistinen elämänasenne ja ulkoinen motivaatio asiakkaan ominaisuuksina lisäävät merkittävästi kokemusta työn epävarmuudesta ja samalla vähentävät sen houkuttelevuutta (Kinnunen ym. 2005, 178). Sen sijaan sisäinen motivaatio voi syntyä vasta kun psykologiset perustarpeet – kyvykkyys, yhteenkuuluvuus ja vapaaehtoisuus – täyttyvät. Vapaaehtoisuuden ja yhteenkuuluvuuden kokemukset syntyvät yksilön saadessa päättää omista asioistaan sekä tullessaan välitetyksi ja välittäessään itse muista. Kyvykkääksi itsensä kokeva uskoo omiin taitoihinsa ja omaan pärjäämiseensä. (Uusitalo-Malmivaara 2014, 48). Motivoituminen muutokseen ja suunnitelmaan sitoutuminen edellyttävät mahdollisuutta osallistua. Etenkin nuorten kanssa on valmiiden odotusten

sijaan pyrittävä tarjoamaan erilaisia vaihtoehtoja, joista nuori voi itse tai tuettuna pohtia mieleisensä. Mahdollisuus valita eri vaihtoehtoista on myös voimaantumisen mahdollisuuden edellytys. (Vilén ym. 2008, 70; Heikkilä & Heikkilä 2005, 40.) Tasavertaisuus, arvostavuus, myönteisyys, luovuus ja leikkisyys ovat osallistavan ja ratkaisukeskeisen yhteistyön kulmakiviä (Katajainen ym. 2008, 15). Ratkaisujen löytäminen puolestaan vaatii asioiden tarkastelua uudessa valossa (Mattila 2006, 31).

Palveluiden vaikuttavuus on pitkälti kiinni asiakkaan kokemasta osallisuudesta. Toistuvat torjutuksi ja sivuutetuksi tulemisen kokemukset saavat aikaan halun suojella itseä pettymyksiltä, mikä puolestaan voi saada kyynisen suhtautumisen tukitoimia ja auttajia kohtaan tuntumaan järkevältä (Lempiäinen & Silvasti 2014, 108). Osallisuuden tunteen puuttuessa nuori saattaa alkaa ajatella, ettei hänen tekemisillään tai tekemättömyyksillään ole merkitystä lopputuloksen kannalta (Kuorelahti & Viitanen 1999, 52; Heiskanen & Vallisaari 1997, 277). Yhteiskunnan sosiaalisen ja taloudellisen kestävä kehityksen turvaamiseksi palvelujen käyttäjien kuuleminen palveluja kehitettäessä nähdään elintärkeänä ja ratkaisevana. (Vaarama ym. 2014, 220; Scales ym. 2011, 267).

Halu olla hyödyllinen on ihmiselle ominainen. On tyypillistä toivoa viettävänsä merkityksellistä elämää yhdessä muiden ihmisten kanssa (Saarinen & Lonka 2005, 17). Työ saa ihmisen tuntemaan itsensä tarpeelliseksi yhteiskunnan jäseneksi ja sen myötä hän voi osoittaa muille ihmisille olevansa itsenäinen ja pärjäävä (Juuti & Salmi 2014, 73–74; Rauramo 2012, 17). Jos työttömänä koetut hyödyttömyyden ja riittämättömyyden tunteet jatkuvat työllistämispalveluissa eikä työnhakijan osallisuutta tueta, voi heikkenevä pystyvyyden tunne itsessään muodostua työllistymisen esteeksi.

Tunne vastavuoroisuudesta ihmissuhteissa on valtaosalle tärkeä. Nuorelle on tärkeää tuntea itsensä tärkeäksi. (Laine ym. 2010, 241.) Kaikilla ihmisillä on myös tarve tulla hyväksytyksi ja ymmärretyksi sekä tarve saada kontrolloida elämäänsä (Dunderfelt 2006, 165; Rauramo 2012, 123). Jokaisen työnhakijan mahdollisuutta olla hyödyllinen omien voimavarojensa ja resurssiensa puitteissa tulisikin korostaa, vaikka siihen pyrkiminen veisi työntekijältä enemmän aikaa (Vilén ym. 2008, 70). Elämän hallittavuuden tunteen tavoittamiseksi ei riitä, että yksilön toimeentulo ja vuorokausirytmii ovat säännölliset tai hän kokee hallitsevansa esimerkiksi päihteiden käyttönsä (Isola & Suominen 2016, 93).

Työllistämispalveluiden jälkeistä työhön sijoittumista tutkittaessa on havaittu, että käytetyimmät työllistämistoimenpiteet kuten työharjoittelut ja työelämävalmennukset eivät

ole täyttäneet odotettuja tuloksia. Syyksi asiantuntijat ovat esittäneet seuraavia tulkintoja: työskentelyn asiakkaiden kanssa ei uskota olleen riittävän joustavaa eikä asiakkaan yksilöllisiä toiveita ja tilanteita ole riittävästi huomioitu tai vaalittu. Lisäksi palveluiden toteuttamista ja tavoittavuutta on seurattu enemmän, kuin sen tarkoituksenmukaisuutta ja vaikuttavuutta asiakkaalle. (Lampinen & Pikkusaari 2012, 46–50.) Jokaisella nuorella on käytössään yksilöllinen määrä resursseja ja voimavaroja (Kuorelahti & Viitanen 1999, 199). Näin ollen työskentelyn tavoitteetkin ovat jokaiselle yksilölliset ja muodostuvat jokaisen henkilökohtaisten ominaisuuksien perusteella. Kunkin työnhakijan henkilökohtaiset työllistymisen haasteet ja esteet voidaan saada tarkasteluun vain pitkäjänteisemmän asiakastyön avulla. Yhä enemmän tulisikin kiinnittää huomiota asiakkaan voimavarojen, elämänhallinnan ja itseohjautuvuuden vahvistamiseen. Yhä enemmän tulisikin kulkea asiakkaan rinnalla, antaen hänen osallistua ja oivaltaa itse. (Lampinen & Pikkusaari 2012, 59–61.)

Syrjäytymisen torjumisessa ei voi olla kyse ainoastaan taloudellisista kustannuksista. Laadukkaan työn tavoitteina on oltava aito halu kiinnittää yksilö tälle merkityksellisiin yhteisöihin ja takaisin elämisen arvoiseen elämään. Kaikkein haavoittuvimmassa asemassa olevien toiveikkuus tulevaisuuttaan kohtaan voi olla hiipunut ja sen palauttamiseksi tarvitaan voimaantumista sekä määrätietoisia toimenpiteitä. (Raunio 2010, 4.) Kehittämistyöni yhtenä keskeisimpänä tavoitteena oli tukea työskentelyyn osallistuvan nuoren voimaantumista. Voimaantuminen on voimavaroja vapauttavan sisäisen voimantunteen vahvistumista ja kasvua, joka kehkeytyy ihmisen omien kokemusten ja oivallusten myötä. Vuorovaikuttaminen on voimaantumista ennustava tekijä, sillä oivallukset ja kokemukset näyttäytyvät parhaiten sosiaalisessa kanssakäymisessä muiden ihmisten kanssa. (Vilén ym. 2008, 23–24; Siitonen 1999, 61.) Terapia ei ole ainoa mahdollisuus voimaantua. Vaikeassa tilanteessa olevalle tarjottu ymmärrys, tuki ja rohkaisu voivat motivoida muutokseen ja saada aikaan halun löytää ratkaisuja tilanteen helpottamiseksi. (Raunio 2010, 52–53). Myös voimaantuminen voidaan siis nähdä hyvin keskeisenä tavoitteena syrjäytymistä torjuvan toiminnan suunnittelussa.

Voimavarakeskeisyys osallisuutta vahvistamassa

Ratkaisujen tavoittaminen vaatii huomion kiinnittämistä voimavaroihin vaikeuksien sijaan (Raunio 2010, 47). Kaikkiin elämän inhimillisiin ja vaihtuviin haasteisiin ei aina voi löytyä ratkaisua, mutta uudet näkökulmat voivat aikaansaada yksilöä eteenpäin ajavia muutostoiveita. Niiden muodostumisessa keskeistä on tukea yksilöä tulevaisuuteensa suuntautumisessa sekä voimavarojen ja toiveikkuuden etsimisessä. (Katajainen ym.

2008, 13.) Voimavara- ja ratkaisukeskeinen lähestymistapa ovat paikallaan, kun tavoitteena on kasvattaa onnellisuutta ja hyvinvointia. Unelmat ja onnistumiset innostavat ongelmia enemmän. (Katajainen ym. 2008, 14, 200.) Voimavara- ja ratkaisusuuntautuneet työmenetelmät edistävät yksilön osallisuutta sosiaaliseen ympäristöönsä (Seeskaari 2014, 30).

Voimavaralähtöinen työskentely on osallisuutta ja yhteenkuuluvuutta tuottaessaan kenties keskeisin syrjäytymisen vastavoima, sillä vahvuuksistaan voimaantunut yksilö alkaa kytkeytyä takaisin lähiverkostoihinsa ja yhteiskuntaan (Raunio 2010, 47; Uusitalo-Malmivaara 2014, 272). Mikäli syrjäytymistä tarkastellaan vain hyvinvoinnin ongelmien näkökulmasta, on mielekkään toiminnan suunnittelu mahdotonta – pelkkä ongelmien lievittäminen tuskin on kovinkaan kestävä ratkaisu. Vaikeuksien vastapainoksi olisikin olennaista nähdä ihmisten voimavarat ja vahvuudet. Uskon omaa selviytymistä kohtaan vahvistaminen on erityisen tärkeää niillä, joilla on lisääntynyt riski syrjäytyä tai voida huonosti. Voimavarojen valjastaminen ei tue ainoastaan yhteiskuntaan kiinnittymistä, vaan ennen kaikkea vahvistaa yksilön arkista hyvinvointia, selviytymistä ja elämäntaitojen tavoittamista. (Raunio 2010, 6, 19; Nuorisotutkimusseura ry. 4/2010, 4; Heiskanen & Vallisaari 1997, 312.)

Oman kehittämistyöni olemukseen on idean synnystä lähtien liittynyt asiakkaan voimavarojen ja vahvuuksien korostaminen. Pätkä ei palvelumallina tue ainoastaan asiakkaan työllistymistä, vaan voimavaroja korostamalla ja nuorta kuulemalla vahvistaa myös käsitystä omasta pystyvyydestä. Kokemukset ympäristön hallittavuudesta ja tunteesta, että voi itse vaikuttaa kohtaamiensa tapahtumien kulkuun aikaansaa koherenssin eli elämänhallinnan tunnetta – mikä puolestaan aikaansaa integraatiota. Koska koherenssin tunne tukee yksilöä voimavarojensa käyttöönotossa, osallistaminen itsessään torjuu syrjäytymistä myös jatkossa. (Kuorelahti & Viitanen 1999, 145; Kinnunen ym. 2005, 103.) Toteutuaksen se vaatii kuitenkin osallisuutta ja dialogista vuorovaikutusta. Myös nuorilla on oikeus saada äänensä kuuluviin heitä käsittelevän tiedon rakentumisessa ja soveltamisessa. Oikeus saada itseään koskevaa tietoa ja vaikuttaa itseä koskeviin päätöksiin onkin olennaista osallisuuteen pyrittäessä. Nuorten osallisuutta tulisi edistää sekä nuoren ja työntekijän välisissä suhteissa, että nuorten keskinäisissä tekemisissä. (Suurpää ym. 2009, 66; Oranen 2008, 9–13.)

4.2 Tarkentuvan identiteetin merkitys työllistyttyäessä

Seuraavassa kappaleessa avaan kehittämistyöni kannalta keskeiset minuutta kuvaavat käsitteet: *identiteetti*, *minäkäsitys* ja *itsetunto*. Kehittämistyöni keskeinen tavoite oli tukea nuoria identiteetin ja minäkäsityksen tarkentumisessa ja siten lisätä heidän itsetuntemustaan. Tämän päätavoitteen myötä tavoittelin myös nuorten itsetunnon vahvistumista heidän muodostettua tarkempi käsitys itsestään ja vahvuuksistaan.

Ojanen (2011, 22) määrittelee *identiteetin* yksilön kokemukseksi asemastaan sosiaalisissa verkostoissa ja kertomuksiinsa omasta elämästään. Identiteetin tuntemus edellyttää taitoja kuvailla itseä ja minään liittyviä asioita. Virheelliset tai liian suppeat käsitykset itsestä ja omasta pystyvyydestä aiheuttavat identiteetin ristiriitaisuutta (Heiskanen & Vallisaari 1997, 59). *Minäkäsitys* puolestaan tarkoittaa yksilön itsestään muodostamaa kuvaa, joka rakentuu kuvailevasta ja arvioivasta osasta – millainen olen ja miten hyvä olen (Uusitalo-Malmivaara 2014, 265; Keltikangas-Järvinen 2010, 16). Tony Dunderfeltin mukaan *itsetunto* puolestaan on (2006, 36) ”*ihmisen sisäinen, tunteenomainen tulkinta omasta hyvyydestään ja arvostaan.*” Itsetunto tarkoittaa kykyä luottaa itseensä ja arvostaa itseään, mutta itseluottamuksen määrä voi vaihdella paljonkin eri elämänvaiheissa ja – alueilla. Hyvä tai vahva itsetunto ei määritä ihmisen arvoa tai onnistumista elämässä, mutta se on kuitenkin tärkeä realistisen minäkäsityksen kehittymisen kannalta. Hyvä itsetunto auttaa lisäksi havaitsemaan elämässä enemmän myönteisiä puolia ja vaihtoehtoja. (Keltikangas-Järvinen 2010, 16–17, 35; Salmimies & Ruutu 2009, 32, 68.) Jos nuoren käsitykset itsestään ovat aliarvostavat, on hänen vaikea motivoitua työnhakuun (Viljamaa 2006, 97).

Käsitykset minuudesta ja vahvistuva itsetuntemus ovat tärkeitä yksilön elinpiireihinsä kiinnittäjiä. Heikosta itsetuntemuksesta saattaa seurata toistuvaa oman aseman etsintää, joka saattaa johtaa vieraantumiseen ja syrjäytymiseen. (Ojanen 2011, 30.) Hyvällä itsetuntemuksella puolestaan on myönteisiä ja arkielämän sujumisen kannalta merkittäviä sekä syrjäytymistä torjuvia seurauksia. Suojaavien tekijöiden, kuten esimerkiksi turvallisten ihmissuhteiden, mahdollisuuden mielekkääseen tekemiseen ja kokemuksen omasta pystyvyydestä, korostaminen tulisi olla keskiössä syrjäytymistä torjuttaessa (THL 2016b). Itsensä tuntevan on helpompi tulla toimeen muiden ihmisten kanssa ja tavoitella taitojensa mukaisia tehtäviä. (Ojanen 2011, 18.)

16–25-vuotiaiden työelämäoppaassa *Vahvaksi rakennettu itsetunto ja elämä* todetaan (Juusola 2015, 83): *”Kaikki työyhteisöt eivät sovi aivan jokaiselle. Tutki, millaisessa työssä sinä olet parhaimmillasi. Valitse työ, joka tuntuu omalta ja sopii juuri sinulle.”* Jos nuori työllistyykin, vaatii työelämäänsä kiinnittyminen nuorelta taitoja sopeutua työyhteisönsä ja suorittaa hänelle katsotut tehtävät. Koska hyvä itsetuntemus kehittää myös empatian ja muiden huomioimisen taitoja (Dunderfelt 2006, 54), voidaan tämän ajatella sujuvan paremmin nuorelta, joka on työllistävän tuen yhteydessä saanut tukea myös identiteettinsä tutkimisessa. Myös työelämäänsä kiinnittyminen helpottuu, kun yksilölle osoitetut työtehtävät kohtaavat tämän taitojen kanssa ja hänen itseluottamuksensa työntekijänä kasvaa – tunne asioiden hallitsemattomuudesta aiheuttaa stressiä, jonka kielteiset vaikutukset puolestaan vaikeuttavat työelämässä pysymistä (Keltikangas-Järvinen 2008, 222; Kinnunen ym. 2005, 57).

Hyvä itsetuntemus auttaa saavuttamaan ja toteuttamaan oman potentiaalinsa sekä edistää elämässä menestymistä (Dunderfelt 2006, 35, 69). Oman itsensä löytäminen tai löytämättä jääminen onkin ehkä keskeisin tekijä yksilön tulevaisuuden kannalta (Kuorelahti & Viitanen 1999, 144). Minäkäsityksemme kertoo, mitä ajattelemme ja uskomme itsestämme sekä millaisia mahdollisuuksia uskomme elämällemme olevan (Dunderfelt 2006, 132). Luottamus myönteisiä tulevaisuuden näkymiä kohtaan vaatii omien vahvuuksien tunnistamista (Uusitalo-Malmivaara 2014, 265). Käsitykset omasta pystyvyydestä ennustavat elämässä menestymistä jopa todellisia taitoja paremmin (Viljamaa 2006, 21).

Tuntemukset itsestä vaihtelevat elämänvaiheiden mukana. Jokaisella on oma, läheinen ja arvokas ydinminä, mutta esimerkiksi työttömäksi jääminen saattaa horjuttaa kokemusta siitä herättäen suuriakin mitättömyyden tunteita (Dunderfelt 2006, 134.) Myönteinen ja realistinen minäkäsitys tukee työelämäänsä pääsyä ja siellä pysymistä, mutta sen muodostaminen voi olla haavoittuvassa asemassa olevalle nuorelle haastavaa. Minuuden pohdinta ja usko omaan selviytymiseen vaikeutuvat elinolosuhteiden ollessa ongelmalliset tai turvallisuuden tunnetta vaarantavat. Jos ihmisen voimavarat kuluvat arkipäiväisestä elämästä selviämiseen, tuntuu oman sisimmän pohdinta uuvuttavalta ja tarpeettomalta. (Ojanen 2011, 21; Hämäläinen 2001, 112.) Sen sijaan epäonnistumisen kokemukset palautuvat ja pysyvät pinnalla ihmisen ollessa huolestunut (Dunderfelt 2006, 98). Ihmiselle on tavanomaista kerätä itsestään omaan minäkäsitykseensä sopivaa tietoa (Viljamaa 2006, 20). Kokiessaan epäonnistumista, ihminen näkee kaikissa teoissaan todisteita omasta huonommuudestaan. Negatiivinen noidankehä (Dunderfelt

2006, 136) syntyy nopeasti: nämä todisteet estävät meitä näkemästä hyviä ominaisuuksiamme tai saavat epäilemään niiden aitoutta, mikä entisestään vahvistaa tunnetta epäonnistumisesta. Sen sijaan kokiessaan olevansa kelpaava ja arvokas, ihminen havaitsee itsessään tätä tukevia todisteita. Itseluottamus kasvaa ja rohkeus kokeilla ja onnistua vahvistavat myönteistä käsitystä itsestä (Dunderfelt 2006, 136).

Negatiivinen kierre ei voi katketa ilman halua muutokseen ja voimaa käynnistää muutosprosessi – näitä voimia aikaansaavat muualta saatu myönteinen palaute ja kokenut itsetunto (Lempiäinen & Silvasti 2014, 121). Vääristyneet ja kielteiset uskomukset puolestaan estävät ihmistä motivoitumasta (Salmimies & Ruutu 2009, 28). Hyvä itsetuntemus antaa voimaa kohdata elämän kynnyskohdat ja se auttaa hoivaamaan myös vanhoja kipukohtia (Dunderfelt 2006, 9, 43). Kun työkyky, itsetuntemus ja henkinen hyvinvointi alkavat palautua ja korjaantua, alkaa työkin taas tuntua kiinnostavalta (Lempiäinen & Silvasti 2014, 113). Kiinnostus ja motivaatio työtä kohtaan lisääntyvät entisestään, mikäli nuori löytää työn, jonka hän kokee olevan sopusuhdassa luonteensa ja kykyjensä kanssa. Motivoitunut henkilö sitoutuu työhönsä – ja näin nuoren työssä pysyminen helpottuu. Perustuessaan työnhakijan vahvuuksiin, työnhaku on kaikista onnistunein. (Välivehmas 2014, 20–21, 69.)

Minuus ei voi tarkentua tai selvitä yksilölle ilman huomion itseen kiinnittämistä ja vertailua toisiin. Rinnastukset ja vertaukset suhteessa muihin auttavat oman minäkäsityksen tarkentumisessa. (Ojanen 2011, 39; Heiskanen & Vallisaari 1997, 51.) Markku Ojanen (2011, 15) mukaan itsetuntemus ja ihmistuntemus nivoutuvatkin tiiviisti toisiinsa - oman itsen arviointiin liittyy aina käsitykset toisista ihmisistä. Tieto itsestä syntyy otollisimmin sosiaalisessa vuorovaikutuksessa (Ojanen 2011, 16; Arnkil & Seikkula 2014, 117). Toisaalta kun vertailun suotavuus on alkanut lisääntyä, ovat itsearviointinkin vaatimukset kasvaneet – itsearviointi ajatellaan jopa opiskelu- tai työelämän edellytyksenä (Ojanen 2011, 31).

Työelämään pääsy ja siellä toimiminen vaativatkin enenevissä määrin itsetuntemusta. Tämän päivän työhaussa omien taitojen tunnistaminen ja sanoittaminen ovat tärkeitä asioita. Yhä useammalla ei-kaupallisellakin alalla työnhakijan tulisi lähes tuotteistaa oma osaamisensa. (Välivehmas 2014, 8–11.) Lisäksi nuoret saavat toistuvasti kuulla, kuinka tärkeää on omata tarkoin perusteltu mielipide (Dunderfelt 2006, 112). Itsensä pukeminen sanoiksi voi kuitenkin olla haastavaa ja etenkin nuorelle, joka ei ole työstänyt minäkäsitystään tarkemmaksi. Keskustelupainotteiset auttamisen kanavamme vaikeuttavat tilannetta entisestään: tukea tarvitsevilta edellytetään usein taitoja reflektoida

tunteitaan ja valintojensa syy-seuraus-yhteyksiä. Tähän tottumattomille nuorille itsetutkiskelu voi olla hyvin haastavaa. (Laine ym. 2010, 231.)

Esiintyminen lisää itsetietoutta. Julkisen minätietoisuuden vallitessa yksilön houkutus kuvailla itseään tilanteen sisältämien odotusten mukaisesti kasvaa. (Ojanen 2011, 26.) Pätäk-videon käsikirjoituksessa pyrimme korostamaan nuoren vahvuuksia ja omien parhaiden puolien esitleminen työtä haettaessa on toki hyvin olennaistakin. Toisaalta yliarvioinnit itsestä ovat kuitenkin melko tavanomaisia – etenkin pidempään jatkuneen työttömyyden kokeneilla (Ojanen 2011, 17; Ala-Kauhaluoma ym. 2004, 98). Epärealistiset minäkäsitykset ja tarve käyttäytyä odotusten mukaisella tavalla saattaisivat saada nuoren käyttäytymään videolla tai työhaastattelussa epäsuotuisalla tavalla. Haluttujen roolien näkökulmasta vahvistuneeseen identiteettiin kohdistuu lisäksi enemmän paineita pitää suoritusta yllä (Ojanen 2011, 17). Kehittämistyössäni kannustin nuoria esitlemään vahvuuksiaan, mutta todellisten taitojensa puitteissa.

Yksi Pätäk-työskentelyn kantavista ajatuksista oli kuvata ainakin osa nuoren videosta sellaisen tekemisen parissa tai sellaisessa ympäristössä, jossa nuori itse kokee pärjäävänsä. Ajatuksen taustalla oli toive videon voimaannuttavasta mahdollisuudesta. Itselle mielekkään asian tekeminen vähentää myös itsekriittistä suhtautumista, minkä lisäksi itsensä toteuttaminen puoltaa jokaiseen kätkeytyn luovuuden näyttäytymistä (Ojanen 2011, 40). Videon muiden osuuksien kuvaaminen saattaa sen sijaan lisätä tietoisuutta omasta minuudesta, mikä saattaa koitua nuorelle ahdistavaksi. Jos jokin tilanne aiheuttaa suurta jännitystä, voi siinä omana itsenään esiintyminen koitua mahdottomaksi (Dunderfelt 2006, 180). Pyrin helpottamaan tätä videota käsikirjoittaessamme tarjoamalla nuoren käyttöön kaiken työskentelyn aikaisen dokumentointini ja kaikki tekemänsä harjoitukset. Näin nuori saattoi kuvailla itseään itse aiemmin käyttämillään sanoilla ja esiintyä allekirjoittamallaan tavalla. Tästäkin syystä itselle mielekkään tekemisen kuvaaminen on kuitenkin hyvin olennaista. Mukaansatempaavan ja luontevan tekemisen yhteydessä arviointi jää taka-alalle ja minuuden taakka kevenee (Ojanen 2011, 26).

4.3 Taidelähtöiset menetelmät identiteettityön tukena

Valitsin taidelähtöisten menetelmien hyödyntämisen osaksi kehittämistyötäni ja identiteettityön välineeksi seuraavista syistä. Ensinnäkin tiedetään, että taide, luovuus ja kulttuuritoiminta edistävät ihmisten hyvinvointia ja koettua terveyttä. Lisäksi niillä on nähty olevan yhteisöllisyyttä ja osallisuutta lisääviä vaikutuksia. (Känkänen 2013, 74;

Nuorisotutkimusseura ry. 4/2010, 1.) Toisekseen häpeää tai elämänsäkolhuja kokeneen nuoren voi olla haastava pukea monia tunteitaan ja ajatuksiaan sanoiksi. Taidelähtöiset menetelmät itseilmaisun välineinä voivat parhaimmillaan mahdollistaa nuoren ja työntekijän välille kunnioittavan kohtaamisen tilan, jossa uusien merkitysten ja näkökulmien löytäminen sekä itsetunnon vahvistuminen helpottuvat. Parhaimmillaan osallistava taide voi jättää lähtemättömän jäljen tunnemuistiimme. (Känkänen 2013, 69; Tampereen yliopisto 2013, 10)

Muutoshakuisuus on taidelähtöisen työskentelyn keskeisimpiä lähtökohtia (Seeskari 2004, 31). Taiteellinen toiminta voi olla suuressa roolissa elämän merkityksen ja suunnan tavoittamisessa (Nuorisotutkimusseura ry. 4/2010, 1; Rankanen ym. 2007, 38). Taide voi auttaa tuomaan julki niitä tunteita ja sanoja, jotka kyteväät piilossa nuoren sisällä. (Känkänen 2013, 69; Tampereen yliopisto 2013, 10.) Taidelähtöinen työskentely antaa paitsi nuorelle mahdollisuuden laajentaa näkökulmiaan, tarjoaa se myös nuorten parissa työskenteleville mahdollisuuden laajentaa käsityksiään nuoren tilanteesta edesauttaen näin luottamusta ja ymmärrystä (Känkänen 2013, 25; Seeskari 2004, 53). Kokemus ymmärretyksi tulemisesta vahvistaa nuoren minäkäsitystä ja tunnetta hänen minuudestaan (Heiskanen & Vallisaari 1997, 52).

Taidelähtöinen työskentely voi olla luonteeltaan terapeutista, vaikkei sen ohjaajana toimitakaan terapeutti. Lohduttavat, voimaannuttavat ja korjaavat kokemukset voivat tarjota asiakkaalle terapeutisia kokemuksia ja lisäksi itsen ja toisten ymmärtäminen lisääntyy. Omat kokemukset vahvistuvat, kun muut ymmärtävät ja ottavat ne todesta. Lisäksi kyky itsereflektioon kasvaa. Taidelähtöinen, omaelämäkerrallinen työskentely tukee nuorta mielen haavojen hoitamisessa ja auttaa samalla tuomaan näkyväksi ne vahvuudet ja voimavarat, jotka ovat jääneet vaikeina aikoina vahvistumatta. (Känkänen 2013, 33–34, 39; Laine ym. 2010, 95; Seeskari 2004, 68.)

Valokuvaterapeuttiset asiakastyön menetelmät

Valokuvia ja valokuvausta voidaan käyttää väylänä muistoihin, tiedostamattomaan nykytilaan ja haaveisiin. Terapeuttisessa vuorovaikutussuhteessa valokuvat tarjoavat asiakkaalle mahdollisuuden nähdä itsensä ja elämänsä uusista näkökulmista. (Halkola ym. 2009, 13.) Valokuvataiteen pyrkimys on päästä esille ja yleisön nähtäväksi. Valokuvaterapian soveltaminen sen sijaan on tarkoitettu osallistujilleen yksityiseksi tai vertaisille jaettavaksi. Valokuvauksen käyttö terapeuttisessa työssä on vapaamuotoisempaa ja itseohjautuvampaa, kuin terapiaprosessin tavoin etenevä valokuvaterapia. Tera-

peuttisen valokuvauksen tarkoitus on ennemminkin ilmaista ja tutkia itseä uudella tavalla, ei niinkään aktivoida kokemuksia ja ajatuksia kuten terapeutin ohjauksessa valokuvaterapiassa. (Halkola ym. 2009, 33, 13.)

Kuva ei vanhene eikä sitä voi käyttää loppuun. Kuvanottohetkellä vallinneen tunteen lisäksi kuvaan voi jatkuvasti liittää uusia tunteita – sellaisiakin, jotka eivät olleet läsnä vielä kuvaa otettaessa. Valokuvaterapeuttinen työskentely voi tukea itsetuntemusta, sillä kuvan katsominen ja selittäminen auttaa oivaltamaan itseä ja omaa elämää. Toisaalta kuvaa voi katsoa myös todella näkemättä sitä. (Seeskari 2004, 48–50, 77; Weiser 1993, 3.) Yksi kuvatyöskentelyn eduista terapeuttisessa työssä on sen hyödynnettävyys sekä yksilö-, että ryhmätyöskentelyssä. Ryhmätyöskentelyssä ryhmän jäsenten on mahdollista työstää ajatuksiaan yhteisesti, mutta yksilöllisessä tahdissaan. Parhaimmillaan valokuvauksen hyödyntäminen pienryhmätyöskentelyssä tarjoaa osallistujille mahdollisuuden oppia toisiltaan ja kohdata syvällisesti. (Halkola ym. 2009, 39.) Kehittämistyössäni kuvasin videot nuorten kanssa kahdestaan, mutta suuri osa videon käsikirjoitukseen tähtäävästä työskentelystä tapahtui ryhmässä.

Valokuvaterapian menetelmiä ovat omaelämäkerrallisten valokuvien käyttäminen, symbolisten ja assosiativisten valokuvien käyttäminen sekä uusien valokuvien ottaminen ja niiden käyttö terapeuttisena välineenä (Halkola ym. 2009, 15; Weiser 1993, 19–24). Yhdysvaltalaisen valokuvaterapiatyön uranuurtajan Jerry L. Fryrearin mukaan valokuvaterapian menetelmiä voidaan soveltaa mikäli työn tavoitteena on jokin seuraavista:

1. Emootioiden ja tunteiden herättäminen
2. Puheen aikaansaaminen, sanallisen ilmaisun löytäminen
3. Roolityöskentely
4. Taidon oppiminen
5. Sosiaalistuminen
6. Luovan kokemisen ja ilmaisun mahdollistaminen
7. Diagnoosin tekeminen
8. Sanaton ilmaisu terapiasuhteessa
9. Muutoksen dokumentointi
10. Kokemuksen pitkittäminen ja syventäminen
11. Itsehavainnointi. (Halkola ym. 2009, 18–19.)

Kehittämistyössäni sovelsin uusien valokuvien ottamista ja käyttämistä terapeuttisena välineenä. Myös Fryrearin 11 kohdan luokituksesta useampi tavoite vastasi kehittämis-

työni tavoitteita – keskeisimpinä sanallisen ilmaisun löytäminen, sosiaalistuminen ja itsehavainnointi. Itsehavainnoinnin välineenä valokuvaus toimii tekijälleen peilimäisenä – pintana kohdata oma itsensä. Valokuvaus ja valokuvat houkuttavat puhumaan, mikä tuki sanallisen ilmaisun ja tunteiden herättämisen tavoitteita. Terapeuttinen valokuvaaaminen on sosiaalista vuorovaikutusta, mikä monin myönteisin tavoin tukee kuvaajan ja kuvattavan välistä kommunikaatiota ja siten asiakkaan sosiaalistumista. (Halkola ym. 2009, 23–24; Weiser 1993, 3.) Sovelsin kehittämistyössäni myös tunteiden herättämisen sekä kokemuksen syventämisen tavoitteita. Videolla esiintyminen on tärkeä osa työnhakijan rooliin asettumisessa sekä osittain myös työhaastatteluun valmentautuessa, tästä syystä katson myös roolityöskentelyn tavoitteen mukautuneen kehittämistyöni tavoitteisiin.

Pätkä-työskentelyn tavoitteena oli tuottaa nuorelle käyttökelpoinen video-cv tueksi työnhakuun. Videon merkitys voi näyttäytyä nuorelle yksittäistä työnhakua merkityksellisempänä ja hyvinkin henkilökohtaisena, mutta lähtökohtaisesti videon tarkoitus työhaun välineenä on päästä myös ulkopuoliseen levitykseen. Tästä syystä palvelumalli ei istu perinteiseen valokuvaterapian sovellutuksiin, mutta siinä on silti paljon terapeuttisen valokuvauksen elementtejä. Ja vaikka valokuvauksen tavoitteena ei olisikaan terapeuttisen työn tulokset, voi se silti olla luonteeltaan työstäjälleen hyvin terapeuttista (Halkola ym. 2009, 16). Taideterapeutti Hanna Hentinen onkin todennut (Halkola ym. 2009, 36), että valokuvaterapia ei ole niinkään tietty terapiasuunta, vaan ennemminkin kokoelma menetelmiä, joita muun muassa auttamistyön ammattilaiset voivat soveltaa kentillään. Sosiaali-, terveys- ja kasvatusalan toimijat voivat käyttää valokuvausta ennaltaehkäisevän, hoitavan tai kuntouttavan työn välineenä. Tällöin on kyse terapeuttisen valokuvauksen soveltamisesta, jonka tarkoituksena on tukea asiakkaan persoonan ja ilmaisun kehitystä. Valokuvaterapeuttinen vuorovaikutussuhde voi auttaa asiakasta myös kriiseistä selviytymisessä. (Halkola ym. 2009, 16; Weiser 1993, 7–8.)

Suomessa yksi tunnetuimpia valokuvaterapeuttisen työn tekijöitä on *voimauttavan valokuvan* menetelmän kehittänyt sosiaalikasvattaja Miina Savolainen. Palkitussa sosiaalipedagogisessa menetelmässä valokuvaa käytetään turvallisesti ja terapeuttisesti ammattilaisen ja asiakkaan välillä, osana identiteettityötä ja vuorovaikutustaitojen parantamisen pyrkimystä. Menetelmässä keskeistä on toteuttaa terapeuttista valokuvausta voimautumisen olemuksesta käsin – mahdollistaen asiakkaan oikeus itsensä määrittelyyn ja vastavuoroisuuteen. Voimauttavan valokuvan menetelmä on enemmän kuin valokuvataide tai valokuvauksen lopputuloksena syntynyt tuotos. Se on ennen kaikkea

tapa nähdä ja katsoa – dialogisesti ja korjaavasti itseä ja toista. (Voimauttava valokuva 2016.)

Toista ihmistä ei voi voimauttaa (Siitonen 1999, 91). Tämän tulisi olla sekä voimautumisen, että kaiken auttamistyön keskeinen ajatus. Auttamistyön asiakkailla saattaa olla paljon kokemuksia näkymättömyydestä omista elämänvaiheistaan tai yhteentörmäyksistä yhteiskunnan määrittämien leimojen ja diagnoosien kanssa. Voimauttavan valokuvan menetelmässä tavoitteena on dialogisessa vuorovaikutuksessa korjata aiempia näkymättömyyden kokemuksia. Voimauttavan prosessin tarkoituksena on tarjota asiakkaalle mahdollisuus tulla näkyväksi itse määrittelemällään tavalla ja kytkeä valokuvaukseen arvostava ja myönteinen palaute. Tavoite yksilön kyvystä katsoa itseään ja toisia ihmisiä lempeämmin, myönteisemmin, arvostavammin ja myötätuntoisemmin on menetelmässä keskeinen. (Voimauttava valokuva 2016; Heikkilä & Heikkilä 2005, 30.)

Mikä valokuvassa tehdään näkyväksi, voi tulla myös tunnetasolla todeksi. Merkityksellisen valokuvan jakaminen mahdollistaa sen todeksi tulemisen itsen ja muiden ajatuksissa sekä toiminnassa. Valokuva tarjoaa kerrottuja tarinoita enemmän tunteita ja todistusvoimaa. Voimauttavan valokuvan menetelmän ajatuksena on, että se mikä on katsottavaksi valittu, vahvistuu ja muuttuu todeksi. (Voimauttava valokuva 2016.) Ajatus on keskeinen myös Pätäkä-työskentelyssä: itsensä näkeminen halutussa roolissa vahvistaa myönteistä minäkäsitystä ja tarjoaa todistusvoimaa omista kyvyistä.

Pätäkä-työskentely on syntynyt kipinästä mukailla voimauttavan valokuvan menetelmän olemusta nuorten syrjäytymisen ja työttömyyden ehkäisemisessä. Voimauttavan valokuvan menetelmää mukaillen nuoret saivat näyttää videoissa sen, minkä itse kokivat ansaitsevan tulla näkyväksi. Voimauttavan valokuvan menetelmä on syntynyt halusta tukea lastenkodissa varttuneiden lasten ja nuorten mahdollisuuksia tulla arvokkaaksi ja osalliseksi aiemmista vakavista kaltoinkohteluista huolimatta. (Voimauttava valokuva 2016.) Tämän ajatuksen mukailu liittyy myös kehittämistyöni syntyyn: miten toistuvasti työelämän ulkopuolelle jäänyt ja siitä tai monista muista syistä vaurioittavia iskuja itse tuntoonsa kokenut voisi nähdä itsensä jälleen potentiaalisena työnhakijana tai –saajana.

Narratiiviset asiakastyön menetelmät

Voimavara- ja taidelähtöisen työskentelyn tavoitteena on auttaa nuorta pohtimaan elämäntarinaansa jakaen, kuvaillen ja tarinoiden (Seeskari 2004, 17). Narratiivisen eli tarinallisen identiteetin työstäminen voi tarjota nuorelle korjaavia kokemuksia ja siten sekä

muuttaa tämän käsityksiä itsestään, että antaa mahdollisuuden rakentaa oma elämän-tarinansa turvallisesti uudelleen. Narratiivinen identiteettityöskentely paljastaa sen ker-tomuksen, jonka nuori on itsestään rakentanut. (Sava & Vesanen-Laukkanen 2004, 24; Nuorisotutkimusseura ry. 4/2010, 6.) Sava ja Laukkanen-Vesanen toteavat teokses-saan *Taiteeksi tarinoitu oma elämä* (2004, 25), että tarinallisen itsen työstäminen on erityisen paikallaan sellaisten ihmisten kanssa ”*joiden itseys ja identiteetti ovat turvat-tomissa olosuhteissa kehittyneet hauraiksi tai kokemus itsestä on jopa arvoton*”.

Luovat kokemukset ovat tärkeitä identiteettiään etsivälle nuorelle (Seeskari 2004, 128). Tarinallisuus identiteetin hahmotustyössä ilmenee sellaisten kysymysten kautta kuin ”*kuka olen, mistä tulen ja mihin kuulun*”. Vastaukset näihin kysymyksiin voivat löytyä omaelämäkerrallisen työskentelyn kautta, kun ihminen kuvailee itseään ja elämäänsä itselleen ja muille. (Sava & Vesanen-Laukkanen 2004, 23–25). Omien taitojen ja minän puolien ymmärtäminen vahvuuksiksi helpottuu, kun ne tunnistetaan ja sanotaan ää-neen (Uusitalo-Malmivaara 2014, 277).

Kielellä on paljon terapeuttisia vaikutuksia. Kieli ja sanat edistävät vuorovaikutusta, kokemusten vaihtoa ja dialogista ymmärrystä. Kielellinen ilmaisu ja sen sävyt voivat paljastaa asiakkaasta piilotettuja puolia ja tunteita, myös hänelle itselleen. (Rankanen ym. 2007, 41–42.) Itselle tärkeän ajatuksen, tunteen tai kokemuksen sanoittaminen vahvistaa kokemusta omasta identiteetistä. Kertoessaan elämäntarinaansa ihminen saattaa sanoa myös jotain sellaista, jota ei ole ennen oivaltanut ajatella ja muuttaa ta-pojaan katsella itseään ja elämäänsä. Myös ratkaisuehdotusten tekeminen omiin on-gelmiin on puhuessa tavallista. Muutokset uskomuksissa tapahtuvatkin useimmiten siellä, missä kieli, ajattelu ja todellisuus kohtaavat. (Heiskanen & Vallisaari 1997, 51–52; Ihanus 2002, 70–71; Mattila 2006, 69.) Kuullessaan itseään koskevan puheensa Pätkä-videolla, nuori saa todistusvoimaa ja uusia merkityksiä omille vahvuuksilleen.

5 KEHITTÄMISTYÖN KUVAUS

5.1 Kehittämistyön eteneminen moniammatillisessa yhteistyössä

Kokeilevalle kehittämistoiminnalle ominaista on uuden, innovatiivisen asian melko ennakoinen kohtaaminen ja kehittäminen. Prosessin vaiheistus ja alustava suunnittelu ovat toki olennaisia tuotoksen saavuttamiseksi, mutta varsinkin haastavien tai monimutkaisten sosiaalisten verkostojen kanssa työskenneltäessä ei kaikkea toimintaa voida ennakoida. (Toikko & Rantanen 2009, 10–15.) Olen kuvannut kehittämistyöni etenemisen ideoinnin ja suunnittelun, toteutuksen sekä työn päättämisen vaiheissa.

Kehittämistyön ideointi ja suunnittelu

Katson kehittämistyön alkaneeksi lokakuussa 2015, kun idea pitkäaikaistyöttömien työllistymisen ja itsetunnon tukemisesta syntyi osana Palvelujen kehittämisen, tuottamisen ja johtamisen opintokokonaisuutta. Kurssin pienestä välitehtävästä syttynyt idea jäi kiinnostamaan itseäni, sillä uskoin alusta alkaen sen potentiaaliin ja hyödynnettävyyteen. Opettajilta ja opiskelutovereilta saatu myönteinen palaute ja kannustus jatkaa idean kehittelyä ylläpitivät osaltaan aiheeseen liittyvää intoani.

Idean toteutettavuus opinnäytetyön muodossa tuntui kuitenkin aluksi hyvin epämääräiseltä ja mahdottomaltakin. Idea jäi hetkeksi tekeytymään, kunnes suoritin joulukuussa 2015 saman opintokokonaisuuden työharjoittelua SPR:n Turun Nuorten turvatalolla. Kerroin opinnäytetyöideastani Nuorten turvatalon johtajalle, joka kiinnostui siitä esittäen turvataloa yhteistyökumppanikseni ja kehittämistyön toteuttamisalustaksi mikäli asiakasryhmä kohdentuisi nuorisotyöttömiin. Sovimme, että suorittaisin keväällä 2016 suuntaavaan työharjoitteluni Nuorten turvatalolla, jonka aikana toteuttaisin ideoimani kehittämistyön.

Idean jalostuminen aiheesta kehittämistyöksi jatkui tammikuussa 2016 muovaillessani ajatusta ensin turvatalon johtajan sekä tulevaa harjoitteluani ohjaavan työntekijän kanssa ja myöhemmin koko henkilökunnan ideointipalaverissa. Toimitin turvatalolle ideani Pätkä-menettelmästä sekä laatimani Pätkä-nuoren tuntomerkit. Toimeksiantaja koki laatimani tuntomerkit hyväksi eikä nähnyt tarvetta täydentää niitä ja alkoi kartoittaa turvatalon asiakkaista tuntomerkkeihin sopivia ja kehittämistyön pilottijaksolle soveltuvia nuoria. Toimittamani idean raamit olivat seuraavat:

Mistä keksinnössäni Pätössä on kyse:

- 1) Nuoren osaamisen ja toiveiden pohjalta laadittu yksilöllinen video-cv avuksi työnhaakuun.
- 2) Keskeinen elementti työskentelyssä on Voimauttava valokuvaus-menetelmän ajatus. Ainakin osan videosta toivon kuvattavan sellaisen tekemisen parissa tai sellaisessa ympäristössä, jossa nuori on itsevarmimmillaan ja kokee pärjäävänsä.
- 3) Työskentelyn päätteeksi nuori saa itselleen valmiin, editoidun parin minuutin mittaisen video-cv:n eli Pätön, jota saa vapaasti käyttää työnhaussa valitsemilleen työnantajille.
- 4) Työskentelyyn kuuluu myös kokonaiselämäntilanteen kartoitus ja kotikäynti. Lisäksi ohjaan nuorta hakemaan työtä Pätön avulla sekä valmennan häntä työhaastatteluun.

Pätö-nuoren tuntomerkkejä:

- 1) Suorittanut toisen asteen koulutuksen, mutta vaikeus työllistyä omalle alalle tai olenkaan. Myös lähes loppuun asti ylioppilas- tai ammatillisen perustutkinnon suorittaneet huomioidaan.
- 2) Vaikeus erottua edukseen työnhaussa tai työhaastattelussa.
- 3) Vaikeus päästä, kiinnittyä tai pysyä työelämässä.
- 4) Kariutuneista työnhakuyrityksistä tai monenkirjavista muista syistä alentunut itseluottamus tai minäkäsitys ja tarve voimaannuttavan kuntouttavalle tuelle.

Ideointitapaamisessa pohdimme myös turvatalon johtajan esittämän kokonaiselämäntilanteen kartoittamisen tarkoituksenmukaisuutta. Sovimme kartoittavani nuoren elämäntilannetta siitä näkökulmasta, mikäli jokin asia nuoren elämässä estäisi projektiin osallistumisen tai toisaalta vaikeuttaisi työllistymistä. Itselleni oli tärkeää, etten kysy nuorilta mitään, mikä ei ole kehittämistyön kannalta perusteltua tai pyrkisi saamaan tarpeetonta tietoa. Ehdotin, että kartoittaisin nuorten elämäntilanteita terveyden, toimeentulon, asumisen ja viranomaiskontaktien osalta. Toimeentulon tarkastelu tuntui perustellulta, mikäli nuori olisi sen vuoksi estynyt yhteisiin tapaamisiimme. Tieto terveydestä oli tärkeää, jotta osaisin huomioida nuoren mahdolliset haasteet ja tarpeet työn suunnittelussa. Mikäli nuorella olisi paljon viranomaiskontakteja ja sovittuja tapaamisia, voisin pyrkiä aikatauluttamaan tapaamisemme siten, että niistä aiheutuisi nuorelle mahdollisimman vähän kuormitusta. Toimeksiantajani toiveesta ryhdyin selvittämään myös nuorten asumistilannetta kotikäyntien keinoin – ilman vakituista kotia työhön lähtö voisi vaarantua. Nämä ohjenuorat päättyivät myös ohjaajan oppaaseen.

Tapaamisessa Nuorten turvatalon henkilökunta esitteli myös alustavan luettelon asiakasnuorista, jotka heidän arvionsa mukaan sopivat ennalta toimittamiini tuntomerkkeihin sekä kehittämistyön luovaan luonteeseen. Alustavan asiakaskartoituksen tulos oli miltei 15 asiakasnuorta – tarvetta kehittämistyölleni tuntui siis riittävän. Rajasin osallistujien määrän viiteen ja aloimme yhdessä henkilökunnan kanssa pohtia, ketkä nuorista voisivat eniten hyötyä ja nauttia projektista. Viisi nuorta tuntui sopivalta ryhmältä, sillä pelkäsin suuremman osallistujamäärän estävän huolellisen työskentelyn jokaisen kanssa erikseen – aikaa oli vain kymmenen viikkoa, olin tekemässä työtä yksin ja tiesin jo videoiden kuvaamisen ja editoinnin itsessään vievän paljon aikaa. Myös ryhmätaapaamisten aikataulujen sopiminen vaikeutuisi mitä enemmän osallistujia olisi. Toisaalta pienempi osallistujamäärä olisi ollut projektin toteutettavuuden kannalta haavoittuvaisempi, mikäli en onnistuisi sitouttamaan nuoria työskentelyyn tai jostain muusta syystä yksi tai useampi nuori haluaisi perua tai keskeyttää osallistumisensa.

Helmikuussa aloitin viiden nuoren tavoittelun puhelimitse. Kuulostelin nuorten elämäntilanteita ja pohdin soveltuivatko he omasta mielestäni projektiin ja laatimiini tuntomerkkeihin. Kaikki nuoret ilmaisivat kiinnostuksensa ja koska ryhmä vaikutti toimivalta kokonaisuudelta, lupasin koota nuoret yhteen myöhemmin keväällä ja lopetimme turvatalon henkilökunnan kanssa etsimästä uusia osallistujanuoria. Ensi puheluiden yhteydessä kysyin nuorilta lisäksi luvan perustaa yhteinen Whatsapp-viestiryhmä, johon kaikki nuoret suostuivat. Koin, että aikataulujen yhteensovittamiseksi viestien reaaliaikainen ryhmäseuranta oli välttämätöntä.

Helmi- ja maaliskuussa jatkoin kehittämistyön sisällön ja aikataulun tarkempaa suunnittelua sekä aloitin lähdemateriaalin läpikäymisen, jota jatkoin aktiivisesti koko keväisen ja kesäisen työharjoitteluni ajan. Hyödynsin aiempaa kirjallisuutta nuorisotyöttömyyden olemukseen ja työllistämistoimiin tutustumisessa. Myös nuorten itsetuntemuksen edistämiseen tähtäävä työskentely ja ajan vaatimuksia vastaava työnhaku olivat osa laajaa selvitystyötäni. Valitsin neljä pääteemaa, joiden pohjalta valikoin identiteettityön menetelmät ja jotka päättyivät myös osaksi ohjaajan opasta:

Arvotyöskentely auttaa asettamaan elämälle mielekkäitä tavoitteita ja saa liikkumaan niitä kohti. Ylivoimaisen haastavilta tuntuvien muutosten tekemiseen on helpompi motiivoitua, kun yksilö on pohtinut arvojaan. Arvot myös vaikuttavat pitkälti kaikkiin valintoihimme, jotka puolestaan vaikuttavat tulevaisuuteemme. (Pietikäinen 2014, 25–26; Salmimies & Ruutu 2009, 76).

Roolien pohtimisen koin tärkeäksi, sillä meille annetut ja itse ottamamme roolit vaikuttavat kaikkiin vuorovaikutussuhteisiimme. Tavoitteeni oli tukea nuoria pohtimaan, millaisissa tilanteissa heidän erilaiset roolinsa ilmenevät ja minkälaisina he itsensä näissä rooleissa näkevät. Roolien pohdinta auttaa lisäksi ymmärtämään, että yhtä oikeaa totuutta itsestä ei ole olemassa: omassa minässä voi olla monta puolta ja oma itsensä voi olla monella eri tavalla. (Takanen 2011, 79; Sava & Laukkanen-Vesänen 2004, 26.)

Haavekuvatyöskentely valikoitui osaksi sovellettuja menetelmiä, sillä tavoitteiden etsiminen ja määrittely on muutosta aikaansaava voima (Hämäläinen 1999, 141). Voimavarakeskeinen *vahvuuksien ja ominaisuuksien* kartoittaminen oli avainasemassa kaikissa valitsemissani harjoituksissa. Perusteluja olen esitellyt runsaasti kappaleissa 3 ja 4. Yksinkertaisesti: ”*Positiivinen ajattelu on keino päämäärien saavuttamiseksi ja auttaa selviytymään negatiivisissa tilanteissa*” (Hämäläinen 1999, 200).

Maaliskuussa tutkin videoituja ansioluetteloita ja yritin ratkaista kehittämistyöni toteutettavuuden ongelman – itselläni ei videontuotantoon tarvittavia taitoja tai välineitä ollut. Opinnäytetyötäni ohjanneen lehtorin suosituksesta sovin tapaamisen kehittämistyöni toteutumisen kannalta tärkeän yhteyshenkilön, Turun ammattikorkeakoulun erityisasiantuntijan Mauri Kantolan, kanssa. Koska kaikki videointiin liittyvä oli kehittämistyöhön ryhtyessäni itselleni käytännössä täysin tuntematonta, Kantolan tapaaminen oli tärkeää realististen suunnitelmien ja tavoitteiden rajaamiseksi. Kantola lupautui avukseni videoiden jälkikäsittelyssä ja asiakkaiden yksityisyydensuojan turvaavan upotuskohteen valinnassa. Tavatessamme sovimme sekä harjoitusvideon jälkikäsittelystä, että voin konsultoida Kantolaa kaikessa videointiin liittyvässä tulevan kevään ja kesän aikana.

Koska koin ideoineeni opinnäytetyöaiheekseni melko laajan kokonaisuuden, jota en uskonut voivani silloisten taitojeni puitteissa toteuttaa täysin itsenäisesti haluamallani tavalla ja josta en kuitenkaan ollut halukas karsimaan tärkeäksi kokemiani osuuksia, päätin delegoida ja hankkia itselleni apua niissä kohdissa, missä se olisi mahdollista. Yksi tällainen kohta oli mielestäni työnhakuun liittyvät käytännön vinkit nuorille, jonka ilmaisin Nuorten turvatalolle. Turvatalo ehdotti, että lähestyisin heidän pitkäaikaista työllistämisasiantuntija- ja TE-palvelukontaktiaan Satu Nikkasta. Nikkanen kiinnostui kehittämistyöstäni ja lupautui tapaamaan nuoret ryhmänä sekä jakamaan näille kokemuksiaan onnistuneeseen työnhakuun liittyen. Pohdimme, että tapaaminen olisi myös nuorille oiva foorumi esittää työnhakuun liittyviä konkreettisia kysymyksiä.

Suunnittelin kehittämistyön etenemisen aikataulun kymmenen viikon mittaiseen työharjoitteluuni perustuen. Ideoin kymmenen tapaamisen kokonaisuuden viikkokohtaisesti valiten tapaamisten teemat ja alustavat tavoitteet. Koin kymmenen tapaamiskertaa sopivana lähdemateriaaliin, aiempiin työelämähavaintoihini sekä turvatalon henkilökunnan kanssa käytyihin keskusteluihin perustuen. Pari ensimmäistä kertaa kului helposti luottamussuhteen rakentamisessa sekä nuoren ja minun tutustuessa. Lisäksi halusin antaa nuorelle aikaa prosessoida harjoituksiamme ja varata riittävästi aikaa videon käsikirjoittamiseen tähtäävään toimintaan sekä itse käsikirjoittamiseen ja kuvaamiseen. Mahdollisuus työstää harjoitteita ennen käsikirjoittamista ja kuvaamista koituikin onnistumisen yhdeksi avaintekijäksi ja päättyi myös osaksi ohjaajan opasta. Suunnittelu ei kehittämistyössäni kuitenkaan rajautunut vain ideointivaiheeseen. Koska kokeileva työote oli keskeisimpiä kehittämismenetelmiäni, jatkui kehittämistyön suunnittelu luontaisena arvioinnin vastinparina koko kehittämistyöni toteutusvaiheen ajan.

Tapasin aiemmin keväällä puhelimitse tavoittamani nuoret ensimmäistä kertaa ryhmänä huhtikuussa 2016. Esittelin kehittämistyöni ja ideoimani aikataulun laajemmin, selvitin nuorten halukkuutta osallistua projektiin ja aloitin nuoriin tutustumisen muutamalla ryhmäytymistä tukevalla harjoituksella. Lisäksi katsoimme yhdessä muutamia esimerkkejä internetistä löytyvistä video-cv:istä. Kaikki nuoret olivat edelleen halukkaita osallistumaan projektiin, joten sovimme kaikkien kanssa ensimmäisen kotikäynnin ja kehittämistyön toiminnallinen osuus saattoi alkaa.

Kehittämistyön toteutus

Huhti- ja toukokuussa jatkoin selvitystyötä kehittämistyön eri teemojen alueilla. Kirjoitin opinnäytetyöraporttini tietoperustaosuutta sekä aloin orientoitua videointiin. Kuvasin ensimmäisen testivideon, jonka editoimme yhdessä yhteyshenkilöni Kantolan kanssa. Testivideointi osoittautui tärkeäksi: sen pohjalta opin paljon muun muassa katsoja- ja kuvattavaystävällisistä kuvakulmista sekä leikkausvaroista. Lisäksi hyödynsin Turun ammattikorkeakoulun tuottamaa *Vähän parempi video*-opasta, josta opin esimerkiksi kultaisen leikkauksen kohdan miellyttävän videon katsojan silmää eniten (Ailio 2015, 33). Aloin hahmotella osaksi ohjaajan opasta kuvaustilanteen vinkkilistan, mikä sisälsi yllä mainittujen lisäksi muun muassa videoinnista ahdistuvan nuoren tukemisen kuvaustilanteessa.

Huhtikuussa Turvatalon johtaja ehdotti Turun turvatalon ohjausryhmän pitkäaikaisen jäsenen, entisen kansanedustajan ja nykyisen muutos- ja motivaatiovalmentajan Heli

Paasion lähestymistä kehittämistyöni tiimoilta. Järjestin tapaamisen, jossa kävimme Paasion kanssa dialogista keskustelua nuorten itsetuntemuksen ja voimavarojen löytämisen merkityksestä. Paasio kiinnostui kehittämistyöstäni ja näki kehittämälleni palvelukokonaisuudelle yhteiskunnallisen tarpeen. Sovimme, että Paasio suunnittelee ja ohjaa nuorille ryhmätapaamisen, mikä toteutuikin toukokuussa.

Toukokuussa aloitin heinäkuun alkuun asti kestäneet viikoittaiset nuorten yksilö- ja ryhmätapaamiset. Yksilötapaamiset tapahtuivat pääosin nuorten omissa kodeissa, ryhmätapaamiset Nuorten turvatalon tiloissa ja olivat kestoltaan noin kaksi tuntia kerrallaan. Tapaamisten keskeinen tavoite oli videon käsikirjoitukseen tähtäävässä työskentelyssä. Tapaamisilla teimme itsetuntemusta tukevia harjoituksia, pohdimme arvoja ja haaveita. Selvitin, millaista tukea nuoret kokivat tarvitsevansa työllistyessään.

Ryhmäytyminen ja tutustuminen jatkuivat. Toukokuun ryhmätapaamisissa muodostuivat myös osaksi ohjaajan opasta päätyneet nuorten ideoimat Hyvän Pätjän tuntomerkit, eli mitkä seikat nuoret kokivat olennaiseksi videota kuvatessa ja käsikirjoittaessa sekä pohdinnat siitä, mitä Pätkä voisi olla sisällöllisesti. Kesäkuun tapaamisten keskeisin anti oli videoiden käsikirjoittaminen ja kuvauspäivät jokaisen nuoren kanssa. Erään käsikirjoituspäivän yhteydessä syntyi ajatus Pätjän sovellettavuudesta myös niiden nuorten kanssa, jotka eivät ole hakemassa työtä. Kuvauspäivät olivat pitkiä: kestoltaan neljästä kuuteen tuntia. Kuvausten jälkeen editoin videot nuorten käsikirjoitusten pohjalta yhteyshenkilöni Kantolan kanssa. Olimme varanneet editoinnille kaksi työpäivää, joista jälkimmäisenä nuoret saapuivat editointistudioon saaden täten mahdollisuuden kommentoida ja muuttaa videota. Koin nuorten osallistamisen editointivaiheessa tärkeäksi, jotta videoiden lopputulos ei tulisi nuorille yllätyksenä ja he voisivat tunnistaa itsensä videolta – tämän huomioni löytyy myös ohjaajan oppaasta.

Koska kehittämistyöni yhtenä tavoitteena oli parantaa nuorten työnhakuvalmiuksia, suunnitelmaani kuului ryhmätapaamiset liittyen työhaastatteluun ja työnhakuun. Kerrat jäivät kuitenkin toteutumatta, sillä kaikki nuoret olivat estyneet osallistumaan niille eivätkä nuoret kokeneet tarpeelliseksi ehdottamiani korvaavia aikoja. Eräällä tapaamisellamme nuoret olivat kuitenkin tuoneet esiin kysymyksiään työnhakuun liittyen, joihin halusin pyrkiä vastaamaan. Ratkaisuna tähän aiemmin mainitsemani työllistämisasiantuntija Satu Nikkanen osallistui osaan työskentelymme päättävistä päätösjuhlista jakoen kokemuksiaan ja vastaten nuorten kysymyksiin.

Kesäkuussa toteutin myös tutustumiskäyntejä muiden työllistymistä ja työnhakuvalmiuksia tukemaan pyrkivien turkulaisten toimijoiden kanssa. Halusin kartoittaa, millaisia keinoja muilla toimijoilla on perustehtäviensä saavuttamiseksi. Tavoitteeni oli tarkentaa myös Pätkä-palvelumallin identiteettiä – sen tarpeellisuutta sekä yhtymä- ja eroama-kohtia muihin toimijoihin nähden. Näissä keskusteluissa jaoimme näkemyksen nuorten tarvitsemasta kokonaisvaltaisesta tuesta: esimerkiksi työnhakijan mielenterveyteen ja työkykyyn liittyvät mahdolliset rajoitteet olisi tärkeää kartoittaa työllistämisen yhteydessä. Lisäksi etenkin nuorten työllistämispalveluissa allekirjoitettiin näkemykseni nuorten epärealistisista pystyvyyskäsityksistä. Siinä missä toinen nuori on saattanut tehdä monenlaisia töitä eikä siltikään usko pystyvänsä mihinkään, saattaa toinen uskoa voivansa hakea mitä tahansa työtä vailla minkäänlaista työkokemusta tai tutkintoa. Nämä pohdinnat liitin osaksi ohjaajan opasta ja Pätkän perusteltavuutta.

Näiden tutustumiskäyntien jälkeen jäin kuitenkin pohtimaan, että työnhakijan itsetuntoa ja minäkäsitystä tukevia toimintamalleja oli käytössä varsin vähän. Monet toimijat saattoivat melko monisanaisesti kartoittaa työnhakijan työelämätaitoja sekä tukea työnhaun taitojen kehittymistä. Työnhakijan ominaisuuksia, voimavaroja ja vahvuuksia ei kuitenkaan nähdäkseen kartoitettu tai pyritty sanoittamaan juuri laisinkaan, tai ainakaan samalla laajuudella aiemmin mainittujen kanssa. Ominaisuuksiensa tunnistaminen ja sanoiksi pukeminen saattaa olla nuorelle haastavaa ja mielestäni kysymykset kuten *”Mitkä ovat vahvuuksiasi?”* ja *”Missä olet hyvä?”* ovat liian ylimalkaisia. Pahoin aavistelemani epäily tuntui olevan totta: siinä missä työnhakijoilta edellytetään taitoja kuvailla omia ominaisuuksia ja vahvuuksia, on työllistymisen tuen yhteydessä keinoja rikastuttaa nuoren ajattelua ja ilmaisuja näiden asioiden osalta kuitenkin melko niukasti. Tulikintani vahvisti käsitystäni Pätkä-palvelumallin tarpeellisuudesta.

Kontti-tavaratalon tehtävänä on torjua työmarkkinoilta putoamisen aiheuttamaa huono-osaisuutta ja syrjäytymistä sekä parantaa työnhakijan itsetuntemusta ja työelämävalmiuksia (Punainen Risti 2016b). Keskustellessamme vierailullani Kontin projektipäällikön kanssa heidän keinoistaan tukea työnhakijan itsetuntemusta konkreettisesti, näyttäytyi toiminnan ohessa annettava suora palaute olennaisena. Työelämävalmiuksien parantamisen yhtenä konkreettisena keinona ilmeni kirjallinen todistus työelämäjaksosta. Vastavuoroinen keskustelumme oli kehittämistyöni kannalta antava – sen innostamana ideoin nuorille kirjallisen todistuksen kehittämistyöhön osallistumisesta (Liite 1). Uskoin todistuksen itsessään olevan keino tukea nuorten työnhakuvalmiuksia. Nuori voisi hyödyntää todistusta työhaussa ja näin osoittaa pyrkineensä aktiivisesti kohti

työllistymistä. Lisäksi nuoren nimellä ja ohjaajan allekirjoituksella varustettu virallinen todistus voisi tarjota nuorelle tunnearvoa sekä merkityksellisyyden kokemuksia.

Kesäkuussa 2016 tapasin myös sosiaali- ja terveysalan moniosaajan Ulla Halkolan, jonka erikoisalaa on ollut koko 2000-luvun ajan muun muassa valokuvaterapian menetelmien kehittäminen ja opettaminen (Spectrovisio 2016). Esitin Halkolalle ammattieettisiä ja valokuvaterapeuttisen työn olemukseen liittyviä kysymyksiä, joita pohdimme yhdessä. Halkola avasi omia kokemuksiaan valokuvauksen hyödyntämisestä asiakastyössä sekä kuvaustilanteeseen liittyviä käytännön neuvoja, jotka osoittautuivat varsin arvokkaiksi kehittämistyön edetessä ja ohjaajan oppaan kannalta. Dialoginen keskustelumme oli monella tavalla käänteentekevä ja olennainen kehittämistyöni kannalta. Sen satona ideoin *Voimakuva*-tehtävän (Liite 9), jonka tavoitteena oli helpottaa kuvauksen aiheuttavaa painetta nuorella. Tehtävä osoittautui arvokkaaksi myös asiakassuhteen syventämisen ja nuoreen tutustumisen näkökulmasta. Opin myös, että nuori voi videolta nähdä itsessään sellaisia puolia, joista ei ole tietoinen.

Konsultointia ja dialogia toimeksiantajan kanssa ylläpidin koko harjoittelujaksoni ajan säännöllisesti toteutuneilla ohjaajien tapaamisilla. Esitin itsessäni heränneitä ammattieettisiä, asiakastyöhön ja kehittämistyön toteutukseen liittyviä kysymyksiä, joihin pohdimme yhdessä ohjaajieni kanssa ratkaisuja. Pohdin muun muassa nuorten haasteiden ja rajoitteiden kartoittamista suhteessa voimavarakeskeiseen työskentelyyn. Ohjaajat olivat kanssani samaa mieltä, että nuoren olisi hyvä olla tietoinen myös haasteistaan ennen työelämäänsä pyrkimistä. Näkemys näyttäytyy myös ohjaajan oppaassa. Ohjaajieni kanssa sain pohtia kriittisesti myös kehittämistyöni aitoa osallistavuutta sekä dialogista asiakastyön osaamistani. Toinen ohjaajistani oli valokuvausta asiakastyössään hyödyntävä trauma- ja psykoterapeutti. Hänen kanssaan pohdin paljon valokuvaukseen liittyviä eettisiä kysymyksiä.

Kymmenen viikkoa kestänyt työskentelymme nuorten kanssa huipentui heinäkuun alussa Pätjän päätösjuhlilla, joitka alkoivat ohjaamillani musiikillisilla harjoituksilla. Lisäksi ruokailimme yhdessä ja katsoimme isolta heijastuspinnalta kaikkien Pätkä-videot. Videoiden katsomisen jälkeen pyysin jokaista valitsemaan yhden sanan, jolla halusi kuvata sen hetkistä tunnettaan. Sanat olivat *rohkeus*, *ylpeys* ja *täydellinen*. Lisäksi *hämmästynyt* mainittiin kahdesti – saatoinkin allekirjoittaa ne kaikki. Lopuksi jaoin nuorille osallistumistodistukset sekä kehitetyn version heidän itse ottamistaan Voimakuvista. Jokainen nuori esitteli muille oman Voimakuvansa avaten sen merkitystä itselleen. Keskustelimme koska ihminen kaipaa voimaa ja löysivätkö nuoret itsestään mainitse-

miaan voimia. Lopuksi toivotin nuorille voimia työnhakuun ja ilmoitin kokoavani heidät syksyllä vielä kerran yhteen toimintaamme arvioivan tapaamisen merkeissä.

Kehittämistyön päättäminen

Elokuun lopussa kokosin yhteen viimeistä kertaa Nuorten turvatalon henkilökunnan esitelläkseni kehittämistyöni toteutuksen ja keskeiset tulokset sekä kerätäkseni palautetta. Henkilökunta vastasi laatiini kysymyksiin kirjallisesti. Lisäksi hyödynsin kehittämistyön teemaa mukailevaa valokuvausta palautteenkeruun välineenä. Valokuva-tehtävän satoa en kuitenkaan pura tässä opinnäytetyöraportissa erikseen, sillä sen avulla saamani palaute vastasi kaikkienensa kirjallisesti annettuja arvioita.

Kehittämistyöhön osallistuneet nuoret tapasin viimeisen kerran syyskuun alussa, jolloin keräsin nuorilta kokemuksia ja työskentelyämme aikaansaamia merkityksiä. Toteutin nuorten kuulemisen puolistrukturoidulla ryhmähaastattelulla. Esitin nuorille kysymyksiä ja kukin nuori vuorollaan toimi keskustelun avaajana ja puheenjohtajana. Muut nuoret saivat täydentää näkemystä halutessaan. Haastattelun päätteeksi pyysin kaikkia nuoria kuvailemaan työskentelyämme kahdella sanalla. Kehittämistyön päätteeksi koin olennaiseksi päättää myös työskentelyämme aikaiset minua ja nuoria yhdistäneet yhteydenpidon kanavat – en voisi olla nuorten linkki videoihin enää tulevaisuudessa. Kerroin nuorille lakkauttavani kahden viikon kuluttua sekä Whatsapp-ryhmämme, että videoiden ensilevittämistä varten perustetun Youtube-kanavan, jonka ajan heillä olisi vielä aikaa esittää mahdolliset kysymyksensä minulle suoraan sekä perustaa henkilökohtainen Youtube-kanava, mikäli he halusivat videoiden levittämisen olevan mahdollista tauotta. Sovimme, että mikäli nuoret vielä haluaisivat ottaa minuun yhteyttä, tapahtuisi se jatkossa turvatalon kautta. Lopuksi annoin jokaiselle nuorelle omaksi muistitikun, jolle olin tallettanut kunkin nuoren henkilökohtaisen Pätjän.

Toimitin kokoamani ja painattamani Ohjaajan oppaan Nuorten turvatalolle marraskuussa 2016. Tulen toimittamaan Nuorten turvatalolle myös kirjallisen opinnäytetyöraporttini sen arvioinnin valmistuessa. Opinnäytetyöraportin palauttamisen jälkeen tulen esittämään kehittämistyöni seminaarissa, jonka tilaisuutena katson päättävän kokonaisuudessaan sekä kehittämis- että opinnäytetyöprosessini.

5.2 Kehittämisen menetelmät

Kehittämistyössäni minun oli pohdittava kehittämismenetelmiä useammasta eri näkökulmasta. Koin olennaiseksi valita kehittämismenetelmät yleisellä, koko suunnitellun palvelukokonaisuuden kehittämiseen tähtäävällä tasolla. Kehittämistyön eri vaiheissa oli muun muassa arvioitava, vastaako palvelukokonaisuus yhä tarpeeseen, josta se on alun perin syntynyt ja voidaanko sillä saavuttaa asetetut tavoitteet. Tällöin kehittämismenetelmiä voidaan jäsentää muun muassa tavoitteiden saavuttamisen arvioinnin tai kehittämistä ylläpitävien sosiaalisten prosessien näkökulmasta (Toikko & Rantanen 2009, 18). Kehittämistyön eri vaiheissa arvioin siis esimerkiksi, soveltuuko suunniteltu palvelukokonaisuus nuorten syrjäytymistä torjuvaan työskentelyyn ja ovatko nuorten työnhakuvalmiudet paremmat hankkeen päätteeksi.

Palvelukokonaisuuden sisällön, eri osien testaaminen ja kehittäminen ovat kuitenkin myös olennainen osa kehittämistyötä. Video-cv:tä ei olisi voitu käsikirjoittaa tai kuvata, mikäli nuoren keinot sanoittaa omia ajatuksiaan tai jos tuotoksen dialoginen kehittäminen nuorten kanssa olisivat tyrehtyneet. Osan kehittämismenetelmistä voidaankin nähdä perehtyvän erityisesti idean keksimiseen ja kehittämiseen (Toikko & Rantanen 2009, 18). Koen, että kehittämistyön etenemisen kannalta myös sen sisäisten kokonaisuuksien onnistumiseen tähtäävien kehittämismenetelmien valinta oli olennaista. Seuraavassa esittelen kehittämistyössäni soveltamani menetelmät.

Kehittämisen menetelmät palvelukokonaisuutta kehitettäessä

Kehittämistyön konstruktivistisessa mallissa olennaista on jatkuvasti arvioida ja reflektoida sen eri vaiheita sekä ylläpitää vuorovaikutteista keskustelua muiden toimijoiden kanssa. Myös inhimillisten tekijöiden vaikuttavuus vaatii tarkastelua. Konstruktivistisessä mallissa tunnuksenomaista on myös toiminnassa ja työskentelyn edetessä oppiminen ja opitun reflektointi. (Salonen 2013, 16–18.) Vaikka työskentelyä ja palvelukokonaisuutta melko tarkastikin rajaavat ääriviivat oli jo niin ikään valittu ennen työn aloittamista, toiminnassa oppiminen korostui kehittämistyöni aikana. Koska kehittämistyöni keskeisin tehtävä oli uuden palvelukokonaisuuden kokoaminen ja testaaminen pilotimallilla se (Kananen 2012, 80), kriittinen reflektointi hankkeen kaikissa vaiheissa oli ensiarvoisen tärkeää.

Kari Salonen mainitsee oppaassaan *Näkökulmia tutkimukselliseen ja toiminnalliseen opinnäytetyöhön* kehittämisen ja osallistamisen menetelmiksi muun muassa kokeilevan

toiminnan, dialogisen keskustelun ja konsultoinnin (Salonen 2013, 22). Mainitut olivat kehittämistyöni keskeisimmät kehittämisen menetelmät. Etenkin kokeileva toiminta ja dialoginen keskustelu kaikkien toimijoiden kanssa korostuivat uutta, osallistavaa työvälinettä kehitettäessä. Dialogista keskustelua ja työnteekijöiden osallistamista ylläpidin nostamalla työni keskusteluihin viikoittaisissa tapaamisissa ohjaajieni kanssa sekä arkipäivän kohtaamisissa henkilökunnan kanssa. Menetelmäkirjallisuuden hyödyntäminen on myös eräs tärkeä ja keskeinen kehittämismenetelmä (Salonen 2013, 22). Lähteisiin viittaamalla olen pyrkinyt lisäämään kehittämistyöni luotettavuutta sekä osoittamaan omien näkemysteni yhtymäkohdat toisten ajatuksiin ja täten liittämään oman työni osaksi ammattikuntani yleistä keskustelua. Tekemäni päätelmät tarkistin tarvittaessa konsultoimalla asiantuntijoita. Konsultointi oli tärkeä kehittämisen menetelmäni muussakin mielessä – pohtimalla moniammatillisessa yhteistyöverkostossa kehittämistyöni luonnetta ja sen herättämiä ammattieettisiä pohdintoja sain kirkastettua työni syvimmän olemuksen. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 64, 79; Kananen 2012, 89.)

Nuoria osallisuuteen kannustavat ja dialogisuutta ylläpitävät kehittämismenetelmät

Nuorisotyöttömyys ja syrjäytymisen ehkäiseminen ovat näyttäytyneet ajankohtaisina hyvinvointialojen yhteiskunnallisissa keskusteluissa ja poliittisissa linjauksissa jo pidemmän aikaa (Vaarama ym. 2014, 160–161). Nuorten sitouttaminen ja motivoiminen työskentelyyn vaati heidän tavoitteidensa ja äänensä kuulemista. Kehittämismenetelmänäni tutustuin ennen työni aloittamista aiempaan kirjallisuuteen voimaantumiseen ja nuorten osallisuuteen liittyen, jota hyödynsin työni suunnittelussa.

Kehittämistoiminta tapahtuu yksittäisten toimeksiantajien sijasta yhä useammin erilaisissa verkostoissa – esimerkiksi kehitettävän tuotteen tai palvelun tulevat käyttäjät voivat tarjota kehittämiselle arvokkaita näkökulmia ja toimia näin keskeisinä tekijöinä kehittämishankkeessa (Toikko & Rantanen 2009, 17). Tavoitteeni oli ennen kaikkea tarjota nuorille kokemus osallisuudesta työskentelymme aikana ja samalla mahdollisuus voimaantumiseen. Vaalin osallisuutta hyödyntämällä dialogista keskustelua ja kokeilevaa toimintaa työni kehittämismenetelminä. Kyselemällä ja olemalla läsnä pyrin tarjoamaan nuorille kokemuksen aidosta mahdollisuudesta vaikuttaa kehittämistyöni eteneeseen ja tehtäviin ratkaisuihin. (Vilkkä 2006, 48.)

5.3 Aineiston dokumentointi ja hyödyntäminen

Kehittämistyön dokumentoinnissa on huomioitava, että kaikista vaiheista, vaihtoehtoista ja niiden valintaan vaikuttaneista tekijöistä jää jälki (Salonen 2013, 23). Johtopäätösten ja tulkintojen tekeminen aineiston perusteella on kehittämistyön olennaisimpia asioita, mutta aineiston tulkinta vaatii sitä edeltänyttä dokumentointia (Hirsjärvi ym. 2012, 221). Kehittämistoiminnan kuvaus ja seuranta edellyttävät huolellista dokumentaatiota, jota voidaan purkaa muun muassa kalenterimerkintöjen ja epävirallistenkin päiväkirjojen avulla (Toikko & Rantanen 2009, 80–81). Ilman dokumentointia kehittämistyön tulosten yleistäminen tai työn tarpeellisuuden perustelu niihin vedoten on mahdotonta. Dokumentointi on olennaista myös kehittämistyön arvioinnin kannalta. (Kananen 2012, 14, 165.)

Keskeisin dokumentointini väline oli koko kehittämisprosessin ajan pitämäni kenttäpäiväkirja, johon kaiken tapahtuneen lisäksi kirjasin kehittämistyöni herättämät ammatteettiset pohdinnat ja reflektointini. Dokumentointini oppimastani, havainnoistani ja käymistäni keskusteluista mahdollisti kehittämistyöni arvioinnin. Havaintojen dokumentointi näyttäytyi myös tärkeänä osallistavana tekijänä – esimerkiksi dokumentointini nuorten itsestään käyttämistä ilmaisuista itsereflektiivisten harjoitusten yhteydessä helpotti nuorta videonsa käsikirjoittamisessa.

Päiväkirjausten ohella kehittämistyöstä saadun palautteen hyödyntäminen oli keskeinen osa opinnäytetyöraporttini kirjoittamista ja sen arviointi- ja pohdintaosuutta. Molemmat olivat avainasemassa myös ohjaajan oppaan synnyssä. Palautetta keräsin ryhmähaastatteluilla ja kyselylomakkeilla, sillä toisiaan täydentäviä tutkimusmenetelmiä yhdistämällä saatoin lisätä työni luotettavuutta ja saada vastaajilta laajempia näkemyksiä. Molemmissa hyödynsin sekä strukturoituja, että avoimia kysymyksiä. Avoimet kysymykset pyrkivät selvittämään vastaajien kokemuksia kehittämistyön luonteesta ja olemuksesta, strukturoidut lähinnä kehittämistyön tavoitteiden toteutumista ja yksiselitteisempiä mielipiteitä. (Kananen 2012, 106; Hirsjärvi ym. 2012, 193; Hirsjärvi & Hurme 2008, 36–38.) Konsultoin kehittämistyössäni useampaa asiantuntijaa, joiden ehdotukset ja näkemykset kehittämistyöstäni sekä niihin perustuva dokumentointini olivat suuressa roolissa perustellessani kehittämistyöni tarpeellisuutta ja hyödynnettävyyttä. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 64, 79.)

Kehittämistyöni tuotos on uusi palvelukokonaisuus, joka kattaa alleen käsitykseni Pätkä-työskentelyn kyvystä vastata kehitystyön synnyttäneeseen tarpeeseen. Kehittämistyön tavoitteena on luoda nykyisten, puutteellisten tai aikaansa enää vastaamattomien toimintamallien tilalle paranneltuja intervention muotoja (Toikko & Rantanen 2009, 20). Kehittämistyössä tuottamaani aineistoa ovat nuorten kokemukset prosessin aikaisista voimaantumisen ja osallisuuden mahdollisuuksista sekä näkemykseni Pätkä-palvelukokonaisuudesta sosiaalialan asiakastyön välineenä. Lisäksi keskeinen tuottamani aineisto on arvioni video-cv:n mahdollisuuksista työllistymisen tukemisen välineenä sekä työskentelystäni kokoamani ohjaajan opas.

Koska kehittämistoiminta usein käynnistyy paremman vision vuoksi, ei sen tavoitteena voi olla vain käytännön kysymysten ja haasteiden ratkaisu - niiden välittäminen myös laajempaan keskusteluun on olennaista vanhoihin rutiineihin palaamisen välttämiseksi (Toikko & Rantanen 2009, 22). Tulosten levittäminen ja tuotteistaminen onkin alettu nähdä lähes yhtä tärkeänä, kuin varsinainen kehittämistoiminta. Tuotteistaminen sisältää osittain myös markkinoinnin ja myynnin piirteitä – tuotetulle palvelulle kehitetään viestivä nimi ja sen taustalla vaikuttava tarina tuodaan kuuluvaksi. (Toikko & Rantanen 2009, 62–63.) Oman kehittämistyöni rinnalla on alusta alkaen kulkenut tarina kehittämäni kokonaisuuden synnystä sekä tuotteelle antamani nimi Pätkä. Koen näiden elementtien tukevan tuotteen levittämisen mahdollisuutta ja ajatusta myöhemmin muuallakin toistettavasta työvälineestä.

6 TYÖVÄLINE NUORTEN TYÖLLISTYMISEN TUKEMISEKSI

Koska kehittämistehtäväni oli uuden palvelukokonaisuuden testaaminen, nivoutuu myös arvioni sen hyödynnettävyydestä ja soveltuvuudesta työllistymisen tukemisen välineenä osaksi kehittämistyöni keskeisiä tuloksia. Ammatillinen pohdintani Pätjän hyödynnettävyys- ja jatkokehittämismahdollisuuksista löytyy myöhemmin raportistani, alaluvusta 7.3. Seuraavissa kappaleissa esittelen kehittämistyöni konkreettisemmat tulokset: Pätkä-videot sekä ohjaajan oppaan.

Maailman ensimmäiset Pätkät eli tarina pilottivideoista

Kehittämistyöni kenties keskeisin tuotos on viisi valmista Pätkä-videota. Liikkuvan kuvan liittäminen osaksi opinnäytetyöraporttiani on mahdotonta, kuten myös videoiden yksityiskohtainen verbaalinen kuvailu asiakkaiden yksityisyyden suojan säilyttämiseksi. Seuraavissa kappaleissa pyrin kuvailemaan videot siten, että lukijalle syntyy käsitys kehittämistyöni lopputuloksista.

Videot ovat kestoaltaan noin kahden minuutin mittaisia ja koostuvat useista lyhyemmistä sulavaksi kokonaisuudeksi editoidusta osista. Kaikkien videoiden viimeistelyssä käytettiin maksutonta Teosto-vapaata musiikkia tunnelman ja katsomismukavuuden nostamiseksi. Jokainen video on sisällöltään ainutlaatuinen ja päähenkilönsä näköinen. Jokainen projektiin osallistunut nuori on avustuksellani itse käsikirjoittanut videonsa ja valinnut siihen tulevien asioiden sisällön ja järjestyksen.

Videot ovat uniikkeja, mutta sisältävät samoja elementtejä: kuvauksen nuoren ominaisuuksista ja vahvuuksista sekä kuvauksen hänen mahdollisesta työkokemuksestaan. Osa nuorista halusi kertoa videolla tarinan ammatinvalintansa taustalla, osa esitti katsojalle toiveita tulevasta työpaikasta. Useampi nuorista antoi videolla näytteen ammattitaidostaan. Lisäksi kaikille videoille yhteistä on nuoren kuvaaminen jonkin hänelle mielekkään tai voimauttavan tekemisen parissa.

Ohjaajan oppaan sisältö ja muoto

Opas sisältää ytimekkään kuvauksen Pätjän perusideasta sekä muutamia tuntomerkkejä asiakkaasta, joiden kanssa Pätkä-työskentely saattaisi olla hyödyllistä. Oppaassa on perusteltu Pätjän hyödynnettävyys vedoten pilottiprojektista saatuihin havaintoihin

ja palautteisiin, joita keräsin sekä sosiaali- ja terveysalan ammattilaisilta, että pilottiprojektiin osallistuneilta nuorilta. Opas sisältää seikkaperäisiä ohjeita, vinkkejä ja tarkentavia kysymyksiä, joiden avulla työskentelystä kiinnostuneen on mahdollista toteuttaa tai soveltaa Pätkä-mallia jatkossa. Siinä on esitelty muun muassa pilottiprojektiin osallistuneiden nuorten kanssa yhteisesti ideoidut hyvän Pätkän tuntomerkit sekä ideat Pätkän mahdollisesta sisällöstä. Oppaasta löytyy myös ytimekäs kuvaustilanteen muistilista, niin kuvauksen herättämien tunteiden, ahdistuneen asiakkaan olon helpottamisen, kuin kuvausteknistenkin asioiden osalta (Liite 7).

Oppaassa on kuvattu toteutus- ja purkuohjeineen valtaosa pilottiprojektissa käytetyistä menetelmistä. Osa oppaan menetelmistä on valikoitunut ja rakentunut selvitystyöni ja harjoituksille asettamieni tavoitteiden pohjalta, osa on sosiaalialan tehtävissä itse kohtaamistani menetelmistä varioituja. Osaan menetelmistä olen kehittänyt itse, kuten harjoitukset *Autiosaari* (Liite 9) ja *Voimakuva* (Liite 10), jotka molemmat löytyvät liitteenä tämän opinnäytetyöraportin lopusta.

Opas on pituudeltaan 19 sivua, jonka lisäksi sen lopussa on kuusi sellaisenaan käyttökelpoista ja tulostusvalmista harjoitusta. Toimitin oppaan opinnäytetyöprosessini päätteeksi yhteistyökumppanilleni SPR:n Nuorten turvatalolle sekä painettuna, että sähköisenä versiona. Oppaan asiantuntevan ja hyvän visuaalisen ulkomuodon takaamiseksi painatin sen turkulaisessa painotuotealan yrityksessä. Sähköinen versio mahdollistaa oppaan lopusta löytyvien menetelmien tulostamisen tarpeen mukaan. Oppaan kansilehti (Liite 4), sisällysluettelo (Liite 5) ja muutama esimerkkisivu löytyvät liitteenä tämän opinnäytetyöraportin lopusta.

Työvälineen käyttömahdollisuudet

Ohjaajan opas tarjoaa käyttäjälleen monenlaisia sovellutuksia, vaikka video-cv:n tekeminen ei olisikaan asiakkaalle ajankohtaista tai hänen toiveidensa mukaista (Liite 8). Oppaassa on esitelty seitsemän pilottiprojektissa kokeiltua ja hyväksi havaittua menetelmää tarvittavine välineineen sekä toteutus- ja purkuohjeineen. Menetelmät soveltuvat hyvin itsetuntotyön tekemiseen sekä edistävät työntekijän ja asiakkaan välistä vuorovaikutusta, tutustumista ja luottamusta. Täten ne ovat yleishyödyllisiä ja sellaisenaan käyttökelpoisia asiakastyön välineitä ammattilaisille, vaikkei työllistyminen olisikaan asiakkaalle ajankohtainen tavoite. Mikäli asiakas kaipaa apua työnhakuun liittyvissä kysymyksissä, mutta Pätkä-työskentely sellaisenaan tuntuu esimerkiksi liian laajalta

kokonaisuudelta, voi oppaassa esiteltäviä vinkkejä ansioluettelon sisällöstä (Liite 6) hyödyntää sekä kirjallisen, että videoidun työhakemuksen laatimisessa.

Jos työntekijä on kiinnostunut valokuvaterapeuttisten menetelmien ja videokuvauksen soveltamisesta asiakastyössä, opas valmentaa työntekijää huomioimaan asioita ja tunteita, joita itsensä katsominen videolta tai kuvattavana oleminen saattaa asiakkaassa aiheuttaa. Oppaassa esitellään myös muutamia keinoja ahdistuneen tai hermostuneen asiakkaan olon helpottamiseen. Lisäksi oppaassa mainitaan muutamia kuvaustilanteeseen liittyviä teknisiä huomioita.

Työvälineenä voimaa antava videokuvaukseen on sovellettavissa monenlaiseen sosiaali-, terveys- ja kasvatusalan työhön. Roolien ja minäkäsityksen vahvistajana sitä voidaan soveltaa ennaltaehkäisevässä työssä, mutta toisaalta voimavarakeskeinen itsen korjaava katsominen on omiaan myös kuntouttavan ja korjaavan työn välineenä. Kehittämistyöni edetessä syntyi uusi Pätäkä-tuote, joka sai nimen profiilivideo. Profiilivideo syntyi tarpeesta jatkaa työskentelyä ja halusta videokuvata sellaisen nuoren kanssa, jolle työllistyminen ei ollut ajankohtainen tavoite. Kun työelämään linkittyvät teemat jätettiin kokonaan pois, muodostui videon käsikirjoitus nuoren vahvuuksien, tavoitteiden ja haaveiden pohjalta. Käsikirjoittamisen tukemiseksi ohjasin nuorelle sosiaalialan asiakastyön *tulevaisuuden muistelu*-menetelmän hieman mukailtuna. Nuori lähetti videolla terveiset itselleen vuoden päähän videon tekemisestä asettaen tavoitteita, joiden toivoi olevan totta vuonna 2017.

Profiilivideo onnistui erinomaisesti ja sai minut vakuuttuneeksi, että monet voimavara- ja ratkaisukeskeisen työskentelyn tunnetuista menetelmistä, kuten *tulevaisuuden muistelu*, *kirje itselle tai ihmekysymys* (Vilén ym. 2008, 186–187) voisivatkin saavat uudenlaista tunnetta ja vaikuttavuutta mikäli ne toteutetaan tällä tavoin videokuvausta hyödyntäen. Niiden tekemisellä voi parhaimmillaan olla myös kuntouttava ja työkykyä parantava vaikutus pidemmällä aikavälillä, vaikka työnhaku ei heti ajankohtaista olisikaan. Ohjaajan oppaan avulla näiden menetelmien soveltaminen valokuvausta hyödyntäen helpottuu.

7 ARVIOINTI- JA POHDINTAOSA

7.1 Palautetta Pätkästä

Pilottiprojektiin osallistuneiden nuorten palautetta Pätkästä

Nuorten kuulemisen toteutin puolistrukturoituna ryhmähaastatteluna. Kukin nuori vuorollaan toimi kysymyksen puheenjohtajana avaten puheenvuoron, jota muut nuoret saivat halutessaan täydentää. Laadin kysymykset teemojen *työskentely*, *itsetuntemus* ja *harjoitukset* pohjalta. Haastattelukysymykset löytyvät liitteenä tämän opinnäytetyöraportin lopusta (Liite 3). Nuoret kuvailivat työskentelyämme myös kukin kahdella sanalla, jotka olivat *ajatuksia herättävä*, *luova*, *rento*, *arvokas*, *innostava* ja *mukava*. Lisäksi kaikki nuoret valitsivat sanan *opettavainen*.

Tyytyväisyyttä työskentelyyn herätti ohjaajan luonne ja mukavuus. Osallistujista tuntui, että ohjaaja ei painostanut mihinkään, vaan antoi osallistua ja tehdä osallistujan omilla ehdoilla. Videosta sai tehdä haluamansa kaltaisen ja työskentely oli joustavaa. Kiitosta sai ohjaajan kyky saada aikataulut kaikille sopiviksi. Myös ryhmä- ja yksilötyöskentelyn sopiva suhde herätti tyytyväisyyttä. Kaikki nuoret kokivat, että ohjaaja huomio hyvin heidän vaihtuvat tarpeensa projektin aikana. Nuoret kokivat, että ohjaaja kuunteli, kannusti ja auttoi haastavissa tilanteissa. Eräs nuori koki ohjaajan antaneen tilaa ja mahdollisuuksia olla luova ja keksiä itse ja siten huomioineen hänen tarpeensa. Lisäksi ohjaajan heittäytyminen, panos ja jokaiselle antama yksilöllinen aika saivat kiitosta: *”Ajoit viidentoista kilsan päähän parin sekunnin klipin takia.”* Nuoren vahvuuksien esiin nostaminen ja heidän valikoitumisensa pieneen pilottiryhmään sai nuoret tuntemaan itsensä tärkeäksi projektin aikana. Kaikki nuoret lähtisivät kehittämistyöhön uudelleen mukaan, jos nyt saisivat päättää.

Haastavimmaksi työskentelyssä koettiin itsensä katsominen videolta. Eräs oli kokenut videon näyttämisen muille projektilaisille epämukavaksi. Videon näytettyään hän oli kuitenkin kokenut ylpeyttä itsestään. Yksi koki, että tapaamisiin osallistuminen oli toisinaan aluksi tuntunut uuvuttavalta ajatukselta. Tapaamiset olivat kuitenkin aina osoittautuneet mielekkäiksi. Yhdelle työskentelyn kesäinen ajankohta oli tuottanut haasteita linja-autoaikataulujen vuoksi. Myös videon käsikirjoittaminen oli koettu haastavaksi, sillä oikeiden sanojen ja ilmaisujen löytäminen oli ollut nuorille hyvin tärkeää. Kukaan ei ollut kokenut työskentelyä kuormittavaksi.

Kaikki nuoret olivat ymmärtäneet miksi harjoituksia tehtiin ja mihin niillä pyrittiin. Tehtyjen itsetutkiskeluharjoitusten vaikutus videon käsikirjoittamisessa ilmeni uusien sanojen ja ilmaisujen keksimisessä. Kaikki nuoret kokivat, että ilman harjoituksia videon käsikirjoittaminen olisi ollut hyvin vaikeaa tai mahdotonta. Useampi nuori koki, että ominaisuudet, joista he eivät aiemmin olleet pitäneet itsessään, tulivat harjoitusten myötä uuteen valoon. Harjoitusten myötä osa nuorista alkoi ajatella itsestään uudella tavalla. Eräs koki oivaltaneensa rooliharjoituksen jälkeen, että on turha etsiä yhtä oikeaa *minää*, sillä *minässä* on monta puolta ja *minä* ilmenee eri tavoilla eri rooleissa. Osa nuorista koki, että harjoitukset eivät varsinaisesti tarjonneet uusia näkökulmia itsestä, mutta niiden ilmaiseminen ja sanoittaminen helpottui huomattavasti harjoitusten myötä.

Selvitin, muuttuivatko nuoren ajatukset itseään tai omaa pystyvyyttään kohtaan työskentelymme aikana. Eräs nuori kertoi, että oli välillä tuntenut ettei hän osaa tai jaksa, mutta sitten olikin osannut ja jaksanut. Kolme nuorista eivät olleet uskoneet pystyvänsä videon kuvaamiseen, mutta yllätyksekseen pystyivätkin. Ohjaajan joustaminen, kannustaminen sekä ohjaajan antama myönteinen palaute olivat motivoineet jatkamaan projektissa. Useampi nuori koki, että videolla on ollut heidän elämälleen suuri merkitys. Nuoret kertoivat videon muuttaneen heidän käsityksiään itsestään myönteisemmäksi. Videon merkitys on ilmennyt ylpeydessä esitellä valmista videota muille. Eräs nuori koki videonsa olevan niin hieno, että haluaa näyttää sitä muille. Eräs koki videon merkityksen olevan valtava työnhaun näkökulmasta. Kaikki nuoret kertoivat videota katsoessaan tuntevansa ylpeyttä itsestä ja siitä mitä olivat saaneet aikaan. Useampi kertoi kuitenkin kokevansa myös itsensä kehumisesta aiheutuvaa noloistumisen tunnetta.

SPR Nuorten turvatalon henkilökunnan palautetta Pätkästä

Järjestin toimeksiantajalleni viimeisen kehittämis- ja arviointitapaamisen elokuun 2016 lopussa. Tapaamisessa henkilökunta vastasi laatimiini kysymyksiin kahden tai kolmen hengen ryhmissä. Yhteensä arvionsa antoi yksitoista osallistujaa, jotka olivat kaikki kasvatus-, sosiaali- tai terveysalan korkeakoulutettuja. Tapaamisessa oli läsnä koko turvatalon henkilökunta yhtä työntekijää lukuun ottamatta. Lisäksi paikalla oli kaksi henkilöä, joille kehittämistyöni oli vieras: vasta tehtävissään aloittanut Nuorten turvatalon uusi johtaja sekä harjoitteluaan suorittava psykoterapiaopiskelija. Myös he osallistuivat arviointiin sellaisten ryhmien jäseninä, joissa muut arvioijat olivat kehittämistyötäni tiiviisti seuranneita työntekijöitä. Esitin kolme avointa kysymystä, jotka erottuvat seuraavissa kappaleissa lihavoituna, sekä kolme valintakysymystä. Kysymykset löytyvät liitteenä tämän opinnäytetyöraportin lopusta (Liite 2).

Olennaisena ja tärkeänä kehittämistyössäni pidettiin yksimielisesti nuoren näkyväksi tuomista: nuoren äänen kuuleminen, sen esiin tuominen ja nuoren omat sanat mainittiin kaikissa arvioissa. Myös nuorten itsetunnon vahvistaminen, voimavarojen lisääminen ja nuorille antamani huomio oli kaikista tärkeää. Myös kehittämistyön tavoitteellisuutta, siihen sitoutuneisuutta ja sen loppuun saattamista pidettiin tärkeänä ja olennaisena. Prosessi itsessään nähtiin varsinaista päämäärä tärkeämpänä. Myös ohjaajan herkkyyttä, ammatti- ja ihmissuhdetaitoja sekä koulutusta pidettiin ratkaisevina kehittämistyön kannalta: tärkeänä nähtiin riittävä työskentely, huolellinen suunnittelu, nuorten taustojen huomioiminen ja niiden mukainen yksilöllinen työskentely. Luottamuksen, ilmapiirin, onnistuneen kontaktin luominen ja säilyttäminen nähtiin riippuvaisena ohjaajasta ja niitä pidettiin tärkeinä ja olennaisina kehittämistyön kannalta. Kehittämistyön uskottiin tarjoavan nuorille *”voimaannuttavan vaikutuksen ikuisiksi ajoiksi”* ja että sen vaikutukset olisivat nähtävissä *”vielä 20 vuoden päästäkin”*.

Onnistuneena kehittämistyössä nähtiin uudet tavat katsella ja nähdä asioita sekä uusien ilmaisujen löytyminen. Myös kehittämistyön tuotos nähtiin varsin onnistuneena: ohjaajan opas herätti tyytyväisyyttä, videoita pidettiin kepeinä ja hyväntuulisina ja kaiken kaikkiaan koettiin, että kehittämistyön onnistuminen on nähtävissä lopputuloksessa. Kaikissa arvioissa korostui onnistumisena myös suhde ohjaajan ja nuoren välillä. Ohjaajan heittäytyminen, vastavuoroisuus ja joustavuus nähtiin nuorten sitouttamisen onnistumisen ehdottomana edellytyksenä. Myös ilmapiiri, aitous ja välittäminen näkyivät arvioissa. Nuorten nähtiin antaneen paljon itsestään ohjaajalle – näyttäneen muun muassa kotinsa ja sitoutuneensa työskentelyyn 100-prosenttisesti. Eräs vastaaja koki, että *”vaikka nuori ei saisi tai hakisikaan töitä, varmasti prosessi itsessään on antanut nuorelle valtavasti.”*

Kehittämiskohteita nosti esiin vain kaksi vastaajaa. Työnhauksessa mukana oleminen konkreettisesti ja enemmän työskentelyaikaa työhaun yhteyteen mainittiin kahdessa arviossa – samat asiat olin itse esittänyt havaitseminani kehityskohteina. Uutena kehitysideana mainittiin yhteistyökumppani, joka auttaisi nuorta videon jakamisessa ja työhakemuksen lähettämässä sitten kun jokin mieluisa työpaikka olisi tiedossa.

Viisi vastaajaa voisi varauksetta itse kokeilla Pätjän ohjausta, kolme joskus sopivan tilaisuuden tullen ja kaksi vastaajaa työparin kanssa – yksin kynnys olisi korkea. Yksi vastaaja ei kokeilisi ohjausta sen työläyden vuoksi, mutta oli kiinnostunut oppaan harjoituksista ilman videointia. Kaikki kokivat, että Pätkä soveltuu täydellisesti syrjäytymistä torjuvaan työhön. Kaikki uskoivat Pätjän korjaavaan, kuntouttavaan ja voimaannut-

tavaan olemukseen: *"Uskomme ja Pätkästä se tulee ilmi: sen tuntee."* Turvatalon johtajan sanoin: *"Usein ammattilaiset kuvaavat liian kevein perustein olevansa voimavarakeskeisiä, miettimättä miten se toteutuu käytännössä. Tässä työssä voimavarakeskeisyys todella toteutui."*

Muiden kehittämistyöhön osallistuneiden henkilöiden näkemyksiä Pätkästä

Työllistämisasiantuntija *Satu Nikkanen* totesi, että useiden kohtaamiensa työllistämisprojektien rinnalla kehittämistyössäni näyttäytyi kaksi tuoretta ja mielenkiintoista näkökulmaa: sekä ajan kehitykseen vastaava video-cv, että minäkäsitystä korostava työs-kentelyotteeni. Videoiden tuotannossa avustanut erityisasiantuntija *Mauri Kantola* totesi, ettei ole ennen kohdannut kehittämistyöni kaltaista projektia. Hänen kokemuksensa mukaan video-cv:t ovat vaikuttavuudestaan huolimatta toistaiseksi yhä johtajien, konsulttien, erityisasiantuntijoiden ja luovien alojen henkilöiden työnhaun välineitä. Kantola uskoi, että omassa työtä etsivien ryhmässään nuoret tulevat Pätkiä käyttäessään varmasti herättämään työnantajien mielenkiinnon. Kantola piti työtäni oivaltavana myös sosiaalialan asiakastyön näkökulmasta. Entinen kansanedustaja, nykyinen muutos- ja motivaatiovalmentaja *Heli Paasio* uskoi kehittämistyölleni ja idealleni löytyvän paljon tarvetta yksilön hyvinvoinnin ja yhteiskunnallisen kestävän kehityksen näkökulmasta. Myös *lehtorit*, joista toinen ohjasi opinnäytetyötäni ja toinen opetti idean syttymisalustana toiminutta opintokokonaisuutta, tukivat näitä näkemyksiä myönteisillä arvioillaan. Reflektoin työni valokuvaterapeuttisuutta pitkän uran valokuvaterapeuttisen työn parissa tehneelle *Ulla Halkolalle*, joka ei täysin allekirjoittanut näkemystäni työni valokuvaterapeuttisesta luonteesta: Pätkät oli kuitenkin lähtökohtaisesti tarkoitus tehdä levitettäväksi, siinä missä valokuvaterapeuttisen työn tulos on useimmiten tarkoitettu asiakkaalle yksityiseksi ja henkilökohtaisen kasvun välineeksi. Halkola kuitenkin näki, että työssäni oli paljon yhtymäkohtia terapeuttiseen työhön, kuten itsen korjaava katsominen ja omien tunnistamattomien puolien esiin nostaminen.

7.2 Pätjän arviointia

Toiminnallisessa opinnäytetyössä tutkimuksellisten menetelmien objektiivinen soveltaminen saattaa näyttää pinnallisena, sillä ensisijainen tavoite on saavuttaa uudelle idealle asetetut tavoitteet (Vilkkä & Airaksinen 2003, 158). Koska kehittämistyö sai alkunsa omasta ideastani, olin pohtinut palvelukokonaisuuden keskeiset piirteet ja alustavat vaiheet jo ennen yhteistyökumppanin sitoutumista ja päätöstä käynnistää kehittämis-

työ. Tästä johtuen koen, että vaikka tarkoitukseni oli tuottaa aineistona uusi palvelukokonaisuus ja toteutusvaiheen reflektointi oli yksi kehittämismenetelmistäni, on sen eri vaiheiden uudelleenarviointi mahdollista vasta nyt pilottiprojektin päätyttyä. Tarkoitukseni kun ei ollut kehittää mitä tahansa soveltuvinta mahdollista työllistymisen tukemisen välinettä, vaan testata ideoimani Pätäkä-työskentelyn soveltuvuutta nuorten työllistymisen tukemiseksi. Samoista syistä hankkeen päättävässä arvioinnissa on pohdittava erityisen kriittisesti kehittämistyön mielekkyyttä siihen osallistuneille sekä muita tapoja, joilla sen olisi ollut mahdollista toteuttaa (Vilkkä & Airaksinen 2003, 158).

Seuraavissa kappaleissa arvioin kehittämistyötäni sen tuotoksen, toteutuksen ja eettisyyden osalta. Arviointini pohjautuu pääasiassa dokumentoimaani aineistoon ja toimijoiden palautteeseen.

Kehittämistyön tuotoksen arviointi

Kehittämistyön tunnuspiirteitä ovat muun muassa konkreettinen tuotos sekä tuotoksen uutuusarvo, hyöty ja myöhempi käytettävyys (Salonen 2013, 12). Tarkoitukseni oli kehittämisseni pilottivaiheessa vasta luoda ja testata uusi palvelu ja näin ollen koin videoiden tekemisen prosessin varsinaista lopputulosta merkittävämpänä. Videoiden lopputulos olisi siis saanut olla resurssien puutteen vuoksi hyvinkin yksinkertainen - tavoitteenani oli luoda työväline, johon sitä jatkossa hyödyntävät voivat suunnata enemmän resursseja videon tuotannon ja sen lopputuloksen laadun osalta.

Tästä huolimatta näen valmiit videot varsin onnistuneina. Nuoren kuvaaminen muutoin, kuin vain edestäpäin oli kaikkia rentouttanut tekijä. Myös Voimakuva-tehtävä helpotti kaikkien loppukuvauksia tuoden nuoriin puhtia. Uskon, että videoiden tietty ”kotikutoisuus” on jopa eduksi. Liian viimeistelty ja studio-oloissa tuotetun oloinen video voisi myös erityisasiantuntija Kantolan mukaan paitsi vaarantaa nuoren itsensä videolta tunnistamisen, myös herättää videon katsojassa epäilyksiä. Yksi turvatalon henkilökunnan jäsen pohtikin, että nähdessään ”liian laadukkaan” videon, hänessä saattaisi herätä jopa seuraava ajatus: *”Miksi tämä ihminen ei ole saanut työtä, jos on kerran näin hyvä? Hänessä täytyy olla jotain vikaa.”* Kaikkien potentiaalisten videonkatsojien ensireaktiota on toki mahdollista ennustaa, eikä se ole tarpeellistakaan. Silti uskon, että nuoren näköinen ja kepeä video tekee sen päähenkilöstä helpommin lähestyttävän myös työnantajan näkökulmasta.

Seurasin palvelukokonaisuutta kehittäessäni melko tarkkaa alkuperäistä visiotani, eivätkä nuoret täten päässeet osallistumaan palvelun syntyyn niin ideaalisti, kuten käyt-

täjälähtöisessä kehittämisessä voisi parhaimmillaan olla. Suunnittelin myös työn etenemisen aikataulun ja tapaamisten tavoitteet pääpiirteittäin. Näen nuorten osallisuuden toteutuneen silti monin osin, parhaiten kaikessa videon tekemiseen tähtäävässä toiminnassa. Nuoret käsikirjoittivat videonsa itse ja ideoivat yhdessä, mitä videot voisivat sisältää. Kuvaustilanteessa katsoimme yhdessä kuvattuja otoksia ja kuvasimme ne uudestaan nuoren niin toivoessa. Tämä lievensi myös kuvauksen aiheuttamaa ahdistusta ja päätyi ohjaajan oppaaseen. Havaintojeni ja saadun palautteen perusteella uskon nuorten näyttäytyneen videoilla itselleen ominaisella tavalla. Kaikki nuoret tunnistiivat itsensä valmiilta videolta ja neljä viidestä nuoresta oli hyvin tyytyväinen videon lopputulokseen. Viides nuori tekisi nyt joitakin asioita toisin vaikka valmis video herättikin hänessä tyytyväisyyttä. Itse ajattelen, että se mitä nuori videolla puhuu, on lähes toissijaista siihen nähden, että hän on asettunut kuvattavaksi.

Videoiden lisäksi tärkeä tuotokseni on ohjaajan opas. Opas on monipuolisesti hyödynnettävä työväline nuorten kanssa työskenteleville sekä nuorten työttömyyttä torjuville. Opas ohjaa Pätäkä-työskentelyä jatkossa ohjaavaa tarvittaviin työvaiheisiin ja ottamaan huomioon olennaiset asiat. Lisäksi opas tarjoaa useita vaihtoehtoisia tapoja sen hyödyntämiseen. Opas voi innostaa terapeutin valokuvauksen soveltamiseen ammattilaiskäytössä ja olla työntekijälle arvokas asiakastyön väline, vaikkei työllistyminen ylipäänsä olisi osapuolten tavoitteiden mukaista.

Koska opas oli omasta halustani syntynyt täydennys kehittämistyöni tavoitteeksi, en aikataulun ja kehittämistyöni laajuuden vuoksi ehtinyt rakentaa sitä dialogisessa keskustelussa Nuorten turvatalon kanssa. Oppaassa näyttäytyy lähinnä oma näkemykseni, josta johtuen sen käytettävyyden arviointi uusien ohjaajien näkökulmasta on varsin haastavaa. Ideaalitalanteessa olisin esittänyt toimeksiantajalleni oppaan ensimmäisen version, jota arvioituaan olisin tehnyt oppaaseen parannuksia ja parantanut sen käytettävyyttä. Nyt hain kehittämis ehdotuksia oman reflektointini lisäksi opinnäytetyöryhmäni muilta opiskelijoilta. Heiltä saatu opponointi auttoiakin täydentämään opasta tärkeillä elementeillä, joita asiaan vihkiytymätön voisi kaivata Pätäkä-työskentelyä ohjatessaan. Ryhmä arvioi kehittämäni oppaan visuaaliselta ilmeeltään, rakenteeltaan, selkeydeltään ja käytettävyydeltään onnistuneeksi.

Tuotoksen osalta arvioni kohdistuu myös Pätäkä-palvelumallin soveltuvuuteen nuorten työllistymisen tukemiseksi. Uskon sen voimavarakeskeisessä prosessin erottavan sen työmarkkinaorientoituneista työllistämistoimenpiteistä. Vaikka nuori päättäisikin olla hakematta työtä tai ei saisi työpaikkaa, on työskentelyn aikana tarkentunut ja vahvistu-

nut minäkäsitys keino torjua syrjäytymistä ja pahoinvointia, kuten luvuissa 3 ja 4 laajasti esittelin. Yksi kehittämistyöni tavoite oli parantaa nuorten työnhakuvalmiuksia, joista eräs on käyttäytyminen työhaastattelussa. Jos jokin tilanne ahdistaa, voi siinä omana itsenään oleminen koitua varsin haastavaksi (Dunderfelt 2006, 180). Uskon, että Pätkä-työskentelyn aikana harjaantuneet itsensä esittelyn taidot voivat helpottaa myös työhaastattelussa onnistumista ja lieventää ahdistusta koittavasta haastattelusta.

Kehittämistyön toteutuksen arviointia

Kehittämistyön toteutuksen arvioinnissa tulee verrata saavutettuja tavoitteita työn alussa asetettuihin (Toikko & Rantanen 2009, 59). Tavoitteeni oli kehittää työväline nuorten syrjäytymisen ja työttömyyden ehkäisemiseksi, joka tukisi työnhakuvalmiuksien lisäksi myös työnhakijan itsetuntemusta ja voimaantumista. Väitän tavoitteen toteutuneen erinomaisesti perustuen omiin havaintoihini sekä useisiin ammattilaisarvioihin. Työn toteutuksessa onnistui nuoren myönteisen minäkäsityksen tukeminen kaikilla tapaamisilla ja lopulta itsensä korjaava katsominen valmiin videon äärellä. Toimeksiantajani ja nuorten palautteet tukevat päätelmäni.

Kehittämistyölle asetettujen tavoitteiden saavuttaminen ei kuitenkaan vielä takaa työn luotettavuutta ja hyvää eettisyyttä – se saattaa asettaa kehittämismenetelmät, kehittäjän valinnat ja kehittämisen mielekkyyden siihen osallistuneille melko kyseenalaiseen valoon. Myös kehittämistyön mielekkyys osallistujille ja vaihtoehtoisten toteutustapojen reflektointi vaatii osansa. (Kananen 2012, 176; Vilkkä & Airaksinen 2003, 158.) Valitsemani itsetuntemusta tukevat harjoitukset olivat luonteeltaan pääosin kirjallisia tehtäviä. Vaikka harjoitukset toimivatkin hyvin nuorten narratiivisen identiteetin työstämisessä, voisi työskentelyä kehittää valitsemalla monipuolisempia menetelmiä: esimerkiksi kehollisia harjoituksia. Vaihtoehtoiset menetelmät olisivat voineet olla mielekästä vaihtelua etenkin kognitiivisia haasteita omanneille nuorille. Toisaalta itse videon kuvaaminen oli hyvin toiminnallinen teko.

Huumoripitoinen ja lämmin tunnelma auttavat vuorovaikutussuhteiden muodostumista ja luovat luottamuksellisuutta – myös henkilökohtaisista asioista keskustelu helpottuu (Roivainen ym. 2008, 137). Yhteistyömme nuorten kanssa sujui lämpimissä tunnelmissa: vaikka keskustelimme kipeistäkin asioista, kuului kaikissa yksilö- ja ryhmätapaamisissamme aina myös nauru ja hyväntuulisuus. Nuoret kertoivatkin kokeneensa työskentelymme rentona, hauskana ja mukavana. Myös kasvokkaisen vuorovaikuttamisen, tiheän kohtaamisen ja yhteisen tekemisen on havaittu edistävän hyvinvointia (Laine

ym. 2010, 29). Uskonkin tutustumisemme, nuorten sitoutumisen ja lopputuloksen onnistumisen olevan osittain tiheään työskentelyrytmimme ansiota. Nuoret saivat aikaa prosessoida tapaamisiamme niiden välissä, mikä osoittautuikin arvokkaaksi. Usein purkaessamme edellisen kerran harjoitusten herättämiä tuntemuksia, nuoret kertoivat oivaltaneensa itsestään jotain uutta. Myös videoiden käsikirjoittaminen ennen niiden kuvauspäivää osoittautui hyödylliseksi – näin kuvaamisen aloittaminen helpottui ja käsikirjoitusta sai vielä halutessaan muokata. Myös yhteinen ruokailu ja ruuan valmistaminen estivät yksinäisyyttä luoden tunnetta yhteenkuuluvuudesta ja yhteisöllisyydestä (Laine ym. 2010, 29, 38). Runsas kahvipöytä oli keskeinen osa kaikkia ryhmätapaamisiamme, erityisesti päätösjuhlissa ja kuvauspäivinä panostimme siihen yhdessä nuorten kanssa.

Toteutuksen osalta arvioni nivoutuu myös tavoitteisiini vaalia dialogisuutta ja nuorten osallisuutta. Dialogisuuden toteutuminen nuorten kanssa vaatii nuoren yksilöllisten piirteiden, vaikeuksien ja rajoitteiden sekä potentiaalin ymmärtämistä ja näkemistä (Sees-kari 2004, 33). Nuoret kokivat tulleen kuulluksi ja tervetulleeksi osaksi työskentelyä omina itsenään. Nuoret tunsivat saaneensa osallistua omilla ehdoillaan ja oman jakamisensa puitteissa. Koenkin reagoineeni herkästi ja erinomaisesti nuorten vaihtuviin tarpeisiin. Myös toimeksiantajani antoi kiitosta ammatillisesta herkkyydestäni arkaluontoisten asioiden äärellä ja tavastani ottaa nuorten yksilölliset taustat haasteineen osaksi kehittämistyön etenemistä. Nuoren asiakkuutta turvatalolla ja siihen johtaneita syitä käsitelimme työskentelymme aikana nuoren haluamalla laajuudella.

Nuorten sitouttaminen sekä motivoiminen työskentelyn jatkamiseen on kehittämistyöni onnistuneimpia asioita. Yhteensä kolme viidestä nuoresta harkitsi jossain vaiheessa työskentelyn lopettamista ennenaikaisesti. Viihtymättömyys projektissa ei ollut kenenkään peruste, vaan aikataulujen ja perhe-elämän yhteensovittamisen vaikeus, videolla esiintymisen jännittävyys ja työnhaun tarpeettomuus työkyntöön puutteesta johtuen. Kun yli puolet osallistujista harkitsi perääntymistä, jouduin totisesti pohtimaan työlleni asettamia tavoitteitani suhteessa nuorten hyvinvointiin ja osallisuuteen. Ottamalla huolet todesta, tarjoamalla heille erilaisia vaihtoehtoja työn loppuun saattamiseksi ja toisaalta myös aidon mahdollisuuden lopettaa, sain kaikki nuoret pysymään kehittämistyössä sen loppuun asti. Myöhemmin päättämistä harkinneet nuoret toivat esiin myös kiitollisuutensa motivaation ylläpitämisestä oikeaan aikaan.

Osallisuus toteutui etenkin videon tekemisessä. Nuoret osallistuivat myös editointivaiheeseen, mikä tuki osallisuutta tehden nuoresta tärkeän ja osallistuvan henkilön koko

videonsa tekemisen ajan. Editointivaiheessa videoiden käsittelylle nuorten kanssa jäi kuitenkin käytännössä niin vähän aikaa, ettei videon kokonaan uudelleen muokkaaminen olisi ollut enää mahdollista. Mikäli nuori olisi halunnut kuvata esimerkiksi täysin uuden kohtauksen, ei se olisi enää aikataulun puitteissa ollut mahdollista. Jos editoinnin mahdollisuus on lähinnä nimellinen, saattaa se näyttäytyä jopa kielteisenä. Pahimmassa tapauksessa nuori ei olisi tyytyväinen videoonsa, jonka muokkaamiseen ei kuitenkaan olisi enää aikaa, josta johtuen nuori voisi alkaa inhota tai hylkiä videotaan eikä haluaisi nähdä sitä enää uudestaan. Tyytymättömyys videoon voisi pahimmillaan vahvistaa jopa nuoren kielteistä minäkäsitystä. Toisaalta uskoin alustavan editoinnin voimauttavaan olemukseen ja halusin tehdä sen itse, kunnioittaen nuoren käsikirjoitusta. Pelkäsin, että jos nuori näkisi kaiken kuvatun käsittelemättömän materiaalin, hänessä voisi syntyä epätoivoinen ajatus: *”Tästä ei tule ikinä mitään.”*

Katson kehittämistyöhön liittämäni moniammatillisen yhteistyön ja konsultoinnin vaikuttaneen myönteisesti työn toteutukseen. Esimerkiksi järjestämäni työllistämisasiantuntijan tapaaminen palveli hyvin kehittämistyöni tavoitetta kohentaa nuorten työnhakuvalmiuksia. Tapaamisessa saivat niin sanottua sisäpiirin tietoa työmarkkinoiden tapahtumista ja palkanantajaosapuolen odotuksista. Asiantuntija kertoi nuorille hyviä työnhaun vinkkejä ja tarinoita urallaan kohtaamistaan kiitettävistä työnhaun käänteistä – sekä toisaalta esimerkkejä epäonnistumisista, kuten epärehellisyydestä työhakemuksessa. Nuoret pitivät tapaamisesta ja esittivät asiantuntijalle hyviä kysymyksiä, kuten kuka sopii suosittelijaksi. Kehittämistyöni toteutuksen suurimmaksi puutteeksi katson toteutumatta jääneet työnhaussa mukana olemisen sekä tuen videoiden käytölle ja jalkauttamiselle. Tarjosin suunniteltuun ryhmätapaamiseen estyneille nuorille korvaavia yksilöaikoja useammalle ajankohdalle, mutta kukaan ei kokenut tarpeelliseksi varata niitä. Annoin nuorille selkeät videon käyttöohjeet. Taidon opettelu jäi kuitenkin nuorten itsensä vastuulle, jonka pelkään vaikuttavan heidän rohkeuteensa käyttää videoita työnhaussa.

Hyvin nopeasti kehittämistyöni käynnistyttyä aloin oivaltaa, että ideani keskeinen anti olisi sen mahdollisuus olla voimaannuttava osallistuvalle nuorelle. Uskoin, että Pätkä voisi parhaimmillaan olla hyvä työnhaun väline, mutta vaikka nuori ei hakisikaan työtä sen avulla, voisi työskentelymme olla arvokasta. Avoimuus, luottamus ja läheisyys työntekijän ja asiakkaan välillä ennustavat voimaantumista, jonka seurauksena asiakas alkaa ajatella armollisemmin itsestään (Vilén ym. 2008, 24). Yritin saada videon tekemisestä nautittavaa sekä suhteistamme luottamukselliset ja kaiken saamani palautteen

perusteella uskon näin myös käyneen. Eräskin nuori toi esiin koko kymmenen viikon ajan huolensa kuvattavana olemisen ahdistavuudesta ja epäonnistumisen pelostaan. Hän halusi jatkaa projektissa, mutta toivoi, että kuvaisimme videon näyttämättä kasvoja. Vielä kuvauspäivänäkin nuori pyysi, etteivät hänen kasvonsa näkyisi. Kun kuvaaminen aloitettiin, nuori halusikin seistä kameran edessä siihen suoraan katsoen. Nuori ei kokenut edes tarvetta tarttua tarjoamiini vaihtoehtoihin katsoa esimerkiksi viistosti kameran ohi, vaan halusi esiintyä suoraan kameralle.

Kehittämistyön eettisyyden arviointi

Kehittämistyötä tekevän on jatkuvasti tiedostettava, millaisia vaikutuksia kehittämistoiminnalla voi olla osallistujien elämään. Osallistujien tulee saada tietää, millainen kehittäminen on luonteeltaan ja mistä kehittäjä on kiinnostunut. Hyvien eettisten kehittämisperiaatteiden noudattaminen on erityisen tärkeää arkaluontoisiin asioihin perehdyttäessä. Raportoinnissa on varottava osallistujien kielteistä leimaamista ja henkistä tai fyysistä vahingoittamista. (Vilkka 2006, 57–60, 114.)

Kehittämistyössäni pohdin eettisestä näkökulmasta työn taustalla vaikuttanutta kiinnostustani nuorten syrjäytymisen ehkäisemisestä. Tavatessamme ensimmäisen kerran, kerroin nuorille tästä ammatillisesta kiinnostuksestani. En kuitenkaan halunnut heidän luulevan valinneeni heidät kehittämistyöhöni, koska pitäisin heitä *syrjäytyneinä*, josta syystä valitsin puhua pääasiassa itsetuntemuksen ja työllistymisen tukemisesta. Työn arkaluontoisen olemuksen vuoksi koen nuorten täysi-ikäisyyden olleen helpottava tekijä, sillä lupa-asoiden käsittelyä ei tarvittu ja he itse arvioivat halusivatko osallistua.

Kehittämistyön vaiheisiin kuuluu tavallisesti havaitun ongelman määrittely, sille ratkaisun esittäminen ja ratkaisuehdotuksen testaaminen. Ennen johtopäätösten tekemistä on toivottavaa muokata ehdotusta testauksessa havaittujen puutteiden osalta ja kokeilla myös muokattua ratkaisuehdotusta. (Kananen 2012, 53.) Kehittämistyöni käynnistämisestä lähtien oli selvää, etten opinnäytetyöprosessini aikataulun ja laajuuden puitteissa ehdi testata sitä uudestaan. Lisäksi työni tavoite olikin testata nimenomaan ideoini työskentelyn soveltuvuutta sellaisenaan työllistymisen tukemiseksi. Tästä syystä koen, etten ole voinut kehittämistyöni tuloksen suhteen juurikaan epäonnistua – havaitsemieni asioiden korjaaminen vaatii jatkokehittelyä, mikä rajautuu nyt opinnäytetyöprosessini ulkopuolelle.

Kehittämistoiminnan tavoitteena voi olla konkreettisten toimintamallimuutosten ohella muun muassa sosiokulttuurinen tai muuhun ei-näkyvään toimintaan vaikuttaminen.

Tällöin tavoitteiden toteutumisen arviointi voi osoittautua hyvinkin haasteelliseksi – verrokina toimivat asenne- ja mielukuvamittarit kun ovat pitkälti kehittäjän subjektiivisia kokemuksia. (Toikko & Rantanen 2009, 38.) Toiminnallisten opinnäytetöiden tavoite ei olekaan tuottaa mahdollisimman vertailukelpoista aineistoa, vaan kuvata toiminnan sisältöä ja havaittuja vaikutuksia (Vilkkä & Airaksinen 2003, 60).

Omassakin työssäni onnistumisen arviointi on haastavaa. Mistä tiedän, onko nuori voimaantunut tai jäävätkö hankkeen vaikutukset hänen elämäänsä? Nuorilta ja toimeksiantajalta saamani suora palaute yhdessä omien havaintojeni kanssa antavat aihetta uskoa, että työlläni oli nuorten minäkäsityksille myönteisiä vaikutuksia. Kehittämistietonouseekin usein kehittäjän ja kehittämiskohteen välisestä vuorovaikutuksesta ja on tavallisesti reflektiivistä – ei objektiiviseen totuuteen perustuvaa (Toikko & Rantanen 2009, 43). On kuitenkin mahdollista, että osallistunut nuori ei koe muuttuneensa tai voimaantuneensa tai on jopa tyytymätön työskentelyymme. Tällöinkin voin nähdä työni onnistuneena, sillä uskon sen myönteisten vaikutusten kertaantuvan nuoren elämässä pidemmällä aikavälillä.

Toiminnallisessa opinnäytetyössä ei välttämättä tarvitse analysoida kerättyä aineistoa tutkimuksellisen työn tarkkuudella (Vilkkä & Airaksinen 2003, 57–58). Kehittämistoiminnassa luotettavuus liittyy tutkitun totuuden sijasta käsityksiin tuotteen käyttökelpoisuudesta ja toimijoiden sitoutumisesta – ollakseen luotettava, kehitetyn tuotteen tulee olla hyödyllinen ja kehittämisprosessin toimijoiden osallistumisen osalta aktiivinen (Toikko & Rantanen 2009, 121–125). Olen vakuuttunut kehittämistyöni käyttökelpoisuudesta perustuen omiin havaintoihini sekä työtäni kommentoineiden ammattilaisen näkemyksiin. Havaintojeni luotettavuuden perustan nuorten aktiiviseen osallistumiseen ja tekemääni selvitystyöhön niin konsultoinnin, kuin teoreettisten lähtökohtienkin osalta.

Osallistujien sitoutumisen ollessa yksi luotettavuuden arvioinnin mittareista, on kehittämistyöni siltä osin melko luotettava. Kaikkien nuorten osallistuminen kaikkiin tapauksiimme ja viiden valmiin videon aikaansaaminen nähtiin Nuorten turvatalon keskuudessa suorastaan hämmästyttävänä. Olen usein kuullutkin ammattilaisten puhuvan myönteisellä sävyllä, että nuoren paikalle saapuminen on jo saavutus eivätkä nuoret aina muista ilmoittaa esteistään osallistua. Näen osallistumisaktiivisuuden olleen aitoa: ensinäkin Nuorten turvatalon palvelut perustuvat aina asiakkaan vapaaehtoisuuteen, minkä nuoret olivat sisäistäneet. Toiseksi tarjosin kaikissa yhteistyömme vaiheissa keskeyttämistä harkitseville nuorille aidon mahdollisuuden lopettaa työskentely tai kieltäytyä sen osista, mistä nuoret antoivatkin kiitosta.

Yhteistyökumppanini sitouttamisessa en onnistunut yhtä hyvin. Kehittämistyöni aikoihin turvatalon johtaja oli vaihtumassa ja työntekijät olivat kiireisiä asiakastyön ja palvelu-uudistuksen vuoksi. Lisäksi kehittämistyö oli alkanut omasta aloitteestani, ei yhteistyökumppanini tilauksena havaitsemaansa haasteseen. Kenties näistä syistä johtuen tunsin etenkin kehittämistyöni alussa itseni melko yksinäiseksi. Mahdollisuus kehittää itsestä omien intressieni ohjaama oli varmasti osittain luottamuslause toimeksiantajaltani, mutta tunsin vahvasti, ettei kehittämistyöni tulos voisi juurtua turvatalolle. Koin toimeksiantajani näkevän kehittämistyön minuun henkilöityvänä projektina, mikä päättyisi minun lähtiessäni. Tunne haattasi motivaation ja innostuksen ylläpitämistä. Sain kuitenkin keskustelua asiasta melko varhaisessa vaiheessa ohjaajieni kanssa, jotka reagoivat siihen vakavasti. Keskustelimme kumppanuuden tärkeydestä ja sovimme, että jatkossa ohjaajien tapaamiset toteutuisivat viikoittain. Harjoitteluni ajan tunsinkin, että ohjaajani olivat sisällä kehittämistyössäni ja siitä kiinnostuneita, muukin henkilökunta mahdollisuuksiensa mukaan.

Muut eettiset kysymykset liittyivät muun muassa valokuvauksen hyödyntämiseen. Pohdin, mikä työskentelyssä oli olennaista: voimaantuminen ja omakuvatyöskentely vai hyvä työnhaun väline. Jouduin pohtimaan miten toimin, mikäli nuori esiintyisi videolla itselleen epäsuotuisalla tavalla – esimerkiksi hänen sanomisensa olisivat suuressa ristiriidassa muun olemuksen kanssa. Pelkäsin asiaan puuttumisen vaikeuttavan nuoren esiintymistä ja jännittämistä entisestään. Lisäksi pelkäsin voimaantumisen mahdollisuuden katoavan, jos tulkitsisin nuoren olemista enkä antaisi hänen esiintyä omana itsenään. Toisaalta tiedostin, että nuori oli saattanut osallistua kehittämistyöhön saadakseen hyvän video-cv:n avuksi työnhakuun, jonka tekemiseen odottaa saavansa minulta apua ja ohjausta. Tällöin olisi epäeettistä antaa nuoren tehdä epäedustava video siihen puuttumatta.

Työni olennaisin ydin herätti muitakin eettisiä pohdintoja. Epäonnistumiset saattavat lannistaa kohti muutosta pyrkinyttä ihmistä ja estää myönteisen ajattelun ylläpitämistä (Hämäläinen 1999, 159). Pohdin, mitä nuori kokisi, jos Pätkä ei toisikaan hänelle työtä. Kolhuja itsetuntoonsa saaneelle nuorelle se voisi hyvin musertava ja minäkäsityksen kielteisyyttä vahvistava kokemus. Pelkäsin heidän ajattelevan, että jos he eivät työllisty modernin ja hienon työnhaun välineen avulla, niin sitten eivät työllisty millään. Siksi korostin itsetutkiskelun merkitystä ja pyrin tarjoamaan nautittavan projektin, jotta videon tekemisen prosessi olisi nuorille kaikista merkityksellisin.

Myös kehittämistyöni osallistavuus sai osan kritiikistäni: olin ensimmäisen kotikäynnin jälkeen todennut kauhukseni, ettei työni ollutkaan osallistava. Olinhan itse suunnitellut etenemisen vaiheet ja valinnut tehtävät harjoitukset ja näin nuoret olivat vain oman tekemiseni kohteena. Olin myös melko tarkasti ideoinut koko Pätäkä-konseptin: yksin ja ilman nuorien osallisuutta. Juuri kokemus asiakkaan osallisuuden puutteesta työllistämispalveluissa oli yksi kehittämistyöni käynnistämisen lähtökohdista, joten koin suurta epäonnistumista. Toisaalta näin kuitenkin perusteluja myös omille tavoilleni toteuttaa työtä. Uskoin, että parikin tutustuvaa tapaamista oli perusteltua, jotta dialoginen keskusteluyhteys voisi aueta ja yhdessä kehittäminen olisi ylipäänsä mahdollista. Uskoin myös, etteivät nuoret olisi heti voineetkaan aidosti motivoitua yhteiseen kehittämiseen – eihän kehittämistyö voinut olla heille aluksi lainkaan tärkeää tai henkilökohtainen. Vasta kun on tullut tutuksi ja kuulluksi, voisi sitoutua ja kiinnostua kehittämään sitä, mikä itseä varten on suunniteltu. Vaikka vastasinkin aikataulun ja sisällön suunnittelusta, pyrin silti vaalimaan nuorten mahdollisuuksia osallistua mahdollisimman paljon. Yhdessä syntyivätkin esimerkiksi oppaassa esiteltävät *Hyvän Pätäkän tuntomerkit* sekä *Mitä Pätäkässä voisi olla*. Lisäksi yhtäkään videota ei olisi käsikirjoitettu tai kuvattu ilman nuoren osallistumista. On myös muistettava, että tutustuminen ja kaikki työskentely tapahtui kymmenessä viikossa ja kymmenen tapaamisen puitteissa. Koen saavuttaneeni paljon lyhyen ja rajatun aikataulun aikana.

Kehittämistyöni herätti pohtimaan myös aidon dialogisuuden toteutumista sekä asiakkaan kuulemista. Osaavaltakin ammattilaiselta saattaa jäädä kuulematta mitä nuori kertoo (ECRP 2004). Nuorten sanoittamisen tukeminen on osa ammattilaisen työtä, mutta johdattelu ei. Jos työntekijä tekee liiaksi ehdotuksia, saattaa vähäsanaiselta tai harkitsevalta nuorelta olla helpompi ikään kuin suostua työntekijän tarjouksiin. Näin työntekijälle saattaa jäädä tunne onnistuneesta keskustelusta, vaikka asiakas ei oikeasti olisikaan saanut ilmaista itseään. Toisaalta näen läsnäolon käsikirjoitusvaiheessa hyvin tärkeänä: olin oppinut tuntemaan nuoria ja saatoin arvella, mitä he halusivat sanoa ja siten tukea heitä oikeiden ilmaisujen löytämisessä. Uskon myös tutun ohjaajan läsnäolon olleen kuvausta helpottava tekijä.

Pohdin paljon myös omia tavoitteitani suhteessa nuorten tavoitteisiin ja niiden yhteensovittamista. Eräällä kotikäynnillä tarkoituksemme oli yhden nuoren kanssa tehdä käsikirjoitus pian koittavaa kuvauspäivää varten. Nuori oli poissaoleva, eikä käsikirjoittaminen ollut onnistua. Yritin aluksi motivoida nuorta käsikirjoituksen tekemiseen korostaen sen tärkeyttä – halusinhan saavuttaa asettamani tavoitteet jo opintojeni edistymisenkin

näkökulmasta. Huomasin kuitenkin, että nuorella oli muista asioista johtuvia, keskittymisen estäviä murheita. Kävimme rauhassa murheet läpi ja vasta kun nuori alkoi voida paremmin, ehdotin käsikirjoituksen jatkamista. Kotikäynti vei itseltäni suunniteltua enemmän aikaa, mutta lopputulos oli arvokas.

Toisena esimerkkinä mainittakoon tarina profiilivideo-tuotteen synnystä. Olimme käsikirjoittamassa toisen nuoren kanssa tämän Pätkä-videota, kun nuori ilmaisi, ettei hän tiedä voiko enää jatkaa projektissa. Tiedustellessani syytä hän totesi, ettei näe itseään vielä työelämässä eikä koe itseään vielä työkykyiseksi kesken olevan kuntoutuksen vuoksi. Tulimme yhdessä siihen tulokseen, että työnhaku saisi tosiaan hänen kohdallaan vielä odottaa. Ehdotin nuorelle, että jättäisimme videosta kaiken työllistymiseen liittyvän ja unohtaisimme kokonaan työnhaun tavoitteen – voisimme hyvin tehdä videon muistakin lähtökohdista, kuten nuoren viestinä itselleen ja keskittyä vain hänen vahvuuksiinsa. Nuori innostui ideasta ja halusi jälleen jatkaa projektissa.

7.3 Ammatillinen pohdinta

Hyödynnettävyys ja jatkokehittämismahdollisuudet

Työnhaun välineenä Pätkällä on mielestäni paljon annettavaa niin yksityisille työnhakijoille, kuin nykyisille työllistämispalveluillekin. Se voi paitsi edistää työnhakijan työhaakuvalmiuksia ja madaltaa työhaastattelussa esiintymisen kynnystä, myös parantaa konkreettisesti joidenkin työtä hakevien ryhmien mahdollisuuksia työllistyä. Esimerkiksi osatyökykyisillä tai tukityöllistetyillä se voi olla hyvä tapa esitellä käytännön taitoja, mikäli esimerkiksi kognitiiviset haasteet tai kehitykselliset viivästymät vaikeuttavat työhaakemuksen kirjoittamista tai työhaastattelussa esiintymistä. Myös kielitaidottomien työnhakijoiden työnsaanti voisi helpottua, mikäli he voisivat videolla todentaa omaavansa työssä vaadittavat taidot. Näin alati kasvavan maahanmuuttajaväestön työllistyminen ja siten yhteiskuntaan ja kulttuuriin kotoutuminen voisi helpottua.

Eräs konsultoimani työllistämiprojektin työntekijä koki, että osaamisen tutkiminen ja sanoittaminen on keskeisempää nuorten työllistymistä tuettaessa – aikuiset työnhakijat sen sijaan yleensä jo tietävät millaisia ovat tunnistaen vahvuutensa ja rajoitteensa. Itse jäin kuitenkin miettimään, että tietävätkö todella? Uskon, että työttömien nuorten tavoin, aikuisetkaan pitkäaikaistyöttömät eivät ole saaneet työtä tekemällä harjoitella ja arvioida taitojaan tai päässeet kehittämään identiteettiään. Lisäksi pitkään jatkunut työttö-

myys on hyvin todennäköisesti alentanut varsinaisten taitojen lisäksi omaa pystyvyyden tunnetta eivätkä uskomukset omista kyvyistä ole välttämättä ajankohtaiset. Aikuisten työnhakijoiden saattaa olla jopa nuoria vaikeampi oppia pois aiemmista arvioistaan, mikäli he eivät ole saaneet työttömyytensä aikana tukea minäkäsityksensä tarkentamisessa. Uskon itsetutkiskelun olevan hyödyllistä kaiken ikäisten työnhakijoiden kannalta, sillä ne tekijät mitkä ovat estäneet työnsaannin siihen asti, voivat estää sen hyvin todennäköisesti myös jatkossa, mikäli asiat eivät muutu.

Pätkä-työskentely ei vaadi ryhmää tai kehittämistyöni mukaista strukturoitua prosessia ollakseen toteutettavissa. Se soveltuu ohjaustyön välineeksi erilaisten asiakassuhteiden eri vaiheissa. Työskentely voidaan aloittaa tutustumisvaiheella, mutta jos asiakkaan kanssa on tehty työtä jo pidempään, voi työskentelystä hyödyntää vain työnhakua tukevat tai muut tarvittavat osiot. Kehittämäni ohjaajan opas on ensimmäinen versio ja pääosin omien havaintojeni pohjalta laadittu. Sen runsaskin jatkokehittäminen on siis mahdollista. Nuorten turvatalon henkilökunnan käyttökokemukset luomastani palvelumallista, oppaasta ja mahdollisista jatkokehittämistarpeista jäävät nyt opinnäytetyöprosessini ulkopuolelle. Tavoitteeni on jatkaa Pätkä-työskentelyn kehittämistä opinnäytetyöprosessini jälkeen, jolloin tulen varmasti arvioimaan myös nyt valmistunutta opasta kriittisesti.

Nuorten työllistymisen tukeminen on yhä varsin tärkeä ja ajankohtainen yhteiskunnallinen aihe ja tarve sille on suuri. Tarpeeseen vastaamisessa kehittämistyöni on jo sellaisenaan monin osin hyödynnettävissä ja etenkin jatkokehitettävissä. Video soveltuu hyvin myös opiskelupaikkaa etsiville nuorille, esimerkiksi valintakokeen ennakotehtävää tukemaan. Kuitenkin esimerkiksi nuoren mahdollisuus päivittää videonsa myöhempiä työnhakuja palvelevaksi, vaikka omalla matkapuhelimellaan, vaatii pohtimista. Jouduin rajaamaan oman tavoitteeni käytössä olevien resurssien vuoksi työnhakuvalmiuksien kohentamiseen. Työelämään kiinnittyminen ja siellä pysyminen ovat kuitenkin oma lukunsa, mikä vaatii nuorelta vuorovaikutus- ja työyhteisötaitoja. Jos ei ole päässyt tekemään työtä, ei voi olla kovinkaan vahvaa skeemaa siitä, kuinka työpaikalla käytäytyään. Näenkin esimerkiksi vuorovaikutus- ja tunteidensäätelytaitojen sekä kyvyn vastaanottaa ja antaa palautetta tukemisen hyvin tärkeinä oman prosessini jatkokehittämismahdollisuuksina.

Usein vallitsee käsitys uuden tiedon olevan sellaista, joka tuotetaan maailmaan ensimmäistä kertaa – jota ei ennestään ole olemassa. Uutta tietoa voi kuitenkin olla myös uusi tapa toteuttaa jo olemassa olevia asioita, joihin kehittäjä luo uuden tulokulman

persoonallisella tavalla. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 69.) Kehittämistyöni kenties vielä suurempi hyöty ja jatkokehittämisen mahdollisuus lienee työllistymisen tavoitteen ulkopuolella – omakuvatyöskentelyssä. Omien pystyvyyskäsitteiden muokkaaminen myönteisempään suuntaan on kenties keskeisimpiä nuorten selviytymistä ja elämässä menestymistä ennustavia tekijöitä, kuten luvussa 4 laajasti esittelin. Tämä teema valokuvaterapeuttista työskentelyä hyödyntäen voi olla varsin arvokas tavoite nuorten parissa työskenteleville. Uskon, että profiilivideoksi kutsumani omakuvatyöskentelyn väline voi parhaimmillaan olla nuorta aidosti voimauttava. Lisäksi uskon, että kehittämistyöni voi parhaimmillaan lisätä muiden ammattilaisten kiinnostusta identiteettityön tukemiselle ja valokuvauksen luovalle soveltamiselle.

Kehittämistyön herättämät ammattieettiset pohdinnat ja valmistuvan sosionomin ammatillinen kasvu

Tässä opinnäytetyöni päättävässä kappaleessa pohdin kehittämistyöni herättämiä ammattieettisiä ajatuksia ja prosessin aikana tapahtunutta ammatillista kasvuani. Pohdintani tueksi peilaan ajatuksiani sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen kompetensseihin, jotka on päivitetty ja hyväksytty sosiaalialan AMK-verkoston verkostokokouksessa Kuopiossa huhtikuussa 2016.

Asiakastyön osaaminen eli kyky tunnistaa hyvinvointia suojaavia ja uhkaavia tekijöitä ja soveltaa ennalta ehkäisevää työn näkökulmia on yksi sosionomin keskeisimmistä kompetensseista. Asiakastyön osaava kykenee lisäksi ohjaamaan asiakkaita näiden voimavaroja ja osallisuutta vaalien. Toinen tärkeä kompetenssi on *sosiaalialan eettinen osaaminen* eli kyky edistää yhdenvertaisuutta ja taito puolustaa sellaisia yksilöitä ja ryhmiä, joiden yhteiskunnallinen asema on haavoittuvainen. (Sosiaalialan AMK-verkosto 2016.) Nämä kompetenssit herättivät pohtimaan voimavarakeskeisyyttä sekä psyykkisen hyvinvoinnin tukemista työllistämisen yhteydessä.

Työttömäksi jääminen on kriisi ihmisen elämässä – se vaarantaa tapamme elää ja uhkaa terveyttämme, turvallisuuden tunnettamme ja ihmissuhteitamme. Työttömäksi jääminen aiheuttaa useimmiten psyykkistä pahoinvointia tai ainakin horjuttaa hyvinvointimme rakenteita. (Heiskanen & Vallisaari 1997, 280; Kinnunen ym. 2005, 206–207.) Kriisi ja siitä selviytyminen puolestaan ajaa ihmisen väkisin minuitensa äärelle: itseensä, tunteisiinsa ja tavoitteisiinsa on pakko tutustua tarkemmin, kun menettää jotain tärkeää ja elämän rakenteet horjuvat (Heiskanen & Vallisaari 1997, 278). Tähän perustuen pohdin, että itsetuntemuksen tukeminen työllistämisen yhteydessä tulisi olla suo-

rastaan välttämätöntä ja toisaalta myös varsin otollista - asiakkaidenkin alttius ja valmius kun itsetutkiskeluun olisi hyvällä tolalla.

Lisäksi tiedetään, että jokainen meistä kantaa historiaansa muistoihin ja kokemuksiin mukanaan kaikkialle, minne meneekin. Se, miten olemme oppineet elämään kokemuksiemme kanssa, vaikuttaa pitkälti siihen, kuinka ne ilmenevät kaikessa toiminnassamme. (Hämäläinen 1999, 45.) Jotta voimme ymmärtää kuluva hetkeä tai suunnitella tulevaa, on meidän ymmärrettävä se tapahtumien ketju, joka on johtanut nykytilan olemukseen sellaisena kuin se kulloinkin ilmenee. Myös elämäntapa- ja kehityspsykologiat antavat tästä viitteitä. Jotta individuaatio ja yksilöityminen olisivat ylipäänsä ymmärrettäviä käsitteitä, on kokonaisuus pyrittävä aina näkemään osiensa summana. (Dunderfelt 1998, 15–18.)

Mielestäni on eettisesti kestävämpiä niin yksilön kuin yhteiskunnan kannalta, jos pitkään työttömänä olleen työllistymistä tuetaan, mutta minäkäsitystä ei kartoiteta. Mielenterveyden tukeminen ja palauttaminen tulisi nähdäkseni olla tärkeimpiä työllistymisen tukemisen tavoitteita – tiedetäänhän, että työttömäksi valikoituvat ovat useimmiten niitä, joiden terveydentila on heikentynyt (Hämäläinen ym. 2005, 87). Pohdin, että vaikka työnhakija saisikin työpaikan, voisi koettu psyykkinen pahoinvointi todella vaarantaa työhön kiinnittymisen. Pahimmillaan vasta alkanut työsuhde saattaisi päättyä nopeasti psyykkisen oireilun vuoksi, mikä entisestään taas heikentäisi mielenterveyttä, työllistymismahdollisuuksia ja omia pystyvyysuskomuksia. Onnistuneesti käsitellyt menneisyyden kriisit sen sijaan eheyttävät ihmistä ja auttavat kääntämään koetut vaikeudet myönteiseksi elämänvoimaksi (Hämäläinen 1999, 149).

Kehittämistyöni herätti pohtimaan myös asiakkaan vaikeuksista ja haasteista keskustelun tarpeellisuutta työskenneltäessä voimavara- ja ratkaisukeskeisesti. Auttamispalveluihin hakeutunut ja apua vastaanottava asiakas on varmasti itsekin havainnut haasteensa ja niiden ongelmakeskeinen läpikäyminen voisi pahimmillaan tyrehtyttää motivaation muutokseen ja vahvistaa kielteistä minäkäsitystä. Sosiaalityön keskeisen tavoitteen nähdäänkin olevan asiakkaan toimintavoiman laajentamisessa ja vahvistamisessa (Raunio 2010, 48). Kehittämistyössäni oivalsin, että rajoitteiden kartoittaminen ei estä voimavarojen esiin valjastamista ja voi olla jopa voimaantumisen edellytys, sillä päämäärien saavuttaminen vaatii hyväksyntää siitä, missä sillä hetkellä on (Saarinen & Lonka 2005, 25; Salmimies & Ruutu 2009, 36). Olisi eettisesti kestävämpiä lähettää nuoret kohti työelämää ilman rajoitteiden kartoittamista – jos itsestään pelkkää hyvää uskova nuori ei saisikaan töitä, voisi se kokemuksena osoittautua hyvinkin muserta-

vaksi ja epäoikeudenmukaiseksi. Kehittämistyöni opetti myös erilaisuutemme voimavaroja etsiessämme: siinä missä toinen tunnistaa voimavaransa onnistumisistaan, toiselle niiden hahmottaminen on helpompaa käymällä läpi koettuja vaikeuksia ja niistä selviytymistä.

Sitä paitsi halun pohtia minuutta ja siihen liittyviä käsityksiä on lähdeittävä ihmisestä itsestään. Kenenkään itsetuntemus ei voi tarkentua pakottamalla. (Dunderfelt 2006, 185.) Huolimattomasti tehty identiteettityö ei edes vie pitkälle: jos erilaisia minärooleja luodaan vaihtuvia tilanteita varten ja kokeilun jälkeen hylätään tai muokataan, ei minuus voi vahvistua (Sava & Vesanen-Laukkanen 2004, 23). Omassa työssäni toki toivoin, että nuoret kokisivat ajattelun muutoksia pystyvyydestään ja heittäytyisivät itsetutkiskelun vietäväksi. Kehittämistyö opetti, että kaikki eivät ole luonteeltaan yhtä reflektiivisiä – joko vielä, tai ollenkaan. Nuori saattaa yhä nähdä työskentelymme ytimen hyvän työnhaun välineen luomisessa ja sekin on täysin hyväksyttävää.

Kyky yhteensovittaa palveluita asiakaan tarvelähtöisesti ja viedä muutosta eteenpäin ovat osa *sosiaalialan palvelujärjestelmäosaamisen* kompetenssia. Se tarkoittaa myös kykyä toimia sosiaalialan aktiivisena asiantuntijana ja asiakkaan edun puolustajana moniammatillisessakin yhteistyössä sekä kykyä tunnistaa ja torjua sosiaalialan kestävään kehitykseen liittyviä haasteita. Yhtä tärkeä kompetenssi on *kriittinen ja osallistava yhteiskuntaosaaminen* – oman ammatillisuuden kriittinen reflektointi sekä syrjäytymisen ehkäisy tunnistamalla epätasa-arvoa ja huono-osaisuutta tuottavia tekoja ja rakenteita. Kriittinen ja osallistava yhteiskuntaosaaja pyrkii lisäksi tuomaan haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten olot ja kohtuuttomat elämäntilanteet näkyväksi. (Sosiaalialan AMK-verkosto 2016.) Nämä kompetenssit yhdessä kehittämistyöni kanssa herättivät monia ammattieettisiä pohdintoja.

Oikeanlaisen ja omia taitoja vastaavan työn löytäminen on tärkeää työhön kiinnittymisen ja siellä viihtymisen näkökulmasta. 16–25-vuotiaille tarkoitettussa työelämäoppaassa (Juusola 2015, 83) todetaankin: ”*Kaikki työt eivät sovi kaikille. Valitse työ, joka tuntuu omalta ja sopii juuri sinulle.*” Tällainen tilanne lienisi valtaosalle ihanteellisin, mutta pohdin kuitenkin sen realistisuutta. Valitettavasti suurinosa työnhakijoista, varsinkin työttömistä nuorista, ei voi vain valita työtä, jota tekee.

En oleta saati usko, että nuoret voisivat heti uransa alkutaipaleilla löytää työpaikan, jossa jatkavat aina eläköitymiseensä asti. Uskon, että ensikättelyssä uransa huipulle ja ihannetyöhönsä kapuaminen on hyvin epätodennäköistä tai jopa mahdotonta kenelle

tahansa meistä. Luulen, että sinne päästäkseen valtaosan on jossain elämänvaiheessa tyydyttävä tekemään sellaisiakin töitä, jotka eivät täysin kohtaa omien ihanteiden kanssa ja jotka saattavat rajautua oman alan ulkopuolelle. Jos nuorten työllistymisen tukemisen yhteydessä liikaa korostetaan itselle sopivan ja mielekkään työn löytämistä, saattaa vaarana olla nuorten totuttaminen liian valikoiviksi ja epärealistisiksi. Siitä puolestaan voi seurata tyytymättömyyttä ja pidentyvää työttömyyttä, jos nuori odottaa unelmatyöpaikan osumista kohdalle. Siksi uskonkin kehittämistyöni oivaltavuuteen: jos nuori kykenee tunnistamaan omia vahvuuksiaan monipuolisesti, niin ehkä mihin tahansa väliaikaiseenkin työhön on helpompi sitoutua jos löytää siitä jotain tulevaisuudennäkymiään palvelevaa tai itsestään jotain siihen kiinnittävää.

Kehittämistyöni aikana aloin pohtia kriittisesti myös yhteiskunnan ja auttamispalveluiden rakenteita. Keskustelu syrjäytymisen ehkäisemisestä on arkipäiväistynyt ja vakioitunut yhteiskunnalliseksi kestoaiheeksi (Nuorisotutkimusseura ry. 3/2010, 37). Nuorten syrjäytymisen voittamiseksi käynnistetään jatkuvasti projekteja, jotka alkavat ja päättyvät. Niiden aikaansaamista pysyvistä muutoksista ei juurikaan ole tietoa. On myös epäselvää, vuorovaikuttavatko projektit keskenään tuoden havaintonsa osaksi yleistä keskustelua ja yhteistä hyvää, vai jääkö niissä kerätty tieto ja ammattilaisten osaaminen irrallisiksi sirpaleiksi. (Kuorelahti & Viitanen 1999, 234–238.) Tutkimuksen tulisi olla käynnistyvien projektien suunnittelun lähtökohta. Siksi on hämmästyttävää, miksei nuorten työllistymistä tukevien palveluiden toteuttamisen ja onnistumisen arvioinnissa kiinnitetä juurikaan huomiota nuorten työllistymiseen projektin päättyttyä. (Lampinen & Pikkusaari 2012, 69; Kuorelahti & Viitanen 1999, 235.) Jos useat eri tutkijatkin ovat sitä mieltä, että syrjäytymisen käsitteen käyttöä tulisi lähes välttää sen vaikean määriteltävyyden vuoksi, herää itsessäni kysymys satojen syrjäytymistä ehkäisemään pyrkivien projektien tavoitteenasettelun ja tärkeimmän olemuksen selkeydestä niitä toteutaville.

Vaikka syrjäytyminen ja nuorisotyöttömyys ovatkin laajalti keskusteltuja aiheita, ja ehkä juuri siksi, olisi tarpeen arvioida jokaisen projektin tarvetta ja omaleimaisuutta ennen niiden käynnistämistä. (Laine ym. 2010, 41.) Oman kehittämistyöni tarkoituksena oli monien muiden projektien tavoin tukea nuorten työllistymistä edistämällä heidän työnhakuvalmiuksiaan. Korostamalla pääasiassa työelämän kasvavia vaatimuksia, muuttuvia rakenteita ja nuorilta odotettavia taitoja olisin voinut aiheuttaa nuorille lisää ahdistusta. Keskittymällä identiteettityöhön uskon saavuttaneeni kehittämistyölläni kau-

askantoisempia vaikutuksia, kuin jos keskeisin tavoitteeni olisi ollut saada nuorille työpaikka.

Toisinaan kohtaa ajateltavan, että kaikilla hyvinvointiyhteiskuntamme asukkailla on samat mahdollisuudet menestyä elämässä – kunhan vain ryhdistäytyy ja ottaa itseään niskasta kiinni. Mielestäni on lähes absurdia, että selviytymisen nähdään olevan yksilön omalla vastuulla, vaikka jokaisen voimavarojen ja elämänvalmiuksien tiedetään olevan eri tasolla. (Henttonen & Lapointe 2015, 64.) Vaikka näin kärjistetyt uskomukset toivotavasti harvemmin ovat auttamisalan ammattihenkilöiden esittämiä, saavat ne silti pohtimaan palveluiden vaikuttavuutta ja oikea-aikaisuutta. Voidaanko hyvällä tahdollakaan uskoa, että maassamme on vuosittain keskimäärin 300 000 henkilöä (Vaarama ym. 2014, 120), jotka eivät vain ota itseään niskasta kiinni? Ikävä totuus on, että toisinaan ja joissakin auttamispalveluissakin kuulee negatiivista ja leimaavaa puhetta asiakkaasta: *”Samat tyypit työkkärin luukulla vuodesta toiseen.”* Myös *”vakkariasiakkaista”* puhutaan, ikään kuin he eivät ikinä muuttuisi. Itse pohdin, missä määrin vuosien työttömyysjakson jälkeen voidaan enää syyttää asiakasta ja missä kohtaa vastuu palvelujen tehotomuudesta ja vaikuttamattomuudesta alkaa siirtyä palvelua tuottaville tahoille. Apua tilanteeseensa hakenut asiakas on kuitenkin tuonut hätänsä esiin, mikään ei vaan ole tuntunut auttaneen juuri häntä. Uskon, että näissä tapauksissa tarjottu tuki ei ole alun perinkään kohdannut asiakkaan tarpeiden kanssa.

Kehittämistyöni herätti pohtimaan työttömyyden olemusta laajemminkin, jopa ihmisarvon näkökulmasta. *”Mitä teet työksesi?”* ja *”Miten töissä sujuu?”* ovat kulttuurimme ensimmäisiä tutustumiskysymyksiä ja small talkin aiheita. Jos kysyjälle ei ole mitään kerrottavaa, saattaa vastaaja tuntea itsensä melko poikkeavaksi tai arvottomaksi. (Juusola 2015, 91.) Oman kehittämistyöni tarkoituksena oli tukea niitä, jotka haluavat tehdä työtä ja muokata heidän käsityksiä itsestään myönteisempään suuntaan. Kuitenkin myös heidän jotka eivät pysty tai jopa halua tehdä työtä, tulisi saada tuntea itsensä arvokkaiksi.

Kulttuuriperintöömme kuuluu runsaasti työhön ja ahkeruuteen liittyviä sananlaskuja, kuten *”Selkäsi hiessä on sinun leipäsi ansaittava”*, *”Työ tekijäänsä kiittää”* ja *”Ahkeruus kovankin onnen voittaa”*. Niiden mukana työetiikkaan liittyvät uskomuksemme ja asenteemme kulkeutuvat sukupolvelta toiselle. Työttömäksi jääminen on useimmille kova isku ja henkilökohtainen kriisi. Siitä selviytyminen ei varmasti ainakaan helpotu, jos työ on niin yhteiskunnan, kuin perheen ja suvunkin ajatteluissa elämän merkityksen määräävä arvo ja ihmisarvon määrittävä tekijä. (Ijäs 2009, 179; Isola & Suominen 2016, 35;

Raunio 2010, 83). Se, pitäisikö sosiokulttuurisia asenteita ihmisen työn kautta määräytyvästä arvosta alkaa pikkuhiljaa muuttamaan, on oma tarinansa ja jää nyt opinnäytetyöni ulkopuolelle, mutta kiinnostukseni aiheeseen tulee säilymään.

Työyhteisö- ja johtamisosaaja hallitsee itsensä johtamisen ja pyrkii työhyvinvoinnin edistämiseen ylläpitäen hyvää yhteistyötä moniammatillisessa yhteisössä (Sosiaalialan AMK-verkosto 2016). Tulevaisuuden työyhteisöissäni yritän osaltani edistää, että osallisuutta täytöntöönpaneavat työntekijät ovat sisäistäneet osallisuuden tarkoituksen. Sillä vaikka osallisuutta velvoittaisi noudattamaan useampikin laki, julistus tai organisaation omavalvontasuunnitelma, ei aito tunne osallisuudesta synny lainopillisten asetusten ja prosessien kautta. Ainoastaan yhteisöllisyyden ja dialogisuuden kokemukset voivat aikaansaada kokemusta aidosta osallisuudesta. (Nuorisotutkimusseura ry. 3/2010, 61.)

Tutkimuksellisen kehittämis- ja innovaatio-osaamisen kompetenssin hallitseva kykynee innovatiiviseen ongelmanratkaisuun. Hän osaa sekä kehittää ja toteuttaa asiakastyön menetelmiä, työkäytäntöjä ja palveluprosesseja, että arvioida niitä (Sosiaalialan AMK-verkosto 2016.) Toiminnallisen opinnäytetyön tarkoituksena on kehittää alan taitoja, tietoja ja sivistystä. Toivon, että kehittämistyöni tuotoksen ja siihen nivoutuvan reflektointini avulla saan olla ammattikorkeakouluopintojen idean mukaisesti kehittämässä käytännön elämän ratkaisuja ja samalla oman alani ammattikulttuuria. (Vilkkä 2006, 76; Vilkkä & Airaksinen 2003, 42.) Toivon, että kehittämistyölläni laajennan muidenkin ammattilaisten näkemyksiä tavoista torjua nuorten syrjäytymistä ja työttömyyttä.

LÄHTEET

- Ailio, J. 2015. Vähän parempi video. Opas laadukkaan videon suunnitteluun ja toteutukseen. Turku: Turun ammattikorkeakoulu.
- Ala-Kauhaluoma, M., Keskitalo, E., Lindqvist, T. & Parpo, A. 2004. Työttömien aktivointi. Kuntouttava työtoiminta-lain säädäntö ja vaikuttavuus. Saarijärvi: Stakes-tutkimuksia 141.
- Allard, A. 1996. Involving Young People – Empowerment or Exploitation? *Children & Society. Policy Review*. 10 (2), 165–167.
- Arnkil, T.E. & Seikkula, J. 2014. Open dialogues and anticipations. Respecting otherness in the present moment. Tampere: Juves Print.
- Colliander, A., Ruoppila, I. & Härkönen, L-K. 2009. Yksilöllisyys sallittu. Moninaisuus voimaksi työpaikalla. Juva: PS-kustannus.
- Dunderfelt, T. 1998. Elämänkaaripsykologia. Porvoo: WSOY.
- Dunderfelt, T. 2006. Voimavarana itsetuntemus. Helsinki: Kirjapaja.
- ECRP 2004. Early childhood research and practice. Pramling-Samuelsson, I. How do children tell us about their childhoods?
- Gretschel, A., Paakkunainen, K., Souto, A-M. & Suurpää, L. (toim.) 2014. Nuorisotakuun arki ja politiikka. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto.
- Halkola, U., Mannermaa, L., Koffert, T. & Koulu, L. (toim.) 2009. Valokuvan terapeuttinen voima. Helsinki: Duodecim.
- Heikkilä, J. & Heikkilä, K. 2005. Voimaantumisen työyhteisön haasteena. Porvoo: WSOY.
- Heiskanen, T. & Vallisaari, M. (toim.) 1997. Elämä kutsuu. Elämäntaidon ja selviytymisen kirja. Porvoo: WSOY.
- Henttonen, E. & Lapointe, K. 2015. Työelämän toisinajattelijat. Tallinna: Gaudeamus.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2008. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2012. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.
- Hämäläinen, K., Taimio, H. & Uusitalo, R. (toim.) 2005. Työttömyys – taloustieteellisiä puheenvuoroja. Helsinki: Palkansaajien tutkimuslaitos.
- Hämäläinen, P. 1999. Myönteisyyden mahtava voima. Hämeenlinna: Tammi.
- Hämäläinen, P. 2001. Jaksamisesta innostumiseen – työssä ja elämässä. Porvoo: Tammi.
- Ihanus, J. (toim.) 2002. Koskettavat tarinat – johdantoa kirjallisuusterapiaan. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu Oy.
- Ijäs, K. 2009. Sukupuu. Avain oman elämän ja perheen ymmärtämiseen. Jyväskylä: Kirjapaja.
- Isola, A-M. & Suominen, E. 2016. Suomalainen köyhyys. Helsinki: Työväen sivistysliitto.

- Juusola, M. 2015. Vahvaksi rakennettu itsetunto ja elämä. Jämäkkyystaitojen valmennus. 16-25-vuotiaat. Espoo: Voimakirja.
- Juuti, P. & Salmi, P. 2014. Tunteet ja työ. Uupumuksesta iloon. Juva: PS-kustannus.
- Kananen, J. 2012. Kehittämistutkimus opinnäytetyönä. Kehittämistutkimuksen kirjoittamisen käytännön opas. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print
- Karisto, A. 1986. Sosiaaliset ongelmat ja sosiaalityö. Sosiaalityön kehittäminen. Helsinki.
- Karjalainen, P. & Sarvimäki, P. (toim.) 2005. Sosiaalityö hyvinvointipolitiikan välineenä 2015-toimenpideohjelma. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen julkaisuja 2005:13. Helsinki. Viitattu 24.5.2016. http://thl32-kk.lib.helsinki.fi/bitstream/handle/10024/112717/julkaisuja_2005_13_sosiaalityo_2015.pdf?sequence=1
- Katajainen, A., Lipponen, K. & Litovaara, A. 2008. Voimaa! Oman tarinani mahdollisuudet. Porvoo: Duodecim.
- Keltikangas-Järvinen, L. 2008. Temperamentti, stressi ja elämänhallinta. Juva: WSOY.
- Keltikangas-Järvinen, L. 2010. Hyvä itsetunto. Juva: WSOY.
- Kinnunen, U., Feldt, T. & Mauno, S. (toim.) 2005. Työ leipälajina. Työhyvinvoinnin psykologiset perusteet. Keuruu: PS-kustannus.
- Kuorelahti, M. & Viitanen, R. (toim.) 1999. Holtittomasta hortoilusta hallittuun harhailuun – nuorten syrjäytymisen riskit ja selviytymiskeinot. Helsinki: Mannerheimin lastensuojeluliitto.
- Kuukasjärvi, A., Linnossuo, O. & Sutinen, J. (toim.) 2011. Taidetyöskentely arjen näyttämöillä. Teoriaa, menetelmiä ja sovelluksia. Turku: Turun ammattikorkeakoulu.
- Känkänen, P. 2013. Taidelähtöiset menetelmät lastensuojelussa – kohti tilaa ja tunteita. Tampere: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos.
- Laine, T., Hyväri, S. & Vuokila-Oikonen, P. (toim.) 2010. Syrjäytymistä vastaan sosiaali- ja terveysalalla. Helsinki: Tammi.
- Lampinen, P. & Pikkusaari, S. 2012. Työ(hö)valmennus pintaa syvemältä. Kerava: VATES-Säätiö.
- Lempiäinen, K. & Silvasti, T. (toim.) 2014. Eriarvoisuuden rakenteet. Haurastuvat työmarkkinat Suomessa. Tallinna: Vastapaino.
- MAST - Maakunnallinen ohjausmalli. 2011. Miksi MAST on MUST. Viitattu 12.5.2016. <http://www.mastohjaus.fi/>
- Mattila, A. 2006. Näkökulman vaihtamisen taito. Helsinki: WSOY.
- Nuorisotakuu 2016. Tietoa takuusta. Viitattu 21.10.2016. www.nuorisotakuu.fi > Tietoa takuusta.
- Nuorisotutkimusseura ry. Nuorisotutkimus 3/2010. Osallisuus ja sosiaalinen vahvistaminen. Helsinki: Yliopistopaino.
- Nuorisotutkimusseura ry. Nuorisotutkimus 4/2010. Taiteellinen toiminta ja hyvinvointi. Helsinki: Yliopistopaino.
- Nyyssölä, K. & Pajala, S. 1999. Nuorten työura. Koulutuksesta työelämään siirtyminen ja huono-osaisuus. Tampere: Gaudeamus.
- Ojanen, M. 2011. Minä ja muut. Itsetuntemuksen kirja. Helsinki: Kirjapaja.

Oranen, M. 2008. Mitä mieltä? Mitä mieltä! Lasten osallisuus lastensuojelua kehitettäessä. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto ry.

Pietikäinen, A. 2014. Kohti arvoistasi. Suuntaa mielekkäisiin muutoksiin. Helsinki: Duodecim.

Punainen Risti 2016a. Nuorten turvatalo. Viitattu 10.10.2016. www.punainenristi.fi > Nuorten turvatalot

Punainen Risti 2016b. Työllistämispalvelut. Viitattu 6.10.2016. www.punainenristi.fi > Kontti-tavaratalot > Kontti työpaikkana > Työllistämispalvelut

Rankanen, M., Hentinen, H. & Mantere, M-H. 2007. Taideterapian perusteet. Helsinki: Duodecim.

Raunio, K. 2010. Syrjäytyminen. Sosiaalityötä kiinnostavia näkökulmia. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry.

Rauramo, P. 2012. Työhyvinvoinnin portaati. Porvoo: Edita.

Roivainen, I.; Nylund, M.; Korkiamäki, R. & Raitakari, S. 2008. Yhteisöt ja sosiaalityö. Juva: PS-kustannus.

Saariinen, E. & Lonka, K. 2005. Muodonmuutos. Porvoo: WSOY.

Salmimies, R. & Ruutu, S. 2009. Myönteisen muutoksen työkirja. Porvoo: WSOY.

Salonen, K. 2013. Näkökulmia tutkimukselliseen ja toiminnalliseen opinnäytetyöhön. Opas opiskelijoille, opettajille ja TKI-henkilöstölle. Turku: Turun ammattikorkeakoulu.

Sava, I. & Vesanen-Laukkanen, V. (toim.) 2004. Taiteeksi tarinoitu oma elämä. Jyväskylä: PS-kustannus.

Scales, P., Benson, P. & Roehlkepartain, E. 2011. Adolescent Thriving: The Role of Sparks, Relationships, and Empowerment. Journal of Youth and Adolescence. 40 (3), s. 263-277. USA: Minneapolis.

Seeskari, D. 2004. Lasten ja nuorten taideterapia – Kasvamisen voimavara. Helsinki: Kirja kerrallaan.

Siitonen, J. 1999. Voimaantumisteorian perusteiden hahmottelua. Oulu: Oulun yliopisto. Viitattu 26.10.2016. <http://jultika.oulu.fi/files/isbn951425340X.pdf>.

Sosiaali- ja terveysministeriö 2006. Sosiaaliturvan suunta 2005-2006. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisu 2006:1. Helsinki. Viitattu 23.5.2016. <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/73328/URN%3aBNB%3afi-fe201504225990.pdf?sequence=1>

Sosiaalialan AMK-verkosto 2016. Sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen kompetenssit. Sosiaalialan AMK-verkoston verkostokokous Kuopiossa 29.4.2016.

Spectrovisio 2016. Etusivu. Viitattu 5.10.2016. www.spectrovisio.net

Suurpää, L. 2009. Nuoria koskeva syrjäytymistieto. Avauksia tietämisen politiikkaan. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto. Viitattu 12.5.2016. <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/syrjaytymistieto.pdf>

Takanen, K. 2011. Tunne lukkosi – vapaudu tunteiden vallasta. Helsinki: WSOY.

Tampereen yliopisto 2013. Voimaa taiteesta. Malleja taiteen soveltamiseen hyvinvointialalla. Viitattu 20.10.2016. <http://www.voimaataiteesta.fi/> > Voimaa taiteesta-opas

THL 2016a. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Nuorten syrjäytyminen. Viitattu 12.5.2016. www.thl.fi > Aiheet > Lapset, nuoret ja perheet > Työn tueksi > Nuorten syrjäytyminen

THL 2016b. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Syrjäytyminen ja syrjäytymisen riskitekijät. Viitattu 12.5.2016. www.thl.fi > Aiheet > Lapset, nuoret ja perheet > Työn tueksi > Nuorten syrjäytyminen > Syrjäytyminen ja syrjäytymisen riskitekijät.

THL 2016c. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Syrjäytyminen ja osallisuus. Viitattu 12.5.2016. www.thl.fi > Aiheet > Päätöksenteko, talous ja palvelujärjestelmä > Hyvinvointipolitiikka > Elinolot > Syrjäytyminen ja osallisuus

Toikko, T. & Rantanen, T. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Tampere: Tampere University Press.

Uusitalo-Malmivaara, L. (toim.) 2014. Positiivisen psykologian voima. Juva: PS-kustannus.

Vaarama, M., Karvonen, S., Kestilä, L., Moisio, P. & Muuri, A. (toim.) 2014. Suomalaisten hyvinvointi 2014. Tampere: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.

Vilén, M., Leppämäki, P. & Ekström, L. 2008. Vuorovaikutuksellinen tukeminen. Helsinki: WSOY.

Viljamaa, J. 2006. Itsetunto kuntoon. Kankaanpää: Messon.

Vilka, H. & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Jyväskylä: Tammi.

Vilka, H. 2006. Tutki ja havainnoi. Vaajakoski: Tammi.

Voimauttava valokuva 2016. Voimauttavan valokuvan menetelmä. Viitattu 11.5.2016. <http://www.voimauttavavalokuva.net/>

Välivehmas, K. 2014. Miten onnistut työnhaussa. Helsinki: Minerva.

Weiser, J. 1993. Phototherapy Techniques. Exploring the Secrets of Personal Snapshots and Family Albums. San Francisco: Jossey-Bass Publishers.

TODISTUS OSALLISTUMISESTA

On osallistunut työnhakuvalmiuksia edistävään Pätkä-työskentelyyn aikavälillä 21.4.-1.7.2016.

Pätkä-työskentely on sisältänyt yhteensä 20 tuntia ohjattuja yksilö- ja ryhmätapaamisia.

Osallistumalla työskentelyyn osallistuja on aktiivisesti toiminut itsetuntemuksensa ja työnhakuvalmiuksiensa edistämiseksi. Työskentelyn päätteeksi osallistujasta on kuvattu hänen oman käsikirjoituksensa pohjalta henkilökohtainen video-cv Pätkä. Työskentely on vaatinut osallistujalta sitoutuneisuutta, tavoitteellisuutta sekä itsereflektiivisyyttä. Työskentelyssä on

käsitelty seuraavia teemoja:

Kuka olen, millainen olen?

Mitkä ovat vahvuuksiani?

Missä haluaisin kehittyä?

Mitä tavoittelen ja mistä haaveilen?

Mistä saan voimaa?

Millainen on hyvä video-cv?

Mitä työnhaussa on hyvä pitää mielessä?

Pätkä-työskentely on toteutettu yhteistyössä Turun ammattikorkeakoulun ja Suomen Punaisen Ristin Turun Nuorten turvatalon kanssa. Pätkä-työskentely on Turun ammattikorkeakoulun sosionomiopiskelijan toiminnallinen oppinäytetyö. Osallistujien ohjaajana on toiminut työskentelyä tuottava ja kehittävä opiskelija.

Turussa 1.7.2016

Pätkä-ohjaaja Siiri Thynell

Sosionomiopiskelija

Kehittämistyön arviointikysymykset toimeksiantajalle

SPR:n Turun Nuorten turvatalon kuulemistilaisuus 29.8.2016

- 1) Mikä Pätkässä oli mielestäsi olennaista/tärkeää?
- 2) Mikä Pätkässä oli mielestäsi onnistunutta?
- 3) Mitä Pätkässä jäi mielestäsi kehitettävää seuraaville kierroksille?

- 4) Voisitko itse kokeilla Pätjän ohjausta?
- 5) Soveltuuko Pätkä mielestäsi syrjäytymistä torjuvaan työhön?
- 6) Uskotko Pätjän voimauttavaan/kuntouttavaan/korjaavaan olemukseen?

Tehtävä:

” Ota valokuva asiasta, joka kuvastaa ajatuksiasi tästä projektista.”

Kehittämistyön arviointikysymykset osallistuneille nuorille

Mitä kuuluu Pätkä-nuoret? 1.9.2016

Työskentely

- Mihin olit työskentelyssämme tyytyväinen/mistä pidit?
- Mikä oli sinusta kaikista haastavinta tai ikävintä koko projektissämme?
- Mitkä asiat tunsit kuormittavaksi projektimme aikana?
- Millä tavalla ohjaaja huomio sinun tarpeitasi projektimme aikana?
- Mistä tunsit olevasi tärkeä projektimme aikana?
- Jos nyt saisit päättää, lähtisitkö projektiin uudestaan mukaan?

Harjoitukset

- Ymmärsitkö miksi teimme harjoituksia?
- Miten tehdyt harjoitukset vaikuttivat videon käsikirjoittamiseen?
- Tarjosivatko harjoitukset sinulle uusia näkökulmia tai ilmaisuja itsestäsi?

Itsetutkiskelu

- Löysitkö/muistitko itsestäsi uusia puolia työskentelymme aikana? Millaisia?
- Muuttuivatko ajatuksesi itseäsi tai omaa osaamistasi kohtaan työskentelymme aikana? Miten?
- Millainen merkitys videon tekemisellä ja kuvaamisella oli sinun elämääsi?
- Millainen merkitys valmiilla videolla oli sinun elämääsi?
- Mitä motivoi sinua pysymään mukana työskentelyssä?
- Millaisia tunteita videosi katsominen sinussa herättää?
- Pystyitkö projektimme aikana johonkin, mihin et uskonut pystyväsi? Mihin?

Kuvaile työskentelyämme kahdella sanalla

Ohjaajan opas: kansilehti

Kiinnostaaako Pätjän vertaa?

PÄTKÄ

videosta voimaa työnhakuun

Ohjaajan opas

Siiri Thynell

2016

© Pätjä - Ohjaajan opas | Siiri Thynell 2016

Ohjaajan opas: sisällysluettelo

Sisältö

Mikä Pätkä?	3
Kenelle Pätkä?	4
Miksi Pätkä?	5
Mitä ennen Pätkää on hyvä tietää?	6
Millainen olisi hyvä Pätkä?	8
Mitä Pätkässä voisi olla?	9
Miten Pätkä?	10
Kun kuvataan	11
Oppaan käyttömahdollisuuksia	12
Harjoituksia	13
Harjoitus: Vahvuuteni	13
Harjoitus: Autiosaari	14
Harjoitus: Roolipeliä	15
Harjoitus: Haavekuvani	16
Harjoitus: Mitä omaa, Mitä yhteistä?	17
Harjoitus: AntiMinä	18
Harjoitus: Voimakuva	19

Liitteet

- Liite 1
- Liite 2
- Liite 3
- Liite 4
- Liite 5
- Liite 6

Ohjaajan opas: Vinkit työhakemuksen sisällöstä

Mitä Pätössä voisi olla?

Seuraavat vinkit hyvän video-cv:n sisällöstä ovat osin yhdessä Pätö-pilottiprojektiin osallistuneiden nuorten kanssa pohdittuja sekä osin ohjaajan selvitystyön seurausta. Kaikkiin kysymyksiin ei tarvitse videolla vastata, mutta on hyvä pitää mielessä, että video-cv:n tulisi olla sisällöltään kirjallista työhakemusta ja ansioluettelota vastaava.

Oleellista on pitää videon pituus kohtuullisena ja riittävän lyhyenä, jotta sen katsominen olisi mahdollisimman vaivatonta ja mielekästä. Mikäli Pätön kesto on karata liian pitkäksi, on videolle suositeltavaa valita vain olennaisimmat asiat ja täydentää työnhakua kirjallisella työhakemuksella. On tärkeää, että nuori puhuu videolla omalla kielellään ja omaan suuhunsa sopivilla sanoilla. Ohjaajan tehtävänä on tukea nuorta ominaisuuksien sanoittamisessa ja löytämään ilmaisut, joilla hän haluaa itseään kuvata. Ohjaaja antaa itse oivaltaa, ei johdattele.

Kuvaus nuoresta:

- Kuvaile, millainen olet henkilönä ja miten ominaisuudet näkyvät sinussa (sopivien sanojen valinnassa käyttäkää apuna tehtyjä harjoituksia)
  - Jos kerrot olevasi luonteeltasi järjestelmällinen, kerro myös esimerkkitilanne, missä tämä ominaisuus ilmenee
- Haluatko mainita joitakin tärkeimpiä arvojasi? Miten ne näkyvät sinussa?
- Mitkä ovat vahvuuksiasi? Onko sinulla jotain ylpeydenaiheita tai saavutuksia, joista haluaisit kertoa?
  - Jos kerrot huumorintajusi olevan vahvuutesi, kerro myös miten siitä voi olla hyötyä työpaikalla- ja yhteisöissä
- Jos nuoren on vaikea kuvailla omia vahvuuksiaan, voitte pohtia yhdessä:
  - Oletko saanut jostakin positiivista palautetta tai kehuja?
  - Miten muut ovat kuvailleet sinua? Ystäväsi, perheesi, opettajasi, työnantajasi?
  - Olisiko tarpeen jatkaa itsetuntemusta tukevien harjoitusten tekemistä?

Kuvaus nuoresta työntekijänä:

- Onko sinulla aikaisempia työ- tai työharjoittelukokemuksia? Kerro niiden työnkuvasta – mitä tehtäviisi kuului, kuinka työ jatkui, kuinka monta vuoroa sinulla oli viikossa jne.
- Mitä olet oppinut aikaisemmista työkokemuksistasi? Oletko oivaltanut jotakin, joka on haettavan työn kannalta oleellista? Mitä työnantaja saa sinulta?
- Mitä itse toivot työnantajalta, työyhteisöltä tai työkavereilta?
- Liittyykö ammatinvalintaasi jokin hauska tai tunteellinen tarina? Kerro se!
- Muista lopuksi! Miten sinuun saa yhteyden, jos videon katsoja kiinnostuu?

Ohjaajan opas: Kuvaustilanteen vinkkilista

Kun kuvataan

Kuvaustilanne saattaa olla nuorelle vaivaannuttava, epämiellyttävä tai jopa ahdistava. Kameralle jutustelu saattaa tuntua luonnottomalta ja kun tarkoituksena on kertoa ääneen omia vahvuuksia, saattaa esiintyminen vaikeutua entisestään. Myös oman äänensä kuuleminen nauhoitettuna saattaa nuoresta tuntua epämiellyttävältä. Lisäksi itsensä tunnistaminen saattaa olla vaikeaa, mikäli nuori ei ole tottunut katsomaan itseään kuvattuna. Useimmat kun ovat tottuneet katsomaan itseään peilistä, jolloin näkymä on käänteinen verrattuna kameran muodostamaan kuvaan. Nuori voi myös nähdä itsessään piirteitä, joiden olemassaolosta ei ollut tietoinen ja se voi hämmentää. Omista, tiedostamattomistakin rooleista tietoiseksi tuleminen on kuitenkin hyvin tärkeää. **Ohjaajan on hyvä olla tietoinen, millaisia ajatuksia kuvaaminen saattaa nuoressa herättää.** Ohjaajan tehtävänä on kannustaa ja tukea nuorta sekä pyrkiä helpottamaan kuvaamisesta aiheutuvaa painetta.

Ohjaaja voi helpottaa nuoren oloa kuvaustilanteessa esimerkiksi seuraavilla tavoilla:

- Varatkaa päivään riittävästi aikaa, jotta voitte tarvittaessa pitää nuoren tarvitseman määrän pieniä taukoja
- Katsokaa yhdessä kuvattuja klippejä: näin nuori voi pohtia onko otokseen tyytyväinen vai toivooko hän uutta otosta (Huom! Liika viilaaminen saattaa myös luoda paineita)
- Vaikuttaako nuori hermostuneelta tai ahdistuneelta? Tehkää tarvittaessa jokin rentouttava harjoitus, esimerkiksi mielikuvaharjoitus tai hengitysharjoitus
  - Minkä asian nuori uskoi helpottavan oloaan, kun käsikirjoittitte videota (s.6)?
- Tarjoa nuorelle vaihtoehtoja: koko videota ei tarvitse kuvata suoraan edestäpäin kamera nuoren kasvoihin kohdistettuna
  - Nuori voi puhuessaan katsoa esimerkiksi viistosti kameran ohi ikään kuin jutustelisi haastattelijalle
  - Nuoren kerronnan ja ääninauhan päälle voidaan kuvata kuvitukseksi jotain nuorelle mielekästä tekemistä tai muuta toiminnallista
- Tehkää harjoitus Voimakuva (s. 19)

Kuvaustilanteessa kannattaa kiinnittää huomiota myös seuraaviin asioihin:

- Nuoren tarina voidaan kuvata tarvittaessa vaikka lause kerrallaan, mutta tällöin molempiin päihin videota tulee kuvata tyhjä hetki leikkausvaran vuoksi
- Lopputulos on tyylikkään, kun kuvattava sijaitsee kultaisen leikkauksen kohdassa: kuvitele kuvaruudulle Suomen lippu – kuvattava asettuu siniristin risteyskohtaan
- Rajaa kuvaruutu siten, että kuvattava näkyy joko vyötäröltä tai lantiolta päälle
- Viistosti kameran ohi puhuttaessa lopputulos on tyylikkään, kun nuore katse on kohdistettuna siihen suuntaan, mihin kuvaruudussa jää enemmän tyhjää tilaa

Ohjaajan opas: Oppaan käyttömahdollisuuksia

Oppaan käyttömahdollisuuksia

Oletko innostunut Pätkästä? Haluatko kokeilla sitä omassa asiakassuhteissasi? Hienoa, et varmasti tule pettymään! **Jos kuitenkin pudistelit päätäsi kieltävästi, ei hätää. Voit silti hyötyä tästä Ohjaajan oppaasta ja sen osasista.** Työskentelyn tavoitteiden ei tarvitse millään tavalla liittyä edes työnhakuun. Voit seuraavien esimerkkien avulla pohtia, mitkä oppaan osista ovat ajankohtaisia omassa työssäsi ja omassa asiakassuhteissasi.

Omakuvatyöskentely nuoren kanssa kiinnostaa, mutta työnhaku ei ole ajankohtaista:

- o Tutustu oppaassa esiteltyihin harjoituksiin. Ne kaikki sopivat sovellettavaksi, kun tavoitteena on tarkentuva minäkäsitys tai työntekijän ja asiakkaan välisen suhteen kehittäminen. Tarjolla on sekä yksilö-, että ryhmätyöskentelyyn soveltuvia harjoituksia. Harjoitukset löydät **sivulta 13** alkaen ja tulostusvalmiit lomakkeet oppaan lopusta.

Videokuvaaminen osana terapeutista asiakastyötä kiinnostaa, mutta työnhaku ei ole ajankohtaista:

- o **Sivulta 11** löytyy muutamia huomioita, joihin valokuvausta työvälineenään hyödyntävän työntekijän kannattaa tutustua ennen työskentelyn aloittamista.
- o **Sivulta 19** löydät valokuvauksen aiheuttamaa painetta vähentävän *Voimakuva*-harjoituksen toteutusohjeineen.

Nuori kaipaa tukea työhakemuksen tekemisessä, mutta toivoo kirjallista työhakemusta:

- o **Sivulta 8** löytyvät vinkit ”Millainen olisi hyvä Pätkä” ja **sivulta 9** löytyvät vinkit ”Mitä Pätkässä voisi olla” tarjoavat paljon hyviä vinkkejä myös perinteisemmän ja kirjallisen työhakemuksen laadintaan.

Ohjaajan opas: Harjoitus Autiosaari

Harjoituksia

Harjoitus: Autiosaari

Mitä tarvitaan:

- Kynä ja Autiosaari-harjoitus (Liite 2)

Tavoite:

- Tukea nuorta omien elämäkokemustensa ja -vaiheidensa pohtimisessa
- Tuoda ratkaisukeskeisesti näkyväksi nuoren selviytymiskeinoja ja ominaisuuksia, jotka tukevat hänen selviytymistään haastavissa tilanteissa
- Tuoda näkyväksi nuoren ylpeydenaiheita sekä merkityksellisiä kokemuksia ja taitoja
- Laajentaa nuoren ajattelua ja neuvokkuutta

Toteutus:

- Liite 2
- Kannusta nuorta pohtimaan saarelle mukaan otettavia asioita harkiten
- Selviytyäkseen saarella, nuori ei saa käyttää mitään muuta kuin valitsemiaan asioita ja itsestään ainoastaan valitsemiaan ominaisuuksia/asenteita/ym.
- Onko nuori selvinnyt aikaisemmin jostakin koettelemuksesta? Onko hän ylpeä jostakin onnistumisestaan? Olisiko näistä kokemuksista hyötyä myös nyt?
- Lopuksi harjoituksen purkaminen: mitä nuori valitsi ja miksi? Mikä on selviytymisen kannalta kaikkein tärkein asia?

Olet autiolla saarella ja olet saanut valita mukaasi 5 asiaa tai ominaisuutta itsestäsi tai elämästäsi. Ne voivat olla jotain konkreettista, kuten kännykkä, tulitikut tai jokin läheinen ihminen. Toisaalta ne voivat olla jotain henkilökohtaisia ominaisuuksiasi tai käytännön taitojasi, kuten rauhallinen luonne tai sorminäppäryys. Ne voivat olla myös elämänvaihteita tai kokemuksia joista olet oppinut. Mitkä asiat auttavat sinua selviytymään saarella?

5. Asiaa autiolle saarelle

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____

Ohjaajan opas: Harjoitus Voimakuva

Harjoituksia

Harjoitus: Voimakuva

Mitä tarvitaan:

- Kamera (myös puhelimen kamera käy)

Tavoite:

- Rentouttaa nuorta ja vähentää kuvaamisen kohteena olemiseen liittyvää painetta
- Tutustua nuoreen paremmin ja syventää kuvaajan ja kuvattavan välistä suhdetta
- Tukea nuorta omien voimavarojensa ja voimanlähteidensä tunnistamisessa

Toteutus:

- Annetaan tehtäväksi nuorelle kuvauspäivän alussa:

*"Missä tahansa vaiheessa päivää, kun näet jotain voimauttavaa,
keskeytä kuvaukset ja pyydä minulta kamera.
Ota haluamastasi voimauttavasta asiasta valokuva."*

- Harjoituksen purkaminen:
  - o Mikä kuvassa ja kuvauksen kohteessa on voimauttavaa?
  - o Onko itsessäsi näitä voimia?
  - o Milloin voimaa tarvitaan?

Voimakuva voidaan nuoren halutessa myös editoida osaksi Pätkä-videota. Pätkä-työskentelyn päätteeksi nuori saa ottamansa Voimakuvan itselleen.